

art spiegelman

MAUS

PŘÍBĚH OČITÉHO SVĚDKA

OTCOVA KRVAVÁ POUŤ DĚJINAMI

Maus je příběh Vladka Spiegelmana, Žida, který přežil holocaust, a jeho syna, kreslíře, který se snaží vyrovnat s otcem, jeho hrozivým příběhem i dějinami jako takovými. Forma zpracování - komiks (nacisté jsou zobrazeni jako kočky, Židé jako myši) čtenáře šokuje. Časopis *New York Times Book Review* ocenil knihu jako „výjimečný umělecký výkon, spojující dokumentaristicky zachycený detail s vypravěčskou živostí“ a jako „velkou literární událost“.

Kniha spojuje dva příběhy: jeden se odehrává v Polsku, druhý v Rego Parku v New Yorku. V prvním Spiegelmanův otec vypráví o tom, jak se svou ženou přežili Hitlerovu vládu v Evropě. Je to příběh plný smrti, neuvěřitelných úniků, vězeňské krutosti i lidské zrady. V druhém příběhu sledujeme autorův mučivý vztah k stárnoucímu otci. Občas se navštěvují, vedou maličerné hádky a v pozadí všeho jsou dějiny, příliš kruté na to, aby je bylo možno utišit. Oba příběhy se tak před námi spojují v příběh jediný - příběh rodičů a dětí.

V prvním dílu knihy *Maus* sledujeme Spiegelmanovy rodiče až do bran Osvětimi a autora vyprávění na práh zoufalství.

MAUS

MAUS

PŘÍBĚH OČITÉHO SVĚDKA

I

OTCOVA

KRVAVÁ POUŤ

DĚJINAMI

art spiegelman

TORST

**„Židé jsou nepochybně rasa,
ale nejsou to lidé.“
Adolf Hitler**

Děkuji Kenovi a Flo Jacobsovým, Erniemu Gehrovi, Paulu Pavelovi, Louise Filiové a Stevenu Hellerovi, s jejichž povzbuzením a morální podporou našla tato kniha svou konečnou podobu.

Děkuji Male Spiegelmanové za pomoc s překlady z polštiny a za to, že chtěla, aby kniha vznikla.

A děkuji Françoise Moulyové za její moudrost, redakční mistrovství a lásku.

Ve Spojených státech kniha poprvé vyšla v nakladatelství Pantheon Books (oddělení nakladatelství Random House Inc.) v roce 1986.
V roce 1987 knihu vydalo nakladatelství Penguin Books.

Copyright © Art Spiegelman, 1973, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986
Všechna práva vyhrazena.

Kapitoly 1–6 byly poprvé publikovány (v jiné podobě)
v časopisu *Raw* v letech 1980–1985.

Komiks „Prisoner on the Hell Planet“ byl poprvé publikován v časopisu
Short Order Comix # 1 v roce 1973.

ISBN 80-7215-032-4

ARTIE! PODRŽ MI TO
NA CHVÍLI, BUDU ŘEZAT.

PROČ BREČÍŠ, ARTIE?
PODRŽ TO PRKNO PEVNĚJI.

UPADL JSEM
NA BRUSLÍCH
A KAMARÁDI
MI UJELI.

Přestal řezat.

KAMARÁDI?
TVÍ KAMA-
RÁDI?...

KDYBYS JE NA TÝDEN SPOLU
ZAVŘEL, A BEZ JÍDLA....

...TO BYS VIDĚL, CO JSOU
KAMARÁDI!...

OTCOVA KRVAVÁ POUŤ DĚJINAMI

(OD POLOVINY 30. LET DO ZIMY 1944)

O B S A H

- 9 první/Šejk
25 druhá/líbánky
41 třetí/válečný zajatec
71 čtvrtá/oprátka se stahuje
95 pátá/myší díry
129 šestá/past na myši

V Ě N O V Á N O   A N J E

K A P I T O L A P R V N Í

Šel jsem navštívit otce do Rego Parku. Neviděl jsem ho už hodně dlouho. Nebyli jsme si tak blízcí.

TENKRÁT JSEM BYL MLADÝ, OPRAVDU MILÝ A HEZKÝ MLÁDENEC.

UHÁNĚLA MĚ SPOUSTA DÍVEK, KTERÉ JSEM ANI NEZNAL.

HALÓ, VLADKU?
TADY JULEK....

JEDNA MOJE ZNÁMÁ, LUCIE GRÜNBERGOVÁ, BY SE S TEBOU CHTĚLA SEZNÁMIT.

THE
SHARK

LIDÉ MI ŘÍKALI, ŽE VYPADÁM ÚPLNĚ JAKO RUDOLPH VALENTINO.

NAKONEC JSEM S LUCIÍ ŠEL TANCOVAT...

BYDLÍTE SÁM?

ANO.

MÁM MALÝ BYT. RODIČE SE PŘESTĚHOVALI DO SOSNOVCE.

NĚKDY BYCH HO CHTĚLA VIDĚT.

NĚKDY SNAD.

BYLA TO PRVNÍ
DÍVKA, SE KTE-
ROU JSI - EHM -

ANO, BYLO TO MEZI NÁMI TAK, JAKO
TO TEĎ BÝVÁ U ZDEJŠÍCH MLADÝCH.

VÍDALI JSME SE SNAD TŘI NEBO ČTYŘI
ROKY.

POJĎME SE
ZASNOUBIT,
VLADKU.

UŽ JE POZDĚ.
VEZMU TĚ DOMŮ.

JEŠTĚ NE, PROSÍM.

JDEME - VAŠI
SE BUDOU BÁT.

BYLI TO PŘÍJEMNÍ LIDÉ, ALE NE-
MĚLI PENÍZE ANI NA VĚNO.

BRATRANČE VLADKU!

O SVÁTCÍCH JSEM
JEZDIL NA NÁVŠTĚVU
K RODINĚ... BYLO TO
ASI 50 NEBO 60 KM.

RÁDA
TĚ ZASE VIDÍM.
POSLYŠ ...

MÁM JEDNU SPOLU-
ŽAČKU. RÁDA BYCH,
ABY SES ZÍTRA S NÁ-
MI SEŠEL. JMENUJE
SE ANJA.

JE NESMÍRNĚ CHYTRÁ,
A Z BOHATÉ RODINY!
... SLUŠNÁ DÍVKA...

DRUHÝ DEN RÁNO JSME SE VŠICHNI SEŠLI.
SESTŘENICE S ANJOU OBČAS MLUVILY ANGLICKY.

A PAK MI ZAČALA
PSÁT KRÁSNE DOPISY
- SNAD NIKDO NEU-
MĚL PSÁT POLSKY
TAK JAKO ONA.

NĚKOLIKRÁT JSEM JI NAVŠTÍ-
VIL. POSLALA MI FOTKU...

KOUPIL JSEM K NÍ HEZKÝ RÁMEČEK.

U
PLYNUL ASI
TÝDEN, NEŽ SE
OBJEVILA LUCIE
A UVIDĚLA
FOTKU...

ZASNOUBÍM SE S NÍ, LUCIE.

PCHE! PODÍVEJME,
JAKOU KRÁSAVICI
SIS VYBRAL.

KRÁSA NENÍ VŠECHNO.
UŽ KE MNĚ DÁL NECHOD.
ANI PRO JEDNOHO
Z NÁS TO
NENÍ
DOBŘE...

... OBA MUSÍME MYSLET NA
BUDOUCNOST A-

ZAPOMEŇ NA
NI! BUĎ ŠTASTNÝ
SE MNOU!

ZBAVIT SE LUCIE NEBYLO VŮBEC SNADNÉ.

JEJÍ RODIČE SI ÚZKOSTLIVĚ PŘÁLI, ABY SE VDALA. BYLO JÍ 24 A MNĚ 30.

ZYLBERBERGOVI MĚLI TOVÁRNU NA PUNČOCHY, JEDNU Z NEJVĚTŠÍCH V POLSKU. ALE I MNE PŘIVÍTALI U SEBE V DOMĚ JAKO KRÁLE...

MEZITÍM JSEM JÍ NAHLÉDL DO SKŘÍNĚ, ABYCH ZJISTIL, JAKÁ JE HOSPODYŇKA...

TAK ABYCH TO VYPRÁVĚNÍ ZKRÁTIL, PŘED KONCEM ROKU 1936 JSME SE ZASNOUBILI A JÁ SE ODSTĚHOVAL Z ČENSTOCHOVÉ DO SOSNOVCE.

ANA! ZAPOMNĚL JSEM NA NĚCO Z DOBY,
NEŽ JSEM SE ODSTĚHOVAL DO SOSNOVCE,
ALE BYLO TO AŽ PO NAŠICH ZÁSNUBÁCH.

JEDNOU VEČER ZAZVONIL ZVONEK...

CO TADY DĚLÁŠ? PRÁVĚ
JSEM NA ODCHODU.

JÁ-JÁ PŮJDU
S TEBOU.

NE. NEMŮ-
ŽEŠ JÍT SE-

VLADKU,
PROSÍM!

PADLA NA PODLAHU A CHYTILA
MĚ PEVNĚ ZA NOHU.

NEUTÍKEJ!

NAJEDNOU MI BYLO JASNĚ, ŽE JSEM
S NÍ ZAŠEL PŘÍLIŠ DALEKO.

PRÁSK!

BĚŽEL JSEM K PŘÍTELI, KTERÝ NÁS
SEZNÁMIL. ŠEL JI UKLIDNIT A PAK
ODVEDL DOMŮ.

LUCIE SE UŽ NEOZVALA-
JENOMŽE TAKÉ SE PŘE-
STALA OZÝVAT ANJA...

ŽÁDNÉ TELEFONY, ŽÁDNÉ
DOPISY. NIC! CO SE STALO?

HALÓ, PANÍ ZYLBERBERGO-
VÁ. MOHU MLU-
VIT S ANJOU?

ŘÍKÁ, ŽE S VÁMI
NECHCE MLUVIT!

ALE
PROČ?

DOSTALA DOPIS OD NĚKoho Z
ČENSTOCHOVÉ. BOŽE! PÍŠOU SE
TAM O VÁS TY NEJHORŠÍ VĚCI!

PO TELEFONU JI NEPŘE-
SVĚDČÍM. PŘIJEDU VLAKEM
V PÁTEK PO PRÁCI.

NEBYL ANI SVÁTEK, ALE
STEJNĚ JSEM VYRAZIL
DO SOSNOVCE.

TAK MI ŘEKNI, ANNO, CO JSEM
TAK STRAŠNĚHO PŘEVĚDL?

VŠAK VIŠ - PŘEČTI SI
TOHLE!

A TAK JSEM SE KONCEM
ROKU 1936 ODSTĚHOVAL
DO SOSNOVCE A 14. ÚNO-
RA 1937 JSME SE VZALI.

A TEĎ SI DÁME TROCHU VOD-
KY NA POČEST NOVOMANŽELŮ.

ALE TO, CO JSEM TI TEĎ VYPRÁVĚL - O LUCII
A TAK - NE ABYS O TOM PSAL VE SVÉ KNIZE.

COŽE? PROČ NE?

NEMÁ TO CO DĚLAT
ANI S HITLEREM, ANI
S HOLOCAUSTEM!

ALE TATI - JE TO ÚŽASNÝ MATE-
RIÁL, VŠECHNO BUDE MNOHEM
OPRAVDOVĚJŠÍ A LIDŠTĚJŠÍ.

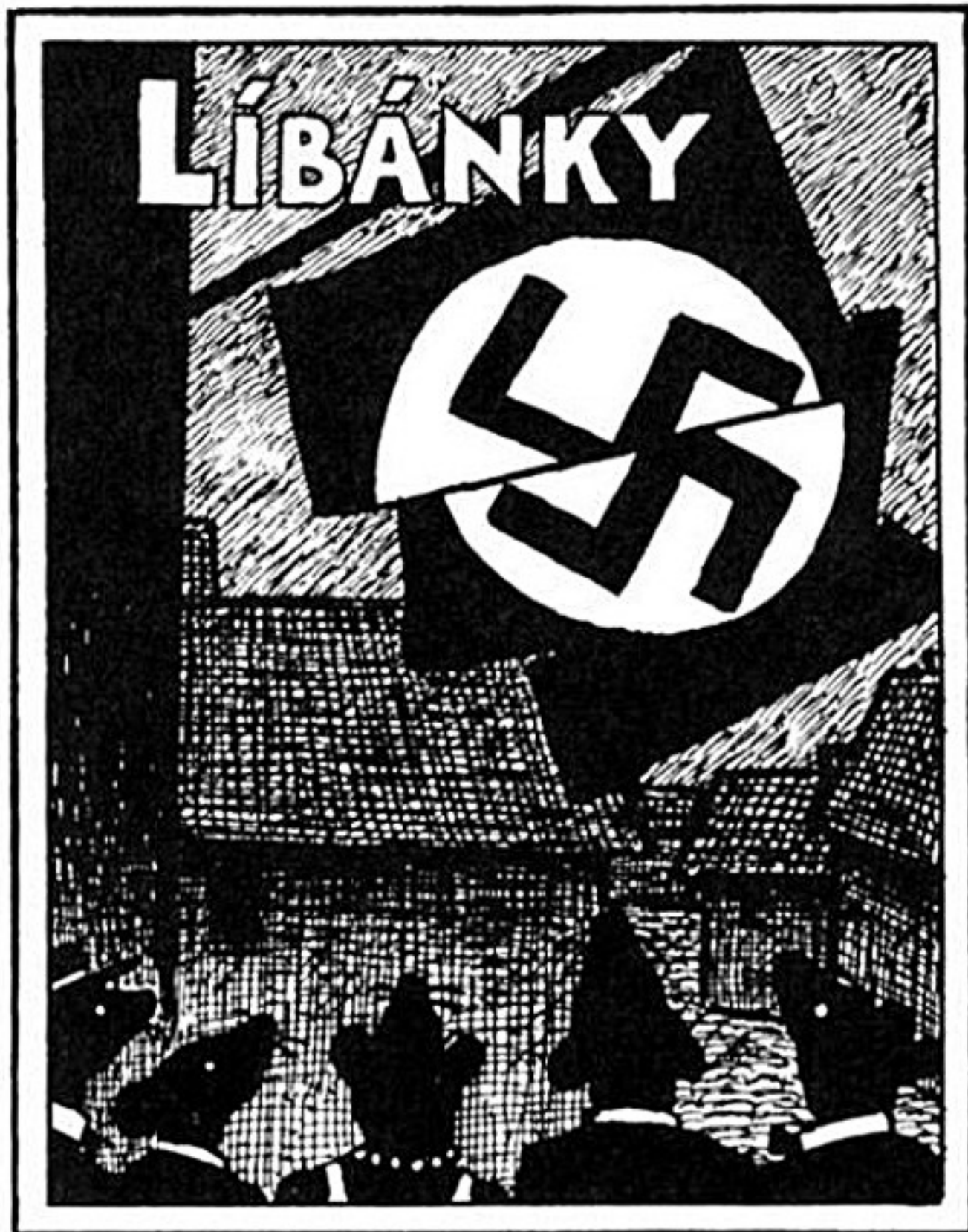
CHCI VYPRÁVĚT
O **TOBĚ**, O TOM, CO SE
TI OPRAVDU STALO.

ALE TOHLE NE-
NÍ ANI VHODNĚ,
ANI SLUŠNĚ.

...MOHL BYCH VYPRÁVĚT JINAČÍ HISTORKY,
ALE TYHLE OSOBNÍ VĚCI - NECHCI, ABY
SES O NICH ZMIŇOVAL.

DOBŘÁ, DOBŘÁ,
SLIBUJU.

K A P I T O L A   D R U H Á

Několik měsíců jsem pravidelně chodil navštěvovat otce a poslouchal jeho příběh.

KRÁTCE PO SVATBĚ
JSEM SE VRACEL
Z OBCHODNÍ CESTY...

KDYŽ JSEM PŘIŠEL NAHORU...

ANJA SE ZAPLETLA DO SPIKNUTÍ!

TĚSNĚ PŘED
PŘÍCHODEM
POLICIE ZA-
VOLALI ANJE
PŘÁTELE...

V ŘÍJNU 1937 UŽ
TOVÁRNA BĚŽELA
NAPLNO A NÁM SE
NARODIL SYN ŘÍŠA.

JE TO CVALÍK, MÁ
PŘES TŘI KILA.

BOŽE-ANJA
VÁŽÍ JENOM 39!

OVŠEM, ZNÁT JSI HO NE-
MOHL. VÁLKU NEPŘEŽIL.

ANO, JÁ VÍM.

POČKEJ-VZALI JSTE SE V ÚNORU
A ŘÍŠA SE NARODIL V ŘÍJNU, NENA-
RODIL SE TROCHU NEDONOŠENÝ?

ANO, TROCHU...

ALE TY SES NARODIL
PO VÁLCE, BYLS JEŠ-
TĚ VÍC NEDONOŠENÝ.
DOKTÓŘI MYS-
LELI, ŽE NE-
PŘEŽIJEŠ.

NAŠEL JSEM SPECIALI-
STU, KTERÝ TĚ ZA-
CHRÁNIL. MUSEL TI
ZLOMIT RUKU, ABY TĚ
VYTÁHL Z AN-
JINA BŘICHA.

A KDYŽ JSI
BYL MALÍČKÝ, TAK-
HLE TI LÍTALA RUKA!

Z LEGRACE
JSME TI ŘÍKALI
„HEIL HITLER!“

VĚDYCKY JSME TI
JI DRŽELI DOLE A TY
JSI... ALE

NE!

TAK SE PODÍVEJ, COS
PROVED'!

JÁ? TAK JÁ
TI JE PAK
PŘEPOČÍTÁM.

NE! PRÁŠKY POČÍTAT
NEUMÍŠ. UDĚLÁM TO
POTOM,
JSEM
NA TO
EXPERT.

TAKŽE... ANJA ZŮSTALA S RODINOU A JÁ JSEM ODJEL DO BIELSKA STARAT SE O PODNIK A NAJÍT PRO NÁS BYT...

ALE BRZY MI VOLALI ZE SOSNOVCE...

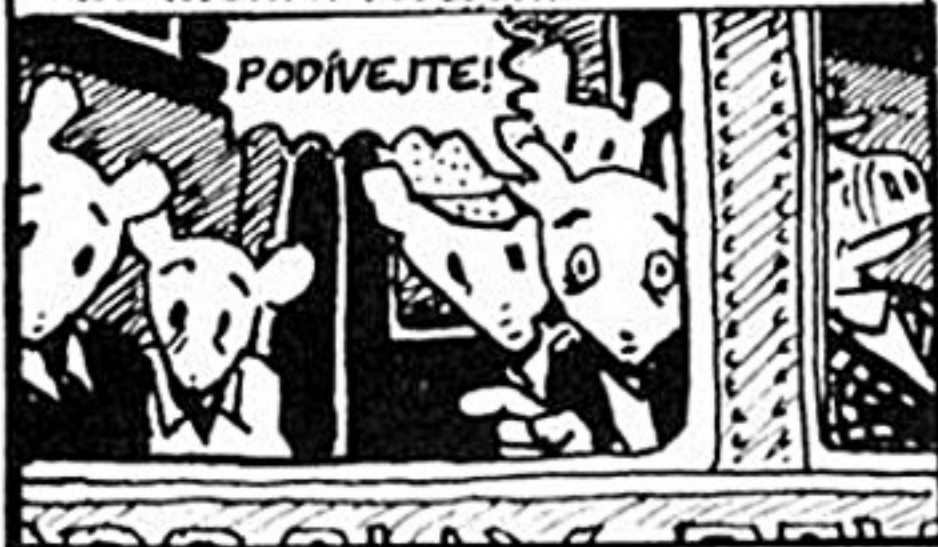

HNED NATO JSME ODJELI. SANATORIUM BYLO V ČESKOSLOVENSKU.
JEDNO Z NEJDRAŽŠÍCH A NEJKRÁSNEJŠÍCH NA SVĚTĚ.

BYLI JSME SKORO NA MÍSTĚ, PROJÍZDĚ-
LI JSME PŘÁVĚ JEDNÍM MĚSTEČKEM.

VŠICHNI-VŠICHNI ŽIDÉ VE VLAKU BYLI
ROZRUŠENI A PODEŠENI.

BYL ZAČÁTEK ROKU 1938
- PŘED VÁLKOU-VYSOKO
NAD MĚSTEM VLÁLA
NACISTICKÁ VLAJKA.

SANATORIUM BYLO
DALEKO OD VŠEHO
- KLIDNÉ A TICHÉ.

ANJO, PODÍVEJ
SE NA TY KRÁS-
NÉ ZAHRADY.

HMM.

S RŮZNÝMI NEMOCEMI SEM PŘI-
JÍZDĚLI LIDÉ Z CELÉHO SVĚTA.
BYLY TU OBCHODY, DIVADLO...
SKUTEČNÁ KRÁSA...

MÁME POKOJ JAKO V LUXUSNÍM
HOTELU - PODÍVEJ NA TU VYHLÍDKU.

HMM.

KAŽDÉ RÁNO
CHODILY K AN-
JE SESTRY.

A JEDNOU ZA PÁR DNÍ JSEM MLUVIL
SE SPECIALISTOU KLINIKY.

TAK CO ŘÍKAL DOKTOR??

ŘÍKAL, ŽE BU-
DEŠ V POŘÁDKU.

JEN
KLID.

V TAKOVÝCH
NEMOCÍCH
SE VYZNÁM.
VŽDYCKY SE
MI PODAŘILO
JI UKLIDNIT.

PODÍVEJ - DOSTALI JSME
DOPIS Z DOMOVA.

S FOTKOU RÍŠI
- UKAŽ MI JI.

JE TO HEZKÝ KLUK...
PO TATÍNKOVI, ŽE ANO?

ANO.

VEČER JSME CHODILI DO DIVADLA NEBO TANČIT DO KAVÁRNY.

VYPRÁVĚL JSEM TI O TRAGÉDIÍ S POLŠTÁŘEM, O KTERÝ NAŠE RODINA PŘIŠLA, KDYŽ V ROCE 1914 ZAČALA VÁLKA? BYLO MI SEDM... BYDLELI JSME HNED U HRANIC... NEBYLO TAM BEZPEČNĚ...

VYPRÁVĚL JSEM JÍ SPOUSTU VESELÝCH HISTOREK, ABY SE NENUDILA...

... TAK JSME VŠECHNO NALOŽILI NA VŮZ SE ČTYŘSPŘEŽÍM A ODJELI K DĚDEČKOVÍ DO RADOMSKA.

NĚKDO NÁS PŘEDJĚDEL A ŘÍKAL, ŽE NÁM PŘED PÁR KILOMETRY SPADL Z VOZU POLŠTÁŘ. SEBRAL HO CHLAPÍK, KTERÝ JEL DO AMSTOVA.

PŘEDSTAV SI - OTEC NIKDY PŘEDTÍM NEJEL NA KONI. VYPRÁHL JEDNOHO A ODCVÁLAL K AMSTOVU.

ČEKALI JSME A ČEKALI. MATKA ZAČALA PLAKAT. „URČITĚ SPADL A ZABIL SE!“ PŘEDTÍM HO PROSILA: „ZAPOMEŇ NA POLŠTÁŘ, AŤ S NÍM ODEJDOU VŠECHNY NAŠE STAROSTI!“

KŮŇ BYL VYCHRTLÝ A NEOSEDLANÝ... KONEČNĚ POZDĚ V NOCI OTEC PŘIJEL I S POLŠTÁŘEM... POD ZADNICÍ, KTERÁ BYLA SAMÁ KREV.

TAKŽE OTEC ZÍSKAL ZPĚT SVŮJ POLŠTÁŘ, ALE DO KONCE VÁLKY SE NEMOHL POSADIT!

MILUJU TĚ, VLADKU.

TOLIK SE SMÁLA A BYLA TAK ŠŤASTNÁ, ŽE SE KE MNĚ STÁLE TISKLA, ABY MĚ MOHLA POLÍBIT, ANO, TAK BYLA ŠŤASTNÁ.

ZA PÁR MĚSÍCŮ JSME SE MĚLI DOBRĚ, DOCELA DOBRĚ. TOVÁRNA PRACOVALA, BYT S DVĚMA LOŽNICEMI, POLSKÁ CHŮVA A DOKONCE I SLUŽKA.

PODÍVEJ, RIŠO, TATÍNEK PŘIŠEL!

JSI ROZČILENÝ, VLADKU.

V CENTRU MĚSTA BYLY ZASE NEPOKOJE.

„VŠICHNI HULÁKALI, „ŽIDI VEN! ŽIDI VEN!“ A DOKONCE DVA ZABILI. POLICIE JENOM PŘIHLĚZELA.

TO TI NACISTĚ KAŽDĚHO POPICHUJÍ!

KDYŽ JDE O ŽIDY, POLÁCI MOC POPICHOVAT NEPOTŘEBUJÍ!

PANÍ SPIEGELMANOVÁ - JAK MŮŽETE ŘÍCT NĚCO TAKOVÉHO. PRO MĚ JSTE JAKO VLASTNÍ RODINA.

PROMIŇ, JANINO! NEMYSLÍM TEBE! MÁM JEN STRACH!

MOŽNÁ BYCHOM SE MĚLI ODSTĚHOVAT JAKO OSTATNÍ.

JESTLI SE SITUACE OPRAVDU ZHORŠÍ, UTEČEME ZPÁTKY DO SOSNOVCE.

PROČ MĚL BÝT SOSNOVEC BEZPEČNĚJŠÍ NEŽ BIELSKO?

MYSLELI JSME SI, ŽE HITLER STOJÍ JENOM O TY ČÁSTI POLSKA JAKO BIELSKO, KTERÉ BYLY PŘED PRVNÍ VÁLKOU SOUČÁSTÍ NĚMECKA.

NASTALY VELKÉ ZMATKY... KAŽDÝ VĚDĚL, ŽE BUDE VÁLKA...

...A PRVNÍHO ZARÍ 1939 ZAČALA VÁLKA. NA FRONTĚ JSEM BYL JAKO JEDEN Z PRVNÍCH-

ACH!

TAK. UŽ PODRUHÉ JSEM ROZSYPAL SVÉ LÉKY!

TO TY MĚ OČI!

OD TĚ DOBY, CO JSEM MĚL KRVÁCENÍ DO LEVÉHO OKA A ZELENÝ ZÁKAL. MUSELI MI HO VYOPEROVAT. TEĎ UŽ TAK DOBRĚ NEVIDÍM.

A TEĎ ZAS ŽEDÝ ZÁKAL V TOM DOBRÉM OKU. VIDÍŠ, JAK MUSÍM TRPĚT.

ŘÍKAL JSEM TI O TOM SLAVNÉM SPECIALISTOVI, KTERÝ MĚ MĚL OPEROVAT?

HM-EHM.

VLONI MĚ VZAL DO NEMOCNICE NA OKAMŽITOU OPERACI...

PAK MĚ TAM NECHAL, A ODEŠEL PŘEDNÁŠET NĚKAM DO TELEVIZE!

TAK PRO DNEŠEK KONEC, ANO? JSEM UNAVENÝ A JEŠ-
TĚ SI MUSÍM SPOČÍTAT PILULKY.

TAK DOBRÁ, UŽ MI Z TOHO
PSANÍ ZDŘEVĚNĚLA RUKA.

K A P I T O L A T Ř E T Í

Navštěvoval jsem otce častěji, abych se více dozvěděl o jeho minulosti...

PŘIDEJ SI JEŠTĚ TROCHU FAZOLÍ, ARTIE.
TO JE PRAVDA, NIC NEJÍŠ!

NE, DĚKUJU, MĚL JSEM DOST.

TAK ASPOŇ DOJEZ, CO MÁŠ NA TALÍŘI!

TAK DOBRĚ... DOBRĚ.

VÍŠ, MALO, KDYŽ JSEM BYL MALÝ A NESNĚDL JSEM VŠECHNO, CO MATKA UVAŘILA, HÁDALI JSME SE S OTCEM DOKUD JSEM S PLÁČEM NEUTEKL DO SVÉHO POKOJE...

MĚL BYS VĚDĚT, ŽE HÁDAT SE S TVÝM OTCEM NENÍ MOŽNÉ.

... MÁMA SE NABÍZELA, ŽE UVAŘÍ NĚCO, CO JSEM MĚL RADŠI, ALE OTEC CHTĚL, ABY NA STOLE ZŮSTALY ZBYTKY, DOKUD JSEM JE NESNĚDL.

NĚKDY JE DO-KONCE SCHOVAL A PODÁVALY SE ZNOVU. BUĎ JSEM JE DOJEDL, NEBO ZŮSTAL O HLADU.

ANO, TAK TO MUSÍ BÝT. VŽDYCKY MUSÍŠ SNÍST VŠECHNO, CO MÁŠ NA TALÍŘI.

ALE VLAD-KU, PROSÍM.

1939? ANO... MĚLI JSME NĚKOLIKADENNÍ VOJENSKÝ VÝCVIK, A ZAČÁTKEM ZÁŘÍ JSME BYLI NA HRANICI...

POČKEJ CHVÍLI.
PO NĚKOLIKA
DNECH VÝCVIKU
TĚ POSLALI RO-
VNOU DO BOJE?

NO, **POPRVÉ** JSEM ODEŠEL
DO ARMÁDY NA 18 MĚSÍCŮ,
KDYŽ MI BYLO 21. POTOM JSEM
KAŽDÉ 4 ROKY JEZDIL DO
LUBLINU NA
MĚSÍČNÍ
CVIČENÍ.

TŘI MĚSÍCE PŘED OD-
VODEM TO ZAČALO...

PROBUĎ SE
VLADKU!
MOC SPÍŠ!

JENOM TŘI HODINY
SPÁNKU DENNĚ?

PŘESTAŇ VLADKU,
NESMÍŠ TOLIK JÍST!

ALE JA
MÁM HLAD!

DOBŘE,
VEM SI JEŠTĚ SLANEČKA.

MUSEL JSEM TŘI MĚSÍCE JÍST
JENOM SLANEČKY. NEPIJ JSEM
ANI VODU, ABYCH ZHUBL.

A PÁR DNÍ PŘED PROHLÍD-
KOU VŮBEC ŽÁDNÝ SPÁ-
NEK ANI ŽÁDNÉ JÍDLO...

HODNÝ KLUK, DEJ
SI JEŠTĚ TRO-
CHU KÁVY!

JENOM KONEV KÁVY
DENNĚ KVŮLI SRDCI.

KDYŽ JSEM KONEČNĚ PŘIŠEL
K PROHLÍDCE...

TADY JE JEDEN ZDRAVEJ.

VIDA!...

BA NE... JAKO BY S NÍM
NĚCO NEBYLO V POŘÁDKU.

DEJ SE DO KUPY, MLADÍKU,
A ZA ROK TĚ ZASE PROVĚŘÍME.

...PŘÍŠTÍ ROK TO SE MNOU CHTĚL OTEC ZKOUŠET ZNOVA. UPROSIL JSEM HO A V ROCE 1922 NASTOUPIL DO ARMÁDY...

TEĎ ZAS ZPÁTKY DO ROKU 1939!

VIDÍŠ, JAK MNE PLETEŠ?...TAK-ŽE JSME LEŽELI NA HRANICI V ZÁKOPECH U ŘEKY.

AŽ DO ČASNÉHO RÁNA BYL KLID. PAK SE OZVALA Z OBOU STRAN STŘELBA.

PŘIPLAZIL SE KE MNĚ DŮSTOJNÍK.

ZAKOPEJ SE HLOUB, NEBO TĚ ZASTŘELÍ.

MÁŠ STUDENOU HLAVENĚ! JAK TO ŽE NESTŘÍLÍŠ?

NEVĚDĚL JSEM, NA CO STRÍLET...

...ZAKOPAL JSEM SE ALE HLOUB A SPUSTIL PALBU!

PAK ZAČALY KULKY
LÉTAT MÝM SMĚREM.

ZAKOPAL JSEM SE HLOUBĚJI,
ALE PŘESTAL JSEM STRÍLET. AVŠAK V DALEKOHLEDU PUŠ-
KY JSEM UVIDĚL STROM.

A TEN SE ZAČAL HÝBAT!

KDYŽ SE POHNE, MUSÍM PÁLIT!

ZVEDL RUKU, ŽE JE RANĚN,
A ŽE SE VZDÁVÁ.

ALE JÁ JSEM STRÍLEL A STRÍLEL, DOKUD SE STROM NEPŘESTAL HÝBAT.
KDO VÍ, JINAK BY MOHL ZASTŘELIT MĚ!

PO DVOU HODINÁCH BOJE NACISTÉ DOBYLI NAŠI STRANU ŘEKY.

DEJ SEM ZBRAŇ!

JE HORKÁ! TYS PO NÁS STRÍLEL!

PORUČIL MI TO VELITEL. STRÍLEL JSEM JEN DO VZDUCHU!

MLUVIL JSEM NĚMECKY. JEHO KOLEGA HO PŘIMĚL, ABY MĚ NEBIL.

ODVEDLI MĚ K OSTATNÍM. BYLI JSME VÁLEČNÍ ZAJATCI.

A VŠICHNI, KTERÍ NEBYLI RANĚNI, MUSELI MAŠÍROVAT NA JEJICH STRANU ŘEKY, HLEDAT PADLÉ VOJÁKY.

ODVEZLI NÁS NĚKAM K NORIMBERKU.
BYLY TAM SPOUSTY VÁLEČNÝCH ZAJATCŮ.
ŽIDÉ MUSELI STÁT STRANOU.

CELOU TUHLE VÁLKU
JSTE ZAVINILI VY!

NA MÍSTĚ BYCHOM
VÁS MĚLI POVĚSIT!

NIKDO Z NÁS POCHOPITEL-
NĚ NEŘEKL ANI SLOVO.

VYNDEJTE VŠECHNY
SVOJE CENNOSTI!

PŘIŠEL KE MĚ... MĚL
JSEM ASI 300 ZLOTÝCH.

NA CO TOLIK
PENĚZ, ŽIDE?

OSTATNÍ VĚTŠINOU MĚ-
LI JEN 5 ČI 6 ZLOTÝCH.

CHCEŠ TU SNAD DĚLAT
KŠEFTY?
UKAŽ RUCI!

NIKDY V ŽIVOTĚ
JSI NEPRACOVAL!

VŽDYCKY JSEM
MĚL JEMNĚ RUCI.
JAKO TY, ARTIE.

JEN SE NEBOJ, ŽIDE,
PRÁCI PRO TEBE
NAJDEME!

A NAŠLI.

DALŠÍ NĚMEC ODVEDL ASI 4 NEBO 5 LIDÍ DO STÁJE.

VIDÍTE TEN BORDEL? DO HODINY TADY NEBUDE ANI SMÍTKO, JASNÝ?

ZA HODINU JSME TO NEMOHLI STIHNOUT!

PRACOVALI JSME OPRAVDU NAPLNO, ALE ZA HODINU...

TÁKŽE!

JEŠTĚ TO NEMÁTE?

TO VÁS BUDE STÁT POLÍVKU, PARCHANTI LÍNÝ!

NAKONEC JSME TU PRÁCI NĚJAK STIHLI ZA HODINU A PŮL. PODÍVEJ, CO DĚLÁŠ, ARTIE!

COŽE?

KLEPEŠ POPEL NA KOBEREC. CHCEŠ, ABY TO TADY VYPADALO JAKO VE STÁJI?

JĚJE. PROMIŇ!

HNED TO UKLIĎ. JINAK BYCH TO MUSEL DĚLAT JÁ. MALA BY TO TU NECHALA KLIDNĚ LEŽET TÝDEN.

PŘITOM DOBRĚ VÍ, ŽE TOHLE SE SVÝMI CHOROBAMI STĚŽÍ MŮŽU DĚLAT SÁM.

JEN KLID, UŽ JE TU ČISTO.

A TAK JSME NĚKOLIK TÝDNŮ BYDLELI A PRACOVALI VE STÁJI. PAK NÁS ODVEZLI DO JEŠTĚ VĚTŠÍHO ZAJATECKÉHO TÁBORA.

BRRR. POLÁCI MAJÍ VYTÁPĚNÉ CHATY.

PRAVDA. A NÁS TU NECHAJÍ MRZNOUT VE STANECH.

TEN PODZIM BYLA STRAŠNÁ ZIMA. V CELÉ EVROPĚ MRZLO TAK, ŽE PTÁCI PADALI ZE STROMŮ.

ZAHŘÍVALY NÁS JENOM LETNÍ UNIFORMY A TENKÉ DEKY.

KDYBY NÁM ASPOŇ DALI POŘÁDNĚ NAJÍST.

OSTATNÍ VĚZNI MAJÍ DVĚ JÍDLA DENNĚ. MY ŽIDI JENOM CHLEBOVOU KŮRKU A TROCHU POLEVKY.

DOBŘE RÁNO, VLADKU!

KAM JDEŠ?

VYKOUPAT SE V ŘECE.

TY SES ZBLÁZNIL.

BARĚ BUDU UMYTÝ! A VENKU MI BUDE CELÝ DEN TEPLO.

MNOZÍ JINÍ MĚLI OMRZLINY, V NICH HNIS, A V HNISU VŠI.

ABYCH ZŮSTAL PŘI SÍLE, CVIČIL JSEM A KOUPAL SE KAŽDÝ DEN ... A DENNĚ JSME SE MODLILI.

מהיטבו אהליך
יעקב, כשכנתיד
ישראל

BYL JSEM HLUBOCE VĚŘÍCÍ,
A STEJNĚ NEBYLO CO DĚLAT.

ABY NÁM UBÍHAL ČAS A MYSL ZŮSTALA ZAMĚSTNÁNA, ČASTO JSME HRÁLI ŠACHY.

MOJE ŠACHY BYLY Z KAME-
NŮ A CHLEBOVÉ STRÍDKY.

JEDNOU TÝDNĚ JSME SMĚLI PO-
SLAT DOPIS PŘES MEZINÁRODNÍ
ČERVENÝ KŘÍŽ.

Drachá Anja!
dáví se mi dobře.
Stýská se mi

POUZE NĚMECKY
A VELMI OPATRNĚ.

A STEJNOU CESTOU
PŘIŠEL BALÍČEK...

ČOKOLÁDA!
MARMELÁDA!
CIGARETY!

BALÍČEK ZNAMENAL
ÚPLNÝ POKLAD.

BYLA TO ZPRÁVA, ŽE RODINA
JE V POŘÁDKU, A - PROTOŽE
JSEM NIKDY NEKOUŘIL - MO-
HL JSEM MĚNIT CIGARETY
ZA JÍDLO.

TAKHLE TO ŠLO JEŠTĚ ASI
ŠEST TÝDNŮ. A POTOM...

PODÍVEJ,
VENKU VISÍ
OZNÁMENÍ!

PRÁCE PRO DĚLNÍKY
Váleční zajatci se mo-
hou přihlásit o práci.
Nahradí německé děl-
níky povolane na frontu.
Bude zabezpečeno uby-
tování a dostatek jídla.

JE TO
BOUDA!

DOBROVOLNĚ NIKDY!

JESTLI MUSÍME
UMŘÍT, TAK TADY!

NE!

NESOUHLASIL JSEM!

NEHODLÁM UMŘÍT,
A VŮBEC NE TADY!
CHCI, ABY SE MNOU
ZACHÁZELI JAKO
S ČLOVĚKEM!

KDYŽ KAMARÁDI
VIDĚLI, ŽE
PŮDU JÁ,
PŘIHLÁSILI
SE TAKÉ.

HNED NÁS POSLALI DO
VELKÉ NĚMECKÉ TOVÁRNÝ.

VZALI NÁS DO VELKÝCH DŘEVĚNÝCH BA-
RÁKŮ. DOSTALI JSME POLÉVKU S CHLEBEM...

PODÍVEJ! KAMNA!

A POSTELE!

S POVLEČENÍM
A POLŠTÁŘI!

ZBYTEK DNE JSME ODPOČÍVALI
A SNAŽILI JSME SE NAČERPAT SÍLY.

JÓ - PŘIPADÁ MI, ŽE JSEM SE CELÉ
ROKY NEZAHŘÁL A NELEŽEL V
POSTELI!

ANO. NENÍ TO ZVLÁŠT-
NÍ? VŽDYŤ NÁS ODVEDLI
TEPRVE PŘED 2 MĚSÍCI.

TROCHU SE BOJÍM, VLADKU - KDO
VÍ, CO NÁM DAJÍ
ZA PRÁCI.

NA TOM
NESEJDE...

...VŠECHNO JE LEPŠÍ NEŽ HNI-
TÍ V TĚCH STANECH.

ASI ANO.

DRUHÝ DEN NÁM DALI LOPATY A KRUMPÁČE...

...VĚCI, KTERÉ JSME NIKDY
PŘEDTÍM NEDRŽELI V RUCI.

PRÁCE TO BYLA OPRAVDU TVRDÁ.
PŘEMÍSTOVALI JSME CELÉ HORY.

KOPEC

KOPCE BYLY 3 NEBO 4
METRY VYSOKÉ. MUSELI
JSME JE ZAROVNÁVAT.

NĚKTEŘÍ SI STĚŽOVALI. HLAVNĚ TI, KDO BY-
LI NA TAKOVOU PRÁCI MOC SLABÍ ČI STAŘÍ.

U-UŽ DÁL NE-
MŮŽU.

MIZERNEJ
ŽIDE!

KDYŽ SE TI TO NEZDÁ, MAZEJ
ZPÁTKY DO TÁBORA.

NEBOJ, POMŮŽEME TI, KDYŽ
SE NIKDO NEBUDE DÍVAT.

SNAŽILI JSME SE POMÁHAT... ALE
CO MYSLÍŠ? MNOZÍ SE VRÁTILI
MRZNOUT A HLADOVĚT DO STANŮ.

CO SE S NIMI
STALO PAK, TO
NEVÍM.

OSMDESÁT PROCENT NÁS VŠAK ZŮSTALO. MĚLI JSME
DOST JÍDLA A TEPLÉ POSTELE. LEPŠÍ BYLO ZŮSTAT...

...POKAŽDÉ JSEM USÍNAL VYČERPÁNÍM. JEDNOU SE MI ZDÁL SEN...

SLYŠEL JSEM HLAS. BYL TO, MYSLÍM, MŮJ MRTVÝ DĚDEČEK...

"NEBOJ SE..."

"...NEBOJ SE, MÉ DÍTĚ..."

TEN HLAS BYL TAK SKUTEČNÝ...

„DOSTANEŠ SE ODTUD NA SVOBODU!... NA DEN PARAŠAT TRUMA.“

HNED JSEM SE PROBUDIL. KDYŽ JSEM USÍNAL, ZASE - PARAŠAT TRUMA, PARAŠAT TRUMA!

CO JE TO PARAŠAT TRUMA?

KAŽDÝ TÝDEN V SOBOTU, ČTEME PASÁŽ Z TÓRY.

ŘÍKÁ SE JÍ PARAŠA, A JEDNOU ZA ROK JE TO PARAŠAT TRUMA.

PŘED PRACÍ JSME SE VŽDY POMODLILI. BYL S NÁMI RABÍN.

...V PŮLCE ÚNORA-SKORO ZA 3 MĚSÍCE. PROČ?

ŘEKL JSEM MU O TOM SNU...

DOUFEJME, ŽE TO TAK BUDE. BOJÍM SE, ŽE SE ODTUD NE-DOSTANEME NIKDY.

POČKEJTE, REBE, KDY BUDEME ČÍST PARAŠAT TRUMA?

PARAŠAT TRUMA?...

TŘI MĚSÍCE-KAŽDÝ DEN BYL PRO NÁS JAKO ROK!

TAK JSME DŘELI,
DEN PO DNI JSME
PŘEŽÍVALI, TÝ-
DEN PO TÝDNU.
POŘÁD DOKOLA.

AŽ JEDNOU ...

PŘIJELA SPOUSTA GESTAPÁKŮ A VOJÁKŮ.

PODÍVEJTE-
VOJÁCI!

POZOR! SEŘAĎTE SE NA CESTĚ!
DO DVOJŘADU! IHNED!

NEBYLO NÁM LEHCE. NETUŠILI
JSME, CO S NÁMI MOHOU PROVĚST.

VŽDYCKY JSEM STÁL V DRUHÉ ŘADĚ.

(HEJ, VLADKU.)

NECHTĚL JSEM BÝT MOC NA OČÍCH.

NĚKDO PROKLOUZL
VEDLE MNE.

REBE!

VÍŠ, CO JE
ZA DEN?

SOBOTA, SAMOZŘEJMĚ.

ALE VÍŠ,
JAKÁ
SOBOTA?...

PARAŠAT
TRUMA!

BĚHEM CESTY JSEM SEDĚL VEDLE RABÍNA.

NĚMCI TOTIŽ ROZDĚLILI POLSKO NA GENERALNÍ GOVERNEMENT A ŘÍŠI ODĚLENĚ STŘEŽENOU HRANICÍ.

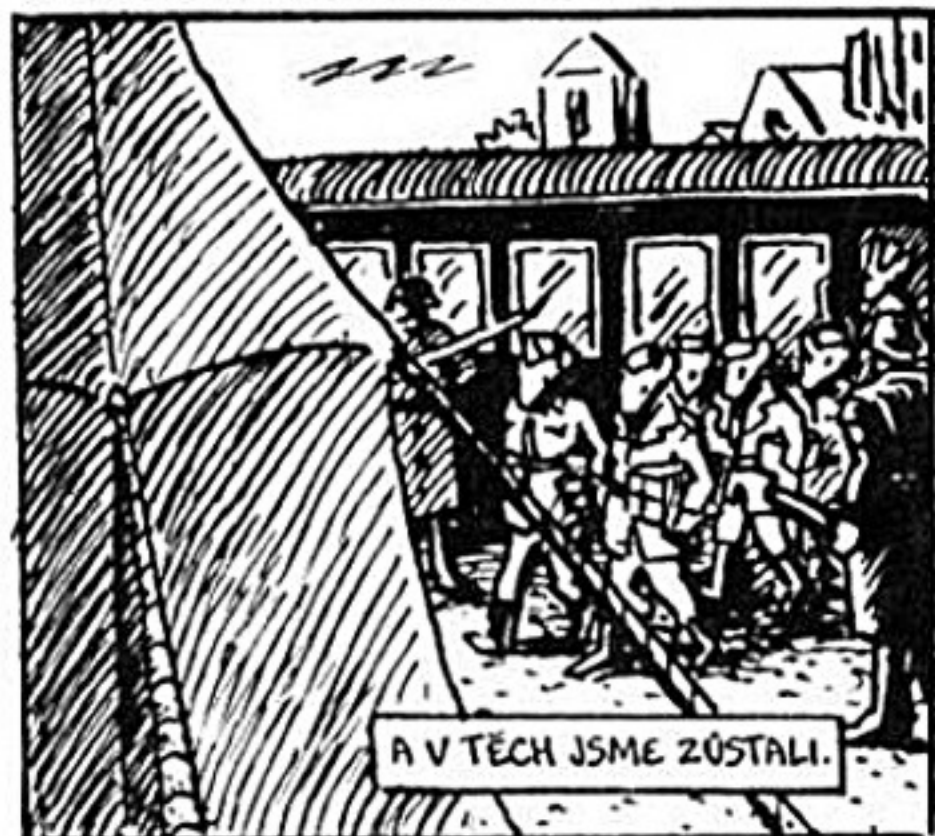
VLAK PROJEL MOU ČÁSTÍ POLSKA - ŘÍŠÍ - A ZASTAVIL AŽ V GENERALNÍM GOVERNEMENTU.

KDYŽ VLAK ZASTAVIL VE VARŠAVĚ, RABÍN VYSTOUPIL.

V LUBLINU NÁS NAHNALI DO VELKÝCH STANŮ...

A V TĚCH JSME ZŮSTALI.

NAKONEC ZA NÁMI PŘIŠLI LIDÉ Z ŽIDOVSKÉ SAMOSPRÁVY...

PROČ NÁS TU DRŽÍ?

SITUACE JE ŠPATNÁ... PŘED VÁMI TU TAKÉ BYLA SKUPINA VÁLEČNÝCH ZAJATCŮ...

PŘED 2 DNY JE NACISTÉ NAHNALI DO LESA...

...A VŠECHNY POŠTRÍLELI - ZABILI 600 LIDÍ!

TEĎ JSME BYLI NA ŘADĚ MY!

A JÁ MYSLEL, ŽE TĚ JAKO VÁLEČNÉHO ZAJATCE **PROPUSTILI!**

PŘESNĚ TAK...

MEZINÁRODNÍ PRÁVO NÁS TROCHU CHRÁNILO JAKO POLSKÉ ZAJATCE. ALE ŘÍŠSKÉHO ŽIDA MOHL ZABÍT NA ULICI KDEKDO!

VYDĚSILO MĚ TO.

PAK JSME ZASLECHLI NĚCO, CO NÁM DALO JISTOU NADĚJI...

PODPLATILI JSME NĚMCE. PROPUSTÍ TY ZAJATCE, KTERÉ MÍSTNÍ ŽIDÉ OZNAČÍ ZA PŘÍBUZNÉ.

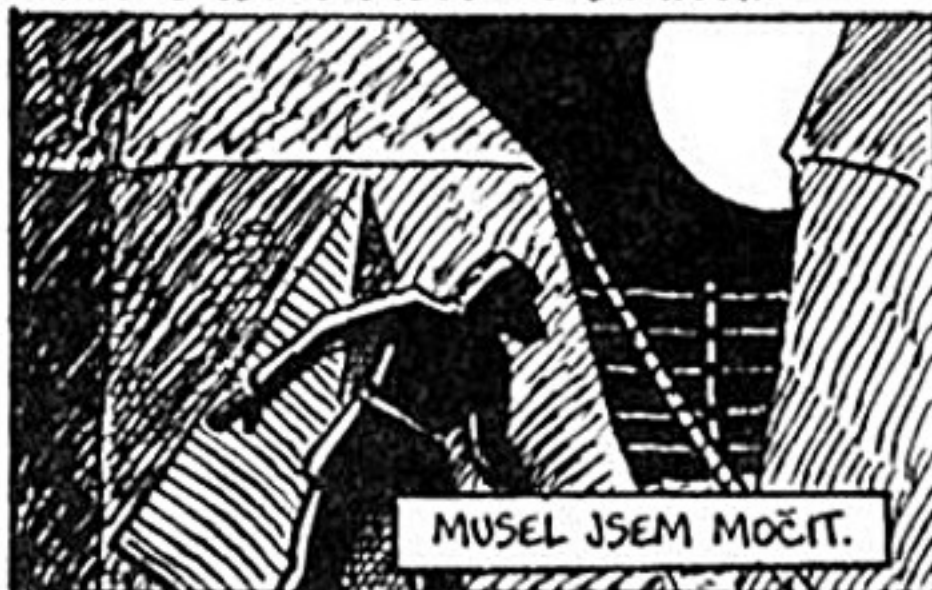

JMENUJI SE SPIEGELMAN. V LUBLINU ŽIJE RODINNÝ PŘÍTEL ORBACH. POTKAL JSEM HO TU NA VOJENSKÉM CVIČENÍ.

DOBŘE! ZKUSÍME VÁS ZAPSAT JAKO BRATRANCE.

TU NOC JSEM VYŠEL ZE STANU...

MUSEL JSEM MOČIT.

RYCHLE JSEM ZABĚHL DOVNITR ...

A CELOU NOC PŘEMÝŠLEL O TOM, CO VŠECHNO SE NÁM MŮŽE STÁT.

A STRÁŽ NA MNE ZAČALA STRÍLET.

A PAK, PO ROZEDNĚNÍ...

ORBACH BYL PŘÍTELEM MÉHO STRÝCE.
MĚL DVĚ KRÁSNÉ DCERY, STARÉ ASI JAKO JÁ.

KDYŽ JSEM SE NAKONEC VRÁTIL DO SOSNOVCE, POSLALI JSME JIM BALÍKY S JÍDLEM.

... NA ČAS SE NÁM DAŘILO LÉPE... CELÍ ŠTASTNÍ PSALI, ŽE JIM TO POMOHLO PŘEŽÍT...

... POTOM PSALI, ŽE NĚMCI BALÍČKY ZABAVUJÍ, A NAKONEC PŘESTALI PSÁT ÚPLNĚ. KONEC.

VLAKY Z GENERÁLNÍHO GOUVERNEMENTU DO ŘÍŠE JEZDILY POŘÁD. JEDINOU MALIČKOSTÍ BYLY DOKUMENTY, A TY JSEM SAMOZŘEJMĚ NEMĚL...

... ALE I TAK JSEM NASTOUPIL DO VLAKU JEDOUČÍHO MÝM SMĚREM.

OSLOVIL JSEM PRŮVODČÍHO, POLÁKA...

MOHU S VÁMI NA CHVÍLI MLUVIT?

JISTĚ, VOJÁKU.

JSEŠ POLÁK JAKO JÁ, TAK TI MOHU VĚŘIT... SMRADLAVÍ NÁCKOVÉ MĚ ZAJALI... PRÁVĚ JSEM UPRCHL.

UNIFORMU JSEM MĚL POŘÁD NA SOBĚ A NEDAL JSEM NAJEVO, ŽE JSEM ŽID.

NA NĚMCE SE VYPLATILO NADÁVAT, PROTOŽE POLÁCI VŮČI NIM BYLI ZAHORKLÍ.

CHTĚL BYCH SE DOSTAT ZPÁTKY DO SOSNOVCE, K RODINĚ.

ŽÁDNÝ STRACH... PŘED HRANICÍ SE SCHOVEJ TADY UVNITŘ.

TAK MI PRŮVODČÍ POMOHL K NÁVRATU DO MÉ ČÁSTI POLSKA.

NEJPRVE JSME ŠEL K RODIČŮM, DO DOMU...

... O KTERÉM JSEM SI MYSLEL, ŽE UŽ JEJ NIKDY NEUVIDÍM.

OJ GEVALT!
TO JE VLADEK!

OD NAŠICH DO SOS-
NOVCE TO BYL JEN
KOUSEK CESTY.

BĚŽ DÁL A ŘEK-
NI, ŽE JSEM TI
PŘÁVĚ NAPSAL,
A ŽE PŘIJEDU
ZA TÝDEN.

POSTÁVAL JSEM U DVEŘÍ A POSLUCHAL...

NEŽERTUJ! KDYBY
VLADEK BYL NA CES-
TĚ DOMŮ, NAPSAL
BY TAKÉ NÁM!

PŘEKVAPENÍ!

ACH,
MŮJ BOŽE.

VLADKU!

POPADL JSEM SVÉHO SYNA.
BYLO MU DVA A PŮL ROKU.

RÍŠO!

BŮŮŮ

ZAČAL JEČET.

PROČ BREČÍŠ, TY KLUKU?
JSEM TVŮJ TÁTA!

FŇUK

FŇUK...TY KNOFLÍKY. TVOJE KOVOVÉ
KNOFLÍKY, TATI - HROZNĚ STUDÍ!

NEMUSÍM TI LÍČIT, JAK JSME
SE DOMA VŠICHNI RADOVALI.

KAPITOLA ČTVRTÁ

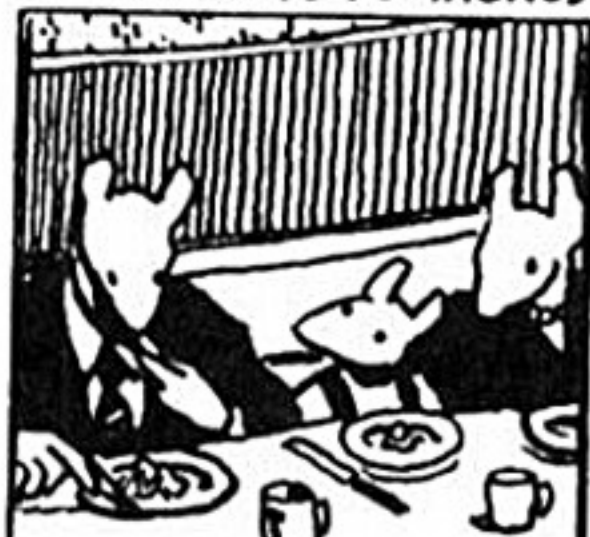

KDYŽ JSEM SE VRÁTIL, VŠECHNO VYPADALO STÁLE STEJNĚ JAKO PŘED MÝM ODCHODEM...

POŘÁD TO BYL LUXUS. NĚMCI NESTIHLI ZNIČIT VŠECHNO NARÁZ.

V TCHÁNOVĚ DOMÁCNOSTI NÁS ŽILO DVANÁCT...

ANJA, JÁ A NÁŠ SYN RÍŠA...

ANJINA STARŠÍ SESTRA TOŠA, JEJÍ MANŽEL WOLFE A DCERKA BIBI...

A ANJINI PRARODIČE. BYLO JIM KOLEM 90, ALE BYLI ČIPERNÍ.

A POCHOPITELNĚ MŮJ TCHÁN A TCHYNĚ.

A TAKY DVĚ DĚTI STRÝČKA HERMANA A TETY HELENY, LOLEK A LONIA.

HERMAN S HELOU MĚLI ŠTĚSTÍ. KDYŽ ZAČALA VÁLKA, BYLI V NEW YORKU NA VELETRHU. TO JE ZACHRÁNILO.

NA DRUHÝ DEN JSEM ŠEL DO MODRZEJOWSKÉ ULICE. TAM SE POŘÁD DALY VYDĚLAT PENÍZE NEZÁKONNÝMI OBCHODY.

OBEŠEL JSEM OBCHODY, KDE MI DLUŽILI PENÍZE Z DOBY PŘED VÁLKOU...

STÁLO TAM, ŽE PRO NĚHO PRACUJI. PODOBNÝ DOKLAD SE MOHL HODIT.

PAMATUJI SI, JAKOU ZE MNE MĚL TCHÁN RADOST.

O PÁR DNÍ POZDĚJI JSEM BYL ZASE NA MODRZEJOWSKÉ.
SHÁNĚL JSEM OPĚT NĚJAKÉ LÁTKY BEZ LÍSTKŮ...

...SS UZAVŘELI CELOU ULICI A KONTROLOVALA VŠEM PRACOVNÍ DOKLADY.

O TOM JSEM PŘED TÍM
NEVĚDĚL.

PODAŘILO SE MI ZMI-
ZET V JEDNOM DOMĚ.

NEJMÉNĚ POLOVINU
LIDÍ ODVEDLI PRYČ.

VYPRÁVĚL JSEM TO TCHÁNOVI...

MÁLEM MĚ DOSTALI. PAPIR
OD ILZECKÉHO MI NESTAČÍ!

TO JE PRAVDA.

POJĎ... NAVŠTÍVÍME MÉHO PŘÍTELE, KTE-
RÝ MÁ KLEMPÍŘSTVÍ. MYSLÍM, ŽE SE JE-
HO DOHLÁŽITEL DÁ PODPLATT.

A TAK SE I STALO...

DOBŘÁ, VLADKU.
VYRÁBÍME PRO NĚMECKO, TAK
TI MŮŽEME VYDAT PŘEDNOST-
NÍ PRACOVNÍ KARTU.

PAMATUJ, AŽ BUDE ZASE ZÁTAH,
UTEČ SEM A PŘEDSTÍREJ,
ŽE PRACUJEŠ.

NAUČIL JSEM SE TU VĚCI, KTERÉ SE
MI POZDĚJI V OSVĚTÍMÍ HODILY.

A TAK JSME ŽILI
DÁL VÍC NEŽ ROK.
ALE SITUACE BYLA
STÁLE HORŠÍ A HORŠÍ...

TCHÁN MĚL V LOŽNICI PĚKNÝ NOVÝ NÁBYTEK...

PO TAKOVÉM SE NĚMCI SHÁNĚLI, PROTOŽE
V OBCHODECH UŽ NEBYL K DOSTÁNÍ.

VŠECHNY HODNOTNÉ VĚCI JSME S WOLFEM OD-
NESLI SCHOVAT DOLŮ K POLSKÝM SOUSEDŮM.

ANJINA MATKA MĚLA ŽLUČOVÉ KAMENY. TEN
DEN, KDY PŘIŠLI NĚMCI, LEŽELA V POSTELI.

UF. NENECHÁME
TU DRUHOU PO-
STEL NAHOŘE?

JO. TCHYNĚ JE
NEMOCNÁ. PO-
TRĚBUJE DOB-
ROU POSTEL.

PROSÍM, NEBERTE JÍ
TU POSTEL - PODÍVEJ-
TE, JAK JE NEMOCNÁ.

DOKTOR SEM CHO-
DÍ KAŽDÝ DEN.

TCHÁN MĚL PŘÍTELE, KTERÝ K NÁM
STÁLE CHODIL HRÁT KARTY.

SCHOVANÝ NÁBYTEK NÁM NEBYL K UŽITKU, TAK
JSME HO ZASE VYNESLI NAHOŘU NA PRODEJ.

...ODEŠLI A **NIC**
NEODNESLI!

ZNÁM JEDNOHO NĚ-
MECKÉHO DŮSTOJNÍKA,
KTERÝ BY ZA TAKOVOU LOŽ-
NICI DOBRĚ ZAPLATIL...

MÁTE VYTRÍBENÝ VKUS NA
NÁBYTEK, PANE ZYLBERBERG.
DĚKUJI VÁM.

MOJI LIDÉ SE ZA CHVÍLI VRÁTÍ
PRO POSTEL VAŠÍ ŽENY!

MINULE JSI NÁS **PODVEDL**, ŽIDE!

POČKEJTE! NEDOSTAL JSEM ZAPLACENO.

JESTLI CHCEŠ ZŮSTAT
NAŽIVU,
BĚŽ
DOVNITŘ.

BYL POTOM TOLIK, TOLIK NEŠŤASTNÝ!

JEDNOU JSEM ŠEL NAVŠTÍVIT ILZECKÉHO. MYSLÍM, ŽE NA SKLONKU ROKU 1941. BYDLEL KOUSEK OD NADRAŽÍ...

... A TAM SE DĚLO NĚCO STRAŠLIVÉHO.

MUSEL JSEM PROJÍT KOLEM - CHYTALI ŽIDY S PAPIRY I BEZ NICH!

CO JSEM MĚL DĚLAT?

KDYŽ PŮDU POMALU, SEBEROU MĚ...

KDYŽ POBĚŽÍM, ZASTŘELÍ MĚ!

POTOM JSEM V DÁLCE UVIDĚL PŘICHÁZET ILZECKÉHO. BĚŽEL JSEM RYCHLE K NĚMU.

HALÓ!

CO TU DĚLÁTE, PANE SPIEGELMANE? NEVIDÍTE, CO SE DĚJE?

POJĎTE - HONEM NAHORU, DOKUD TY VLAKY NEODJEDOU!

ILZECKI ŽIL V HONOSNÉM DOMĚ. BYL TAM JEDINÝ ŽID.

ZŮSTAL JSEM S NÍM A S JEHO ŽENOU DOBRÝCH PÁR HODIN. SLYŠELI JSME STŘELBU A NÁŘEK.

TENKRÁT MI ZA-
CHRÁNIL ŽIVOT.

ILZECKI MĚL STEJNĚ STARÉHO SYNA, JAKO BYL RÍŠA. KDYBYS JEN VIDĚL, JAK SI SPOLU TY DĚTI HRÁLY.

NEVÍME, CO SE STANE S NÁMI. ALE NAŠE DĚTI MUSÍ BÝT V BEZPEČÍ.

MÁM DOBRÉHO PŘÍTELE, POLÁKA. JE OCHOTEN MÉHO SYNA UKRÝT, NEŽ SE POMĚRY ZLEPŠÍ.

MYSLÍM, ŽE BY VZAL I TVÉHO KLUKA.

ANO. MÁŠ MOŽNÁ PRAVDU. PROMLUVÍM O TOM S RODINOU.

ALE ŘÍKÁM TI, DOMA SE ZAČALY DÍT HROZNÉ VĚCI, KDYŽ JSEM SE O TOM JENOM ZMÍNIL.

COŽE? ZBLÁZNIL SES?

JAK TĚ MŮŽE JEN NAPADNOUT, DÁT RÍŠU K ÚPLNĚ CIZÍM LIDEM?

NIKDY SE NEVZDÁM SVĚHO DÍTĚTE, NIKDY!

ILZECKI A JEHO ŽENA VÁLKU NEPŘEŽILI.

... ALE JEHO SYN ZŮSTAL NAŽIVU. NÁŠ NE.

... A STEJNĚ JSME MUSELI RÍŠU SCHOVAT O ROK POZDĚJI.

KDYŽ JSME BYLI V ROCE 1943 V GHETTU, TOŠA VZALA VŠECHNY DĚTI DO-

POČKEJ! TATI, JESTLI NEBUDEŠ VYPRÁVĚT POPOŘÁDKU, TAK SE V TOM NEVYZNÁM. ŘEKNI MI VÍC O LÉTECH 1941 A 1942.

TAK DOBRĚ. BUDU POKRAČOVAT, JAK CHCEŠ TY. 1941?... NA KONCI ROKU PŘIŠLI NĚMCI S NEČÍM NOVÝM. WOLF PŘIBĚHL Z GEMEINDE...

PODÍVEJTE! TOHLE VYVĚŠUJÍ VŠUDE PO MĚSTĚ.

VYHLÁŠKA

Všichni sosno-
večtí Židé musí do
1. ledna 1942 přesíd-
lit do čtvrti Starý
Sosnovec.
Do uvolněných
domů se nastěhují
osoby nežidovského
původu.

Marek Maršal

NAŠE RODINA DOSTALA DVA A PŮL POKOJÍKU K BYDLENÍ PRO VŠECH 12 LIDÍ...

ODMENA

ZA KAŽDÉHO
NENAHLÁŠENÉ-
HO ŽIDA
1 KILO CUKRU

VĚTŠINA LIDÍ DOSTALA JEŠTĚ MĚNĚ PROSTORU. ALE TCHÁN S WOLFEM MĚLI PROTEKCI...

JEŠTĚ TO ALE NEBYLO SKUTEČNĚ GHETTO. POKUD JSI BYL DO VEČERA DOMA, POŘÁD JSI MOHL CHODIT DO JINÝCH ČÁSTÍ MĚSTA.

PŘIDRŽ TEN ŽEBŘÍK, ANJO.

PŘIDĚLÁM TU ZÁVĚS, AŽ MÁME TROCHU SOUKROMÍ.

TOŠA TRVALA NA TOM, ŽE CHCE ČÁST POKOJE S OKNEM.

TO NEVADÍ, VLADKU. JSEM RÁDA, ŽE MŮŽEME BÝT VŠICHNI SPOLU.

TO UŽ NEBYL NÁŠ PŘEDCHOZÍ ŽIVOT V PŘEPYCHU.

JEŠTĚ PÁR MĚSÍCŮ JSEM DÁLE OBCHO-
DOVAL NA ČERNÉM TRHU. PAK PŘIŠLY
DALŠÍ ŠPATNÉ ZPRÁVY. MOC ŠPATNĚ...

KOHN MĚL OBCHOD SE STRÍŽNÍM ZBO-
ŽÍM. ZNALI HO V CELEM SOSNOVCI.
ČASTO MI DÁVAL LÁTKU BEZ LÍSTKŮ.

OBCHODOVAL JSEM I S PFEFEREM. BYL TO
MILÝ MLADÍK-SIONISTA. PRÁVĚ SE OŽENIL.
JEHO ŽENA BĚHALA S NÁRKEM PO ULICÍCH.

NĚKOLIK DNÍ JSEM SE BÁL
VYJÍT VEN. NECHTĚL JSEM
CHODIT KOLEM OBĚŠENÝCH.

A MOŽNÁ SE NĚKDO Z NICH
O MĚ ZMÍNIL NĚMČŮM, ABY
SE ZACHRÁNIL.

ACH. JEŠTĚ DNES JE
MI DO PLÁČE, KDYŽ
NA NĚ POMYSLÍM-
SLZÍ DOKONCE I MO-
JE MRTVÉ OKO!

CO V TĚ DOBĚ
DĚLALA ANJA?

DOMÁCI PRÁCE
...PLETLA... ČETLA SI...
A POŘÁD SI
PSALA DENÍK.

JAKO DÍTĚ JSEM DOMA VÍDÁ-
VAL ZÁPISNÍKY V POLŠTINĚ.
TO BYLY JEJÍ DENÍKY?

ANO
I NE.

JEJÍ DENÍKY NEPŘEŽI-
LY VÁLKU. TO, CO JSI
VIDĚL, NAPSALA PO
TOM, CELÝ SVŮJ PŘÍBĚH
OD ZAČÁTKU.

PROPÁNA!
KDE JSOU?
POTŘEBUJI
JE PRO SVOU
KNIHU!

ECHM! PROSÍM TĚ,
ARTIE, PŘESTAŇ KOU-
ŘIT. NEMŮŽU POPAD-
NOUT DECH.

TO MÁŠ Z
TOHO TVÉHO
ŠLAPÁNÍ!

TY JSI NĚJAK CHYTREJ!...
CO JSEM TO ŘÍKAL?
ANO... PO TĚ POPRAVĚ
JSEM SI HLEDAL JINOU
PRÁCI...

...ZAČAL JSEM OBCHODOVAT SE ZLATEM A ŠPERKY.

DALY SE UKRÝT SNADNĚJI NEŽ LÁT-
KY. SCHOVÁVAL JSEM VĚCI V KO-
ČÁRKU A VYDĚLAL PÁR ZLOTÝCH.

POTKAL JSEM SKLARCZYKA. MĚL VELKÝ KOLONIÁL NA MODRZEJOWSKÉ...

POSEDĚLI JSME, POROZPRÁVĚLI, A ON SEM TAM OBSLOUŽIL ZÁKAZNÍKA...

JEŠTĚ JSME CHVÍLI KLÁBOSILI A NAKONEC MI NĚCO NAVRHL...

MÁ-LI ČLOVĚK HLAD MUSÍ SE PUSTIT DO NĚJAKÉHO PODNIKU...

JEDNOU JSEM MĚL DORUČIT 10 ĀI 15 KILO CUKRU...

CO JSEM MĚL ŘÍCT? ZA TO JSEM MOHL OPRAVDU VISET!

ALE VE STARÉM SOSNOVCI TO S MÝMI
OBCHODY ZAČLO BÝT TĚŽŠÍ. POHYB
V OKOLÍ BYL
NESNADNÝ.

KLEMPÍŘSTVÍ SKONČILO. MAJITEL BYL
JEDINÝ ŽID, KTERÉHO TAM NECHALI
PRACOVAT. SEHNAL
JSEM PRÁCI V NĚ-
MECKÉM TESAŘSTVÍ.

TCHÁN S LOLKEM TAM PRACOVALI ZA
MIZIVOU MZDU. PŘED TÍM JSEM NEPO-
TRÉBOVAL PRACOVNÍ
DOKLADY, ALE TEĎ
JSEM JE MUSEL MÍT.

WOLFE MI MOHL ZAŘÍDIT PRÁCI V GE-
MEINDE..., ALE JÁ JSEM NECHTĚL JÍT
TAM, ODKUD BRALI ŽIDY.

PAK ZASE PŘIŠLI NĚMCI S NĚČÍM NOVÝM. DOSTALI JSME OBSÍLKU...

„10. KVĚTNA 1942 BUDOU
VŠICHNI ŽIDÉ NAD 70 LET
PŘESUNUTI DO TERE-
ZÍNA V ČECHÁCH,...

... DO KOMUNITY S LEPŠÍ PĚČÍ O STARŠÍ
OSOBY, NEŽ U NÁS
V SOSNOVCI...“

NEVYPADÁ TO TAK
ŠPATNĚ.

JAKO
OZDRAVOVNA.

OZNÁMENÍ:

ANJINÝM RODIČŮM BYLO KOLEM 90.

BYLI JSME SPOLU - JED-
NA RODINA - PO 70 LET.
TEĎ SE PŘECI
NEROZDĚLÍME!

NEBOJTE.
NENECHÁ-
ME VÁS
ODVĚST.

O OSVĚTĚ
JSME JEŠTĚ NE-
VĚĎELI - O KRE-
MATORIÍCH - ALE
STEJNĚ JSME
SE BÁLI.

...TAK JSME NA DVOŘE ZHOTOVILI ÚKRYT, BUNKR...

PRŮŘEZ:

KŮLNA

FALEŠ-
NÁ ZED

PRARO-
DICE

TAJNĚ JSME
JIM NOSILI JÍDLA,
A KDYŽ TO BYLO
CHVÍLI BEZPEČ-
NĚ, BRALI JSME
JE DOVNITŘ.

NĚKOLIKRÁT PŘIŠLA K NÁM DO DOMU ŽIDOVSKÁ POLICIE...

PODLE NAŠICH ZÁZNAMŮ TU MAJÍ ŽÍT KARMIOVI. NEPŘIHLÁSILI SE K PŘESUNU.

ANO, RODIČE MĚ ŽENY. PŘED MĚSÍCEM BEZE SLOVA ODEŠLI.

ŽIDOVSKÁ POLICIE?

ANO. S VELKÝMI OBUŠKY.

NĚKTERÝ ŽIDÉ UVAŽOVALI TAKTO: KDYŽ VYDAJÍ NĚM-CŮM PÁR ŽIDŮ, ZACHRÁNÍ TAK OSTATNÍ.

A PŘINEJ-MENŠÍM SAMI SEBE.

PO MĚSÍCI PŘIŠLI ZNOVU ZA TCHÁNEM.

PANE ZYLBERBERG, VY A VAŠE ŽENA PŮDETE S NÁMI.

JESTLI SE KARMIOVI NEUKÁ-ŽÍ DO 3 DNŮ, POŠLEME MÍS-TO NICH VÁS DVA!

GEMEINDE HO POŘÁD TROCHU CHRÁNILA, TAK SEBRALI JEN JEHO.

SEDĚL TAM PÁR DNÍ A PAK NÁM POSLAL VZKAZ.

PSAL, ŽE MUSÍME VYDAT PRARODIČE. I KDYŽ TEĎ SEBRALI JEN JEHO, PŘÍŠTĚ BY ODVED-LI I MANŽELKU A PAK ZBYTEK RODINY.

JAK TO DOPADLO?

JAK? MUSELI JSME JE VYDAT.

MYSLELI, ŽE JEDOU DO TEREZÍNA.

OZVĚTE SE, BUDETE-LI COKOLI POTŘEBOVAT!

JELI ALE ROVNOU DO OSVĚTIMI, DO PLYNU.

PO TOM, CO SE PŘIHOVDLO PRARODIČŮM, BYL PÁR MĚSÍCŮ KLID.
PAK SE VŠUDE OBJEVILY PLAKÁTY A LIDÉ Z GEMEINDE ZAČALI VYVOLÁVAT...

MŮJ OTEC - BYLO MU 62 - PŘIJEL
TRAMVAJÍ Z DABROWÉ, VESNICE
BLÍZKO SOSNOVCE.

POTÉ CO MATKA ZEMŘELA NA RAKOVINU,
BYDLEL S MOJÍ SESTROU FELOU A JEJÍMI
ČTYŘMI DĚTMI.

OPRAVDU JSEM NEVĚDĚL, JAK MU PORADIT.

VŠICHNI PŘIŠLI V NEJLEPŠÍCH ŠA-
TECH. SNAŽILI SE VYPADAT MLADĚ
A PRÁČESCHOPNĚ, ABY DOSTALI
SPRÁVNĚ RAZÍTKO DO LEGTIMACE.

KDYŽ JSME BYLI VŠICHNI UVNITŘ, OBKLÍ-
ČILO GESTAPO SE SAMOPALY STADION.

PAK PŘIŠLA SELEKCE. POSÍLALI LIDI BUĎ
DOLEVA NEBO DOPRAVA.

SEŘAĎTE SE PO RODI-
NÁCH K REGISTRACI
U STOLŮ! RYCHLE!

STARŠÍ LIDĚ, RODINY S VÍCE
DĚTMI A LIDĚ BEZ PRA-
COVNÍCH DOKLADŮ MUSELI
VŠICHNI DOLEVA!

BYLO NÁM JASNĚ, ŽE
TO JE VELMI ZLÉ.

ŠLI JSME S ANJOU KE STOLU, KDE SEDĚL NÁŠ BRATRANEC...

AHA, VY PRACUJETE V TESAŘSTVÍ.
JDĚTE DOPRAVA.

ORAZÍTKOVALI NÁM PASY A ŠLI
JSME RYCHLE NA SPRÁVNOU STRA-
NU STADIONU. KOHO POSLALI NALE-
VO, NEDOSTAL RAZÍTKO VŮBEC.

BYLI JSME ŠTASTNÍ, ŽE JSME PROŠLI. ALE TAKÉ JSME SE BÁLI. BUDOU NAŠI BLÍZCI V BEZPEČÍ?

PODÍVEJ! TATÍNEK,
S LOLKEM A LONIOU!

VIDĚLI JSME WOLFA A TOŠU. S RODINAMI TO VYPADALO DOBRĚ.
NEVIDĚLI JSTE
MÉHO OTCE?

NIKDE JSEM NEVIDĚL SVÉHO OTCE.

ALE PAK MI NĚKDO ŘEKL, ŽE HO VIDĚL PROJÍT PŘES
TÉHOŽ BRATRANCE TAKÉ NA DOBRŮ STRANU.

POSLALI JI NALEVO. ČTYŘI
DĚTI, TO BYLO PŘÍLIŠ.

SPIEGELMAN
...DOPRAVA.

PAK PŘIŠLA K REGISTRACI FELA.

FELO!

DČERUŠKA! CO SI
POČNE SAMÁ SE ČTYŘMI
DĚTMI NA KRKU?

A CO MYSLÍŠ, ŽE UĎĚLAL? PŘELEZL NA
ŠPATNOU STRANU!

TI NA ŠPATNÉ STRANĚ SE
UŽ NIKDY NEVRÁTILI DOMŮ.

LIDÉ S RAZÍTKEM MOHLI JÍT DOMŮ.
V SOSNOVCI ZBYLO ALE JEN MÁLO ŽIDŮ...

KAŽDÝ TŘETÍ ZŮSTAL NA STADIONU...
ASI 10 000 LIDÍ... A S NIMI MŮJ OTEC.

...PRO DNEŠEK TO
STAČILO, ANO, ARTIE?...

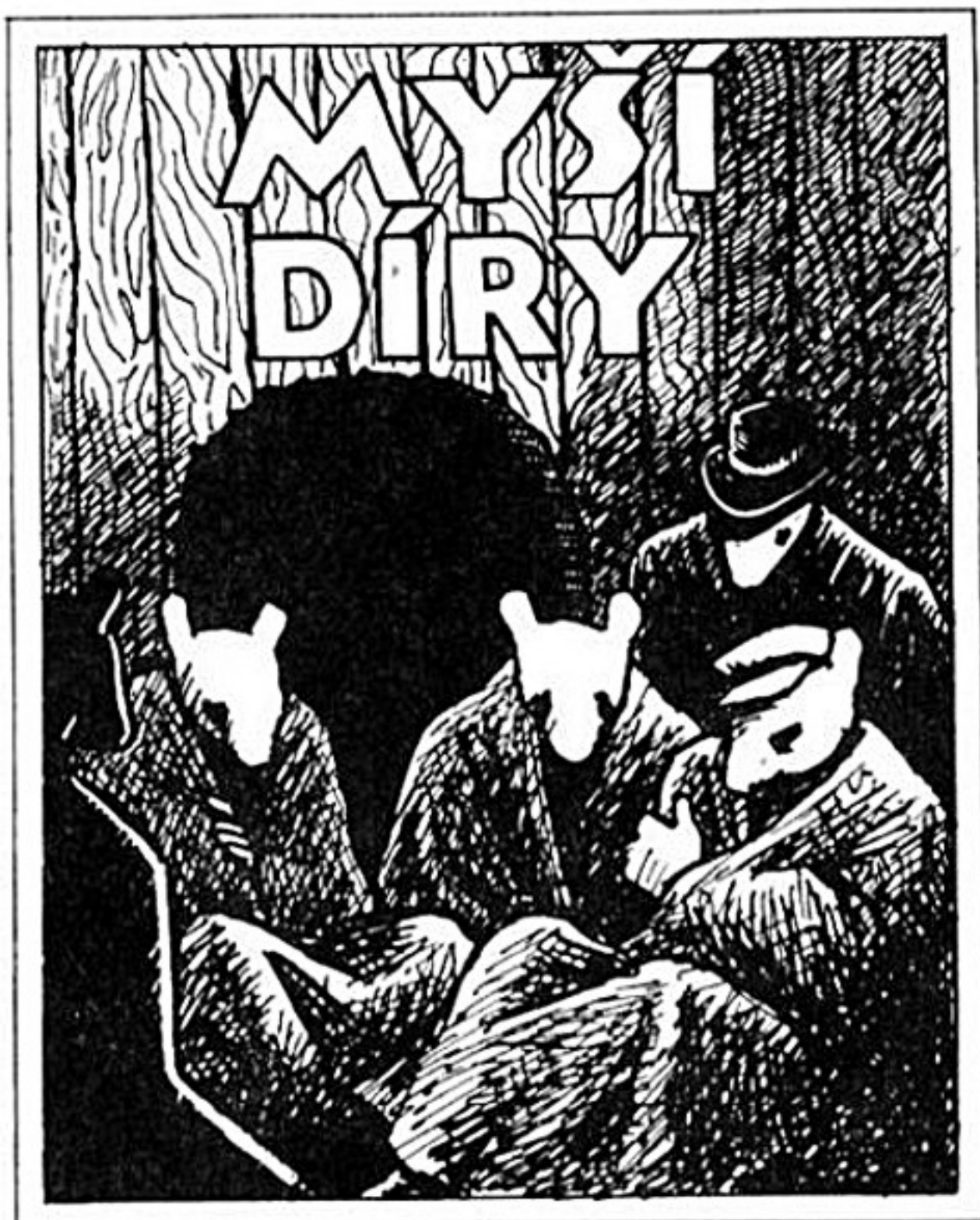

K A P I T O L A P Á T Á

ASI O TÝDEN POZDĚJI, BRZY ODPOLEDNE...

OTEC JI NAŠEL, KDYŽ PŘIŠEL DOMŮ Z PRÁCE. MĚLA PODPŘEZANÉ ŽÍLY, VEDLE NÍ LEŽELA PRAZDNÁ LAHVIČKA OD LÉKŮ...

ŽIL JSEM S RODIČI, COŽ JSEM SLÍBIL PŘI PROPUSTĚNÍ Z BLÁZINCE 3 MĚSÍCE PŘED TÍM.

STRÁVIL JSEM PŘÁVĚ VÍKEND SE SVOU DÍVKOU ISABELOU (RODIČE JI NEMĚLI V LÁSCĚ). VRACEL JSEM SE DOMŮ POZDĚ...

MYSLÍM, ŽE KDYBYCH PŘIŠEL VČAS, TAK BYCH JI NAŠEL MRTVOU JÁ...

KDYŽ JSEM UVIDĚL DAV LIDÍ, DOSTAL JSEM STRACH... ČEKAL JSEM NEJHORŠÍ, ALE NEPŘIPOUŠTĚL JSEM SI TO!

JEDEN BRATRANEC MNE ODVEĎL STRANOU. DOKTOR ORENS BYDLEL NEDALEKO...

PŮJDEME ZA DOKTOREM ...
TVOJE MATKA JE -EY- NEMOC-
NÁ!... ON TI VYSVĚTLÍ.....

POSAD SE, ARTHURE...
MYSLEL JSEM, ŽE BYCH
TI TO MĚL ŘÍCT JÁ...

TVOJE MATKA SE ZABILA
- JE MRTVÁ!

UŽ JSEM SE PRAVDĚ NEMOHL DAL VYHÝBAT... DOKTOROVA SLOVA SE MI ŘINČIVĚ
HONILA HLAVOU... CÍTIL JSEM ZMATEK, CÍTIL JSEM VZTEK, CÍTIL JSEM OTUPE-
LOST!... DO PLÁČE MI ZROVNA NEBYLO, ALE TUŠIL JSEM, ŽE BYCH PLAKAT MĚL!

NO TAK, CHLAPČE...

JEN AŤ SE
VYPLÁČE - UDĚLA
MU TO DOBRĚ!

ŠLI JSME ZPĚTKY DOMŮ... MŮJ OTEC SE
ÚPLNĚ ZHRoutil!...

OJ, ARTIE! PROČ? PROČ!
TAKOVÁ TRAGÉDIE! A NE-
NECHALA ANI DOPIS!!!

JÁ MĚL UTIŠOVAT
JEHO!

MATKO...
MATKO...

NĚKDO NĚJAK ZAŘÍDIL POHŘEB...

...A ZA 950 \$ MÁME BRON-
ZOVOU RAKEV SE SAMETEM
DO BRONZOVÁ - OVĚM, ZA
2.000 \$ MŮŽEME...

OCHRANU
CO TVOJE
JEST

BYLA TO ZLÁ NOC...
 OTEC TRVAL NA TOM, ŽE
 BUDEME SPÁT NA ZEMI, ASI
 POOLE DÁVNÉHO ŽIDOVSKÉ-
 HO OBYČEJE. DRŽEL SE
 MNE A CELOU NOC NAŘÍ-
 KAL. BYLO TO NEPŘÍJEMNÉ...
 BYL TO DĚS!

DRUHÝ DEN V OBŘADNÍ SÍNĚ BYL JEŠTĚ HORŠÍ...

יתגדל ויתקדש
 שמה רבת בעלמא-

OTEC SE SNAŽIL OVLÁDAT A MODLIL SE... JÁ BYL
 V ONĚCH DNECH ÚPLNĚ MIMO - ODŘÍKÁVAL JSEM
 MATCE PASÁŽE Z TIBETSKÉ KNIHY MŤVÝCH!

די ברא ברעיתא וימליך...

„Ó VZNEŠENÝ... NA SVĚ POUŽÍ
 BEZTVAROU NICOTOU POMNI
 JEDNOTY VŠEHO ŽIVÉHO...“

TO BYLO PŘÍLIŠ - MUSEL JSEM PRYČ...

JEDEN Z PŘÁTEL RODINY MNE NAŠEL V PŘEDSÁLI...

TEBĚ NAŘÍKÁŠ!
 MĚL JSI PLAKAT, KDYŽ
 BYLA TVOJE MATKA
 NAŽIVU!

ZVEDAL SE MI ŽALUDEK... POCIT VINY BYL NEUNOSNÝ!

DALŠÍ TYPEN JSME STRÁVILI VE SMUTKU... Z KONDOLENCÍ OTCOVÝCH PŘÁTEL BYLO CÍTIT I NEPŘÁTELSTVÍ...

...VĚTŠINOU MNE ALE NECHALI PŘEMÝŠLET O SAMOTĚ...

VZPOMÍNAL JSEM, JAK JSEM SI VIDĚL NAPOSLEDY...

PŘIŠLA KE MNĚ DO POKOJE... BYLA POZDNÍ NOC...

...OTOČIL JSEM SE, NESNÁŠEL JSEM TOHLE OMOTÁVÁNÍ PUPEČNÍ SÁDROU...

MAMI, JESTLI TEĎ POSLOUCHÁŠ...

...A KAŽDÝ VEČER S NÁMI POCHODOVALI ZPÁTKY. SPOČÍTALI NÁS A ZAMKLI DOVNITŘ.

PERSIS VŠECHNO ZAŘÍDIL
A ODJEL ZPÁTKY DO SRODULY.

A S NÍM ODEŠLI
WOLFE, TOŠA A BIBI

LOLKOVA SEST-
ŘIČKA LONIA

A NÁŠ CHLAPE-
ČEK RÍŠA.

DÍVALI JSME SE ZA NIMI, AŽ SE NÁM ZTRATILI Z DOHLEDU...

VIDĚLI JSME JE NAPOSLEDY, ALE
TO JSME JEŠTĚ NEMOHLI VĚDĚT.

KDYŽ SE POMĚRY U NÁS V
GHETTU ZHORŠILY, UTEŠOVALI
JSME SE: „DÍKY BOHU, ŽE JSOU
DĚTI U PERSISE, V BEZPEČÍ“.

TOHO JARA ODVEZLI
NĚMCI BĚHEM JEDNOHO
DNE ZE SRODULY DO
OSVĚTIMI PŘES 1000 LIDÍ.

VĚTŠINOU BRALI DĚTI. NĚKTERÝM BYLY JEN 2 NEBO 3 ROKY.

NĚKTERÉ DĚTI KŘIČELY A
KŘIČELY. NEDALY SE UTIŠIT.

TAK JE NĚMCI ROZHOUVALI ZA
NOHY A PRAŠTILI S NIMI O ZĚĎ...

PAK UŽ PŘESTALY KŘIČET.

TAKTO SE NĚMCI POSTARALI O TY NEJMENŠÍ, KTERÝM
SE JEŠTĚ DAŘILO DO TĚ DOBY JAKŽ TAKŽ PŘEZÍT.

NA VLASTNÍ OČI JSEM TO
NEVIDĚL, ALE KDOSI MI O
TOM DRUHÝ DEN VYPRÁ-
VĚL. A JÁ NA TO: „DÍKY
BOHU, NAŠE DĚTI JSOU
U PERSISE V BEZPEČÍ!“

A JAK TO DOPADLO S RÍŠOU?

ACH! NÁŠ KRÁSNÝ CHLAPEC. DOZVĚĎELI JSME SE TO MNOHEM POZDĚJI.

PÁR MĚSÍCŮ POTĚ, KDY JSME POSLALI RÍŠU DO ZAWIERCIE, SE NĚMCI ROZHODLI, ŽE TAMNÍ GHETTO ZLIKVIDUJÍ.

PRÁSK PRÁSK

ZASE STŘELBA! CO SE DĚJE?

JE TO HRŮZA, TOŠO!...

VŠECHNY GESTAPÁKY V GHETTU NAHRADILI GESTAPEM Z OPOLE. PERSISE ZASTŘELILI A POSTRĚLELI CELOU ŽIDOVSKOU RADU!...

COŽE?

EVAKUJÍ ZAWIERCIE. MÁME JÍT VŠICHNI OKAMŽITĚ SE ZAVAZADLY NA PLAC. POŠLOU NÁS VŠECHNY PRYČ - DO OSVĚTIMI!

ACH, BOŽE.

NE!

DO PLYNOVÝCH KOMOR MĚ NEDOSTANOU...

ANI MĚ DĚTI DO PLYNOVÝCH KOMOR NEPŮJDOU.

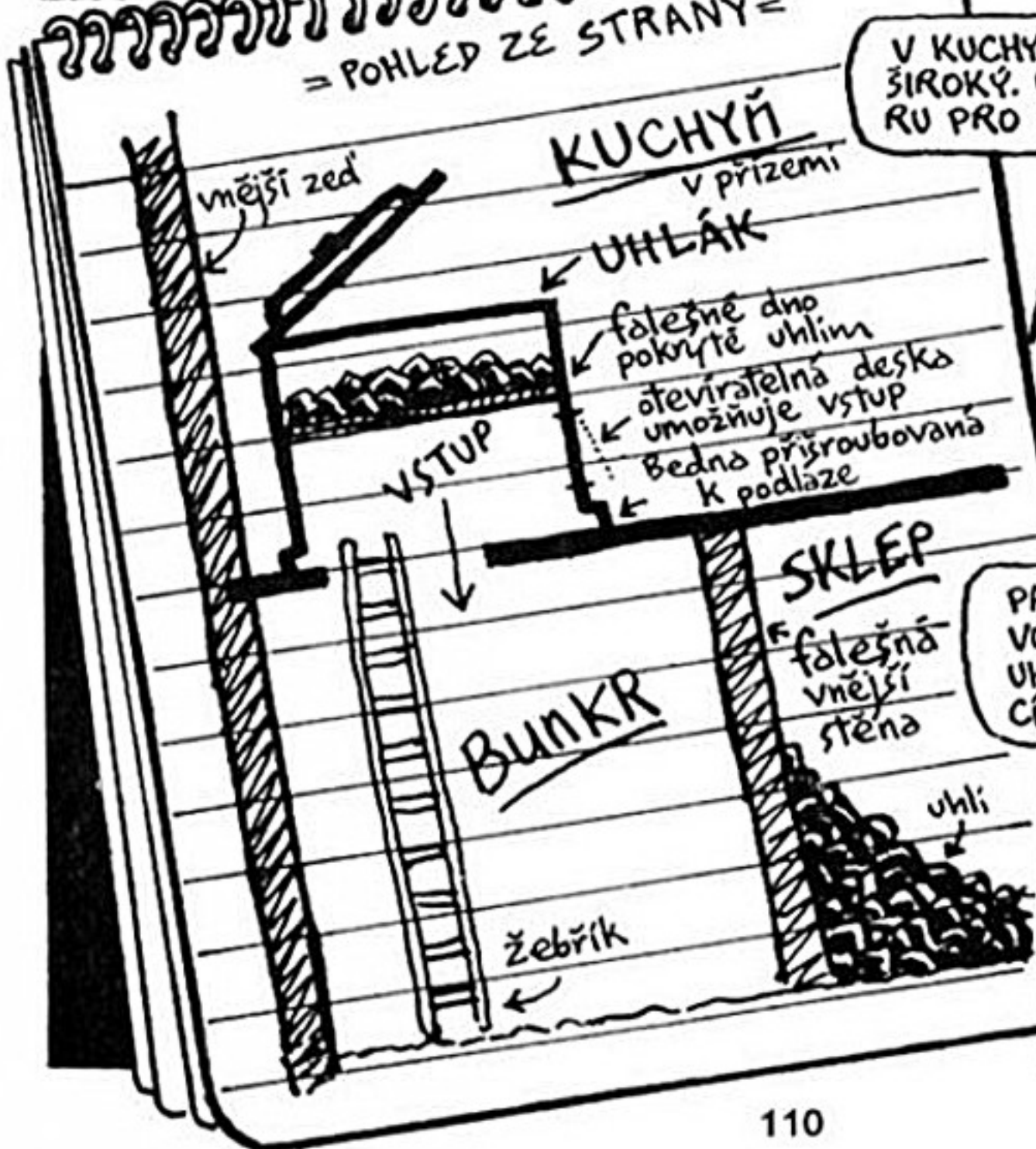
BIBI! LONIO! RÍŠO! POJĎTE SEM, RYCHLE!

TOŠA NOSILA U SEBE STÁLE JED. NEOTRÁVILA JEN SEBE, ALE TAKY VŠECHNY 3 DĚTI.

ŘÍKÁM, BYLA TO NEJVĚTŠÍ TRAGÉDIE. BYL TO TAK VESELÝ, KRÁSNÝ CHLAPEC!

V KUCHYNI BYL UHLÁK ASI METR ŠÍROKÝ. UVNITŘ JSEM UĎĚLAL DÍRU PRO VSTUP DO SKLEPA.

PAK JSME POSTAVILI CIHLOVOU STĚNU A ZASYPALI JI UHLÍM. ZA NÍ JSME SE MOHLI CÍTTI BEZPEČNĚJI.

I KDYZ PŘIŠLI ČMUCHAT SE PSY, NEMOHLI NÁS NA-
JÍT. A TO VĚĎELI, ŽE V DOMĚ JSOU ŽIDĚ.

PSI BĚHALI JAKO ŠILENÍ, ALE V BEDNĚ
NA UHLÍ BYLO JENOM UHLÍ. VYPADALA
PLNÁ A UZVEDNOUT JÍ NEMOHLI.
A SKLEP-TO BYL JEN SKLEP.

MŮŽEME UŽ
VEN? UŽ TO NE-
VYDRŽÍM, STÁ-
LE PO MNĚ LE-
ZOU ČERVI.

NĚMCI
UŽ OD-
CHÁZEJÍ!

V BUNKRU BYLA
SPOUSTA ČERVŮ.

MÁME TU DOST JÍDLA NA
PÁR DNÍ. RADEJI POČKÁME,
AŽ BUDE VENKU KLID.

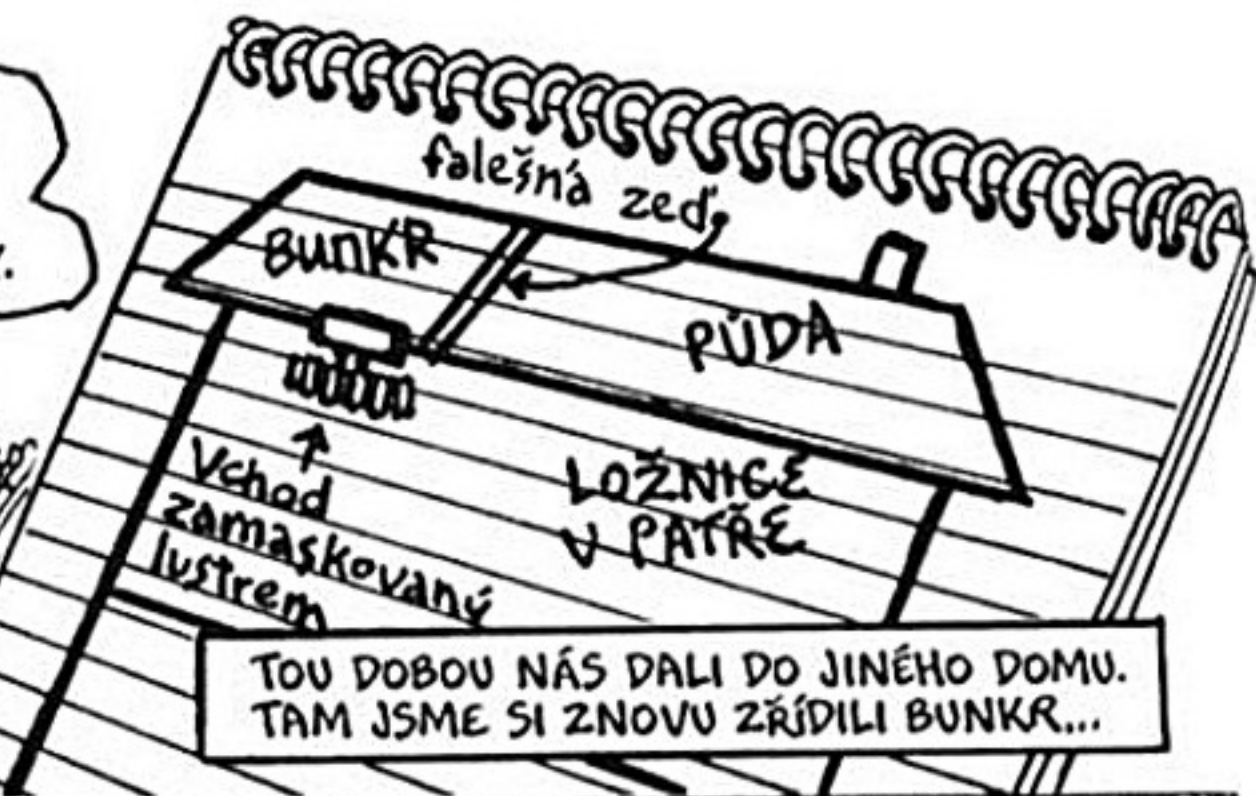

PŘEŽILI JSME TAK NĚKOLIK AKCÍ.
TY, KTERÍ NEMĚLI TAK DOBRĚ ÚKRYTY,
ODVÁŽELI JEDNOHO PO DRUHĚM.

V ČERVNU UVĚZNILI MONIEKA MERINA A VŠECHNY NEJDŮLEŽITĚJŠÍ ČLENY JUDENRATU, ŽIDOVSKÉ RADY.

TOU DOBOU NÁS DALI DO JINÉHO DOMU. TAM JSME SI ZNOVU ZŘÍDILI BUNKR...

KONCEM ČERVENCE SE NACISTI ROZHODLI ZLIKVIDOVAT NAŠE GHETTO. BĚHEM TÝDNE ODVEZLI 10.000 ŽIDŮ.

KROMĚ TAJNÝCH VÝPRAV PRO JÍDLO JSME ZŮSTÁVALI V BUNKRU.

LOLKU! ZAPLAŤ BŮH, ŽE JSI V BEZPEČÍ!

VENKU JE TO JAKO NA BITEVNÍM POLI!

VE SRODULE SKORO NIKDO NEZŮSTAL. VŠECHNY DEPORTOVALI NEBO POSTRÍLELI.

ZE VŠECH SOSNOVECKÝCH ŽIDŮ ZBYLO V GHETTU ASI TISÍC LIDÍ.

ALESPŮŇ MÁŠ PLNÝ RANEC... NAŠEL JSI HODNĚ JÍDLA, CO?

JEN PÁR OSCHLÝCH TURÍNŮ... A NĚJAKÉ KNIHY.

KNIHY!? CO SE TO S TEBOU DĚJE!? PŘECE NEBUDEME JÍST KNIHY!

POŘÁD JSME MĚLI HLAD. PROSTĚ NEBYLO CO JÍST.

JEDNOU JSME SE ZASE CHYSTALI ZA JÍDLEM...

VYTÁHLI JSME HO NAHORU DO BUNKRU

MÁME DOMA HLADOVĚJÍCÍ DĚCKO. ŠEL JSEM VEN HLEDAT NĚCO K SNĚDKU!

MŮŽE TO BÝT UDAVAČ. BUDE NEJ-JEDNODUŠÍ, KDYŽ HO ZABIJEME.

RÁNO JSME MU DALI TROCHU JÍDLA A POSLALI HO K RODINĚ...

ČEKALO TAM DOHROMADY ASI 200 LIDÍ... KAŽDOU STŘEDU ODJĚDĚLA AVTA DO OSVĚTIMI. KDYŽ NÁS CHYTLI, BYL, MYSLÍM, ČTVRTEK.

PODÍVEJ, ANJO! NA DVOŘE JE MŮJ BRATRANEC JAKOV SPIEGELMAN.

HEJ! JAKOVE!
POMOC! JAKOVE
-POMOZ NAM!

VLADKU?!
NEMOHU
NIC
DĚLAT!

UKÁZAL JSEM MU,
ŽE ZAPLATÍM.

NĚJAKÉ ZLATO ZŮSTALO
SCHOVÁNO V KOMÍNĚ
BUNKRU, KDYŽ NÁS SE-
BRALI. ALE PÁR CENNO-
STÍ JSEM MĚL PŘI SOBĚ.

DOBŘÁ. NEBOJ SE!
HASKEL TI PŘIJDE
POMOCI!

HASKEL SPIEGELMAN
BYL DALŠÍ BRATRANEC.

KDYBYS NEZAPLATIL, TAK
TI NEPOMOHLI? BYLI JSTE
PŘECE JEDNA RODINA...

HA!
TOMU NE-
ROZU-
MÍŠ...

V TĚ DOBĚ UŽ NEBYLY ŽÁDNÉ
RODINY. KAŽDÝ, SE O SEBE MUSEL
POSTARAT **SÁM!**

DALŠÍ DEN PŘIŠLY DVĚ DÍVKY S JÍDLEM.
BYL S NIMI HASKEL, VELITEL ŽIDOVSKÉ POLICIE.

POSLAL TY DVĚ DÍVKY
ZPÁTKY DO KUCHYNĚ.

PODÍVEJ SE, VLADKU. TEBE A TVOU ŽE-
NU MŮŽU DOSTAT VEN-I TVÉHO SYNOV-
CE. ALE TCHÁN S TCHYNÍ JSOU MOC
STAŘÍ. PŘES STRÁŽE BY SE NEDOSTALI.

PROSÍM!
ODMĚNÍM
SE TI.

HONEM HOCHU. POPAD-
NI TEN PRÁZDNÝ SUD
A POJĎ SE MNOU.

Z OKNA JSME VIDĚLI LOLKA ODCHÁZET.

MŮJ BOŽE, VLADKU...

MUSÍŠ ODTUD DOSTAT
I MĚ A MATKU. DEJ BRAT-
RANCI ZLATÉ HODINKY,
DIAMANT-COKOLI!

OVŠEM. JÁ-
UDEĽÁM,
CO BUDU
MOCI.

DEN NA TO JSME S ANJOU PRONESLI
PŘES STRÁŽE PRÁZDNÉ SUDY.

HASKEL SI ODE MNE VZAL
TCHÁNOVY ŠPERKY, ALE
NAKONEC JIM NEPOMOHL.

VE STŘEDU PŘIJELA AU-
TA. VIDĚLI JSME S ANJOU
TCHÁNA V OKNĚ. RVAL
SI VLASY A PLAKAL.

BYL MILIONÁŘ, ALE ANI TO
MU ŽIVOT NEZACHRÁNILO.

TAKŽE RODIČE MÁMY ZAHYNULI V OSVĚTĚMI?

NO, JAK JINAK? ŠLI ROVNOU DO PLYNU.

HASKEL SI VZAL OD TCHÁNA ŠPERKY MOC RÁD, ALE RISKOVAT JEJICH ZÁCHRANU SE MU NECHTĚLO.

HASKEL BYL VĚDYCKY TAKOVÝ CHLAPÍK KOMBINÁTOR.

COŽE?

ČLOVĚK, KTERÝ POŘÁD VYMÝŠLÍ KOMBINACE, PLETICHÁŘ-PODVODNÍK.

COS TO SEBRAL?

TELEFONNÍ DRÁT. DNESKA SE NAJDE MÁLOKDY.

UVNITŘ JSOU TENKÉ DRÁTKY. DAJÍ SE JIMI SVAZOVAT VĚCI K SOBĚ.

POŘÁD SBÍRÁŠ ODPADKY. TO SI NEMŮŽEŠ TEN DRÁT KOUPIŤ?

PČHE. PROČ CHCEŠ POŘÁD KUPOVAT, KDYŽ MŮŽEŠ NĚCO NAJÍT!? A KROMĚ TOHO SE TAKOVÝ DRÁT V OBCHODECH NEPRODÁVÁ.

KUS TOHO DRÁTU TI DÁM. UVIDÍŠ, ŽE SE TI BUDE HODIT.

NE, DÍKY! ŘEKNI MI, JAK TO DOPADLO S HASKELEM.

ZŮSTALO TU JENOM KOLEM TISÍCE ŽIDŮ. VĚTŠINA Z NICH PRACUJE V DÍLNÁCH OBUVNÍKA BRAUNA.

PŘED ZÁNÍKEM SRODULY BYL HASKEL V GHETTU VELKÝ PÁN.

NECHÁM VÁS TAM OBA ZAPSAT A DOBRÉ ODPOLEDNE, ROTMISTŘE!

JAK SE VEDE, HERR SPIEGELMAN?

HASKEL HRÁL ČASTO S GESTAPEM KARTY.

VEČER SE UVIDÍME, ANO?

PŘIROZENĚ. JEN DOUFÁM, ŽE NEBUDETE MÍT TAKOVÉ ŠTĚSTÍ JAKO MINULE.

PROHRÁVAL S NIMI VELKÉ PENÍZE, JENOM ABY HO MĚLI RÁDI.

HASKEL MĚL 2 BRATRY, PESACHA A MILOŠE. PESACH BYL TAKY KOMBINÁTOR, ALE MILOŠ BYL SLUŠNÝ CHLAP.

HASKEL POŘÁD ŽIJE V POLSKU. MÁ POLSKOU ŽENU-SOUDKYNI, SCHOVÁVALA HO, KDYŽ

AAACH!

MOJE SÁDCE-ARTIE! AYCHLE! VYNDEJ MI Z KAPSY NITROSTAT.

HEA

TA-TADY. JE TI LÍP?

UFF

JÁ- UŽ TO BUDE DOBRÉ. JEN TEĎ MUSÍM CHYTTI DECH. MINUTKU.

SEDNĚME SI TADY NA TY SCHŮDKY.

ODPOČÍVEJ A NEMLUV CHVÍLI.

HU! ASI JSME ŠLI MOC RYCHLE!

DÍKY BOHU, S NITROSTATEM TO OKAMŽITĚ PŘEJDE. CO JSEM TO ŘÍKAL?

URČITĚ JE TI LÍP?

TAK... ŘÍKAL JSI, ŽE HASKEL VÁLKU PŘEŽIL.

JEŠTĚ PŘED PÁR LETY JSEM MU POSÍLAL BALÍČKY.

DÁRKY? PROČ? PŘIPADALO MI, ŽE TO BYL HNUSNEJ CHLAP!

ANO. VLASTNĚ NEVÍM. VÍM JEN, ŽE JSEM JE POSÍLAL.

JEDNOU JSEM SE PROCHÁZEL GHETTEM...

HALT, ŽIDE!

DEJ SEM DOKLADY-NEBO TI VYSTŘELÍM MOZEK Z HLAVY.

ÁÁ. VIDÍM, ŽE PATŘÍŠ DO PŘÍKLADNÉ SPIEGELMANOVIC RODINY. JDI SI PO SVÝCH A POZDRAVUJ ODE MNE HASKELA.

...TAKOVÉ MĚL HASKEL KAMARÁDY.

VYPRÁVEL JSEM TO HASKELOVI A MILOŠOVI.

ALE BRATRANEC PESACH VÁŽNĚ PRODÁVAL DORT! VE FRONTĚ STÁL KAŽDÝ, KDO SI MOHL DOVOLIT KOUSEK KOUPI...

ČÁST TĚ MOUKY, KTEROU PESACH NAŠEL, NEBYLA MOUKA, ALE PRACÍ PRÁŠEK; A ON HO DAL OMYLEM DO DORTU.

PŘED KONCEM ROKU 1943 ODVÁŽELA AUTA KAŽDOU STŘEDU ZE SRODULY DO OSVĚTIMI VÍCE A VÍCE LIDÍ, AŽ NÁS NAKONEC ZBYLO JEN VELMI MÁLO.

BRZY ASI DOJDE NA NÁS, CO MYSLÍŠ, VLADKU?

SNAD NE, MILOŠI.

HASKEL SLYŠEL, ŽE KAŽDÝM DNEM CHTĚJÍ DEPORTOVAT VŠECHNY, KTERÍ TU ZŮSTALI.

MILOŠ MNE ZAVEDL DO OBUVNICKÉ DÍLNY.

BYLO ČASNĚ RÁNO A NIKDO TAM NEBYL...

HASKEL MÁ PLÁN, JAK SE DOSTAT Z GHETTA. PESACH A JÁ MÁME TAKÉ PLÁN...

VYJMUL NĚKOLIK BOT Z HROMADY SAHAJÍCÍ AŽ DO STROPU...

...A ZAVEDL MNE DO TUNELU...

NIKOMU O TOMHLE NEŘÍKEJ, JEN ANJE A SVĚMU SYNOVCI.

... TUNEL Z HROMADY BOT!

VYLEZLI JSME DO ÚKRYTU...

BUĎ PŘIPRAVEN, ABYS JE SEM MOHL KDYKOLI OKAMŽITĚ VZÍT!

NEUVĚŘITELNĚ!

MÍSTO BYLO VYBAVENO VŠÍM PRO UKRYTÍ 15TI NEBO 16TI LIDÍ.

...ALE KDYŽ JSME PŘIŠLI ZA LOLKEM
A CHTĚLI S NÍM POHOVOŘIT O ÚKRYTU...

LOLEK BYL VŽDYCKY TROCHU MEŠUGE...

ANJA SE ZCELA ZHROUTILA.

S GHETTEM TO SKONČILO TAK, JAK PŘEDVÍDAL MILOŠ. ASI DVANÁCT NÁS UPRCHLO DO ÚKRYTU I S NÍM, S JEHO ŽENOU A TŘÍLETÝM SYNEM.

CELÝ DEN SE NEDALO NIC DĚLAT, JEN LEŽET A HLADOVĚT.

TO MÁLO, CO JSME MĚLI K JÍDLU, BYLO BRZY PRYČ.

V NOCI JSME SE VYPLÍŽILI VEN, HLEDAT NĚCO K SNĚDKU...ALE NENAŠLI JSME NIC.

NIKDO Z NÁS PŘED TÍM NEZAŽIL VĚTŠÍ HLAD.

DRUHÝ DEN ČASNĚ Z RÁNA SKUPINA LIDÍ VYŠLA VEN.

STÁL JSEM UKRYT ZA ROHEM. SLYŠEL JSEM HLASITOU STŘELBU A NECHTĚL JSEM VIDĚT, CO SE STALO...

ZBYLO NÁS JEN MÁLO.

KRÁTCE PŘED ROZBŘESKEM JSME VYŠLI ZE SRODULY...

NA STRÁŽNICI SE NE-ROZSVÍTILO SVĚTLO UŽ DVĚ NOCI... MYSLÍM, ŽE JSME V BEZPEČÍ.

VŠICHNI JSOU PRYČ!

GHETTO JE PRÁZDNÉ!

UFF

S PŘEDSTIHEM JSME SI OBSTARALI SLUŠNÉ OBLEČENÍ A DOKUMENTY.

VMÍSILI JSME SE MEZI POLÁKY, KTERÍ ŠLI DO PRÁCE.

BUDEME SE SKRÝVAT NA TĚTO ADRESE. AŽ NAJDEŠ BEZPEČNÝ ÚKRYT, ZKUS SE NÁM OZVAT, VLADKU.

HODNĚ ŠTĚSTÍ, MILOŠI.

VYDALI JSME SE RŮZNÝMI SMĚRY.

TEN CHLAPÍK, AVRAM, A JEHO DÍVKA MĚLI ÚKRYT U PŘÁTEL.

TI JE SKRÝVALI... DOKUD NEDOŠLY AVRAMOVI PENÍZE. PAK JE UDALI.

NEMĚLI JSME S ANJOU KAM JÍT.

VYDALI JSME SE SMĚREM K SOSNOVCI - ALE KAM JÍT?!

NEBYLO KDE SE UKRÝT.

PŘEJETE SI, PANE SPIEGELMAN?

ANO, MÁM S SEBOU SYNA, ARTIEHO. CHTĚL BYCH NA NĚJ PŘEPSAT KLÍČ, ABY TAKÉ MOHL DO MÉHO SEJFU.

VIDÍŠ TEN DIAMANT?
TEN JSEM DAROVAL ANJE,
KDYŽ JSME POPRVÉ PŘI-
JELI DO AMERIKY.

KDYŽ JSI BYL JEŠTĚ
MALÝ, ANJA CHTĚLA
DÁT TEN PRSTEN TVÉ
BUDOUCÍ ŽENĚ.

ALE KDYŽ TI HO DÁM,
MALA MNE ZNIČÍ. CHCE
VŠECHNO JEN PRO SEBE.

NECHCE, ABYCH COKOLIV DÁVAL
SVĚMU BRATROVI V IZRAELI, A TOBĚ
TAKY NIC - TŘIKRÁT MNE DONUTILA
PŘEPSAT ZÁVĚT.

ALE TATI,
MALA JE
FAJN!

TO TY NEMŮŽEŠ VĚDĚT! I PO MĚM
POSLEDNÍM INFARKTU, KDYŽ JSEM
JEŠTĚ MUSEL LEŽET, SPUSTILA
ZNOVU O PŘEPISOVÁNÍ ZÁVĚTI!

ŘEKL JSEM: „MALO, PŘECI VIDÍŠ, JAK NA
TOM JSEM ZLE. DEJ MI ASPOŇ TROCHU
POKOJ. CO ODE MNE VLASTNĚ CHCEŠ?“

ONA SE ROZJEČELA: „CHCI PENÍZE!
TY PENÍZE.
TY PENÍZE!!!“

PROČ JSEM SE
JEN, ARTIE,
ZNOVU ŽENIL?

OJ, ANJO!
ANJO!
ANJO!

JEN KLID, TATI...
PŮJDEME DOMŮ.

K A P I T O L A Š E S T Á

Další návštěva...

JDĚTE PŘES DVŮR DO KŮLNY.
DONESU VÁM NĚCO K JÍDLU.

DÍKY BOHU, JEŠTĚ
EXISTUJÍ HODNÍ LIDÉ.
MYSLELA JSEM -

ŽIDOVKA!

NA DVOŘE
JE ŽIDOVKA!
POLICIE!

JEDNA STARÁ JEŽIBABA
POZNALA ANJU Z OKNA.

HONEM!

UTÍKALI JSME DO KŮLNY A SCHOVALI SE DO SENA.

ZATÍM JE TO
V PORÁDKU...

MYSLÍM, ŽE JI NIKDO
NESLYŠEL... NAVÍC JE
TROCHU SENILNÍ.

MUSÍTE SE ALE POROZ-
HLÉDNOUT PO LEPŠÍM
MÍSTĚ. TADY VÁS URČI-
TĚ NĚKDO POZNÁ!

JE UŽ SKORO RÁNO. POČKEJ
TADY. JDU NA VÝZVĚDY.

D-DEJ POZOR.

KRÁČEL JSEM, ALE NE-
VĚDĚL, KAM MÁM JÍT.

BRZY JSEM ZASLECHL, ŽE
MNE NĚKDO SLEDUJE.

DOBŘE
JITRO.

VLADKU!
BYLS TAK
DLOUHO PRYČ.

SHÁNĚL JSEM SNÍDANI!
...CHCEŠ SALÁM?... NEBO
VEJCE?... NEBO RADĚJI
ČOKOLÁDU?

COŽE?

TO JE ZÁZRAK!
JAK SE TI TO Povedlo?

JSEM KOUZELNÍK!
NAPIJ SE MLÉKA.

ŠEL JSEM ZNOVU DO DE-
KERTOVY Ulice. TAM JSEM
MOHL VYMĚNIT ŠPERKY
ZA MARKY-A MARKY ZA
JÍDLO, NEBO ZA ÚKRYT.

TENTOKRÁT TAM BYLO VÍC LIDÍ... ZAHLÉDL JSEM
I NĚKOLIK ŽIDŮ, KTERÉ JSEM ZNAL UŽ PŘED VÁLKOU.

VLADĚK SPIEGELMAN?! SOTVA JSEM TĚ POZNAL.
POŘÁD NAŽIVU, CO?

LEO? ANO.
JSEM, I S ANJOU.

POTŘEBUJE-
ME ÚKRYT.

CO U PANÍ
KAWKOVÉ?

MÁ MALÝ STATEK
ZA MĚSTEM...

MOHLA BY VÁS VZÍT
K SOBĚ, ZAPLATÍTE-LI.

STATEK PANÍ KAWKOVÉ NEBYL DALEKO...

DOBŘE, PANE SPIE-
GELMANE. MŮŽE-
TE SE SVOU PANÍ
ZŮSTAT U MNE
VE STODOLE.

PŘIJDEME DNES
POZDĚ V NOCI.

ALE PAMATUJTE SI - KDYŽ VÁS TAM
NAJDOU, NEZNÁM VÁS!... MUSÍTE ŘÍCT,
ŽE VRATA DO STODOLY BYLA OTEVŘENA
A ŽE JSTE SE TAM PROPLÍZILI.

BEZ OBAV... NE-
VYZRADÍME VÁS!

A TAK JSME BYDLELI S KRÁVOU PANÍ KAWKOVÉ.

UŽ SE ROZEDNÍVÁ - PANÍ KAWKOVÁ TI DONESE KAFE, AŽ PŮJDE PODOJIT KRÁVU.

KAM JDEŠ?

DO DEKERTOVY ULICE.

NEPOUŠTĚJ MĚ ZAS. TRNU HRŮZOU, KDYŽ JSI PRYČ.

NEBOJ SE, ANJO. NIC SE MI NESTANE. KDYŽ NIKAM NEPŮJDU, NEBUDEME MÍT JÍDLO!...NEBUDEME MOCI TADY ZŮSTAT!...

A NA ZIMU MUSÍME NAJÍT TEPLEJŠÍ MÍSTO ...POKUD MOŽNO, DALEKO OD SOSNOVCE...

UŽ SE NEBUDU BÁT, VRAŤ SE BRZY.

ČASTO JSEM JEZDIL DO MĚSTA TRAMVAJÍ...

MĚLA DVA VOZY. JEDEN JEN PRO NĚMCE A FUNKCIONÁŘE. DRUHÝ BYL PRO POLÁKY.

VŽDY JSEM NASTOUPIL ROVNOU DO SLUŽEBNÍHO VOZU...

HEIL HITLER.

NĚMCI MI NEVĚNOVALI POZORNOST... V POLSKÉM VOZE BY POLSKÉHO ŽIDA POZNALI PO ČUCHU.

NA ČERNÉM TRHU JSEM NĚKOLIKRÁT POTKAL JEDNU HODNOU ŽENU A TROCHU JSEM SE S NÍ SPŘÁTELIL...

CO TAKHLE BOCHNÍK ČERSTVÉHO CHLEBA? RÁD, RÁD.

DRUHÝ DEN VEČER PŘIŠLA SE SVÝM 7MI LETÝM SYNEM NA STATEK PANÍ KAWKOVÉ...

BYLO NÁM TU POHODLNĚJI... MĚLI JSME KDE SEDĚT.

PAMATUJ, MALÍČKÝ. NIKDE NEŘÍKEJ, ŽE JSOU TU ŽIDÉ. VŠECHNY BY NÁS ZASTŘELILI!

ANO, TETO ANJO.

CHLAPEC BYL CHYTRÝ A ANJU MĚL VELMI RÁD.

ZA PŘECHOVÁVÁNÍ JSI MUSEL PANÍ MOTONOWOVĚ PLATIT, ŽE?

JISTĚŽE... A DOBRĚ JSEM PLATIL.

CO MYSLÍŠ? NĚKDO BUDE RISKOVAT ŽIVOT JEN TAK?

PLATIL JSEM TAKÉ ZA JÍDLA, KTERÉ NÁM DÁVALA ZE SVÝCH ČERNÝCH OBCHODŮ.

ALE JEDNOU MI CHYBĚLO PÁR DROBNÝCH NA CHLEBA...

ZBYTEK VÁM ZAPLATÍM ZÍTRA, AŽ ZPENĚŽÍM NĚJAKÉ CENNOSTI.

JE MI LÍTO... DNES JSEM CHLĚB NESEHNALA.

VŽDYCKY MĚLA CHLEBA, TAK JSEM JÍ MOC NEVĚŘIL... ALE I TAK BYLA MOC HODNÁ.

CHLAPEC NA TOM BYL VE ŠKOLE ŠPATNĚ S NĚMČINOU. TAK HO ANJA DOUČOVALA.

ICH BIN... DU BIST... ER IST...

UMĚLA NĚMECKY DOKONALE.

BRZY PŘIŠEL S VELMI DOBRÝMI ZNÁMKAMI.

UČITEL SE MNE PTAL, JAK TO, ŽE JSEM SE TAK ZLEPŠIL...

TAK JSEM MU ŘEKL, ŽE MI POMÁHÁ MAMINKA.

UF

BYL OPRAVDU CHYTRÝ.

ALE PÁR VĚCÍ TU DOBRÝCH NEBYLO...
JEJÍ BYT BYL VELMI MALÝ A BYL V PŘÍZEMÍ...

VŠECHNO KLAHALO, AŽ JEDNOU V SOBOTU PŘIBĚHLA MOTONOWOVÁ VELMI BRZY Z ČERNÉHO TRHU...

ALE KDYŽ JSME ZABOČILI
ZA ROH, ONI TAKÉ ZAHNULI.

MĚL JSEM OVŠEM PRAVDU
- NIC PO NÁS NECHTĚLI.

BYLY TAM V ZEMI VYKO-
PÁNY HLUBOKÉ ZÁKLADY...

ZAČLO SE ROZEDNÍVAT...

POZDĚJI PŘIŠLA KAWKOVÁ...

ODVEDLA ANJU DOVNITŘ A PŘINESLA MI NĚCO K JÍDLU...TEHDY JSEM MĚL TOLIK SIL, ŽE JSEM MOHL SEDĚT NA SNĚHU TŘEBA CELOU NOC...

ŘEKLA MI, ŽE TI DVA ZNÁMÍ JI ČASTO NAVŠTĚVUJÍ VE ČTVRTEK VEČER... TEN DEN BYLO SNAD PONDĚLÍ...

NECHÁPU... COŽPAK TO NEBYLO V MAĎARSKU STEJNĚ NEBEZPEČNÉ?

NE. DOST DLOUHO TO BYLO PRO ŽIDY V MAĎARSKU LEPŠÍ... ALE PAK, KE KONCI VÁLKY, STEJNĚ VŠECHNY ODVEZLI DO OSVĚTIMI.

JÁ TAM BYL A VIDĚL JSEM JE - STATISÍCE ŽIDŮ Z MAĎARSKA...

BYLO JICH TOLIK, ŽE SE ANI NEVEŠLI DO KREMATORIÍ.

ALE V TĚ DOBĚ, KDY JSEM BYL U KAWKOVÉ, JSME TO JEŠTĚ NEMOHLI VĚDĚT.

TAKŽE, NAZÍTŘÍ JSEM ŽEL DO DEKERTOVY ULICE KOUPIŤ JÍDLO...

ACH BOŽE, PANE SPIEGELMANE, JSTE NAŽIVU! TAK RÁDA VÁS VIDÍM!

PANÍ MOTO-
NOWOVÁ!

CHTĚL JSEM NAVÁZAT NOVÉ SPOJENÍ KVŮLI ÚKRYTU. OPRAVDU JSEM ALE NETUŠIL, ŽE POTKÁM ZASE JI.

DÍKY BOHU, JSTE V POŘÁDKU! NEMOHLA JSEM ANI SPÁT, CÍTLA JSEM SE TAK PROVINILE, ŽE JSEM VÁS VYHNALA.

GESTAPO U MNE ANI NEBYLO. PANIKAŘILA JSEM PRO NIC ZA NIC. VRAŤTE SE KE MNĚ, PROSÍM.

ANJA BYLA VELMI ŠTASTNÁ A MOTO-
NOWOVÁ JAKBY-SMET... VŽDYŤ JSEM JÍ DOBRĚ PLATIL.

JEŠTĚ TĚ NOCI JSME SE ROZ-
LOUČILI S KAWKOVOU A VRÁ-
TILI SE DO SZOPIENICE.

KRÁTCE PO NAŠEM NÁVRATU...

A TAK JSME SEDĚLI VE DNE V NOCI U NÍ VE SKLEPĚ.

V NOCI JSME SE MOHLI TROCHU POHYBOVAT, ALE BYLO TAM JEŠTĚ NĚCO JINÉHO...

TO NEJSOU KRYSY. JSOU MOC MALÉ. JEDNA MI PŘEBĚHLA PŘED CHVÍLÍ PŘES NOHU. JSOU TO JEN MYŠI!

OVŠEM, **BYLY TO OPRAVDU KRYSY.** ALE CHTĚL JSEM ANJU UKLIDNIT.

ALE PAK PŘESTALA MOTONOWOVÁ DOCHÁZET DOLU.

UŽ 3 DNY NEPŘINE-
SLA NIC K JÍDLU.

... NA, VEM SI
JEŠTĚ BONBÓN...

MĚL JSEM JEŠTĚ BONBÓNY Z DEKERTOVY
ULICE. JENOM TY JSME MĚLI K SNĚDKU.

TAKÉ JSME SE NEMĚLI KDE UMÝT A ANJA DO-
STALA PO CELEM TĚLE HROZNOU VYRÁŽKU.

NEVÍM, CO JE HORŠÍ - TEN
HLAD, NEBO JAK TO SVĚDÍ.

NEŠKRÁBEJ SE!
BUDE TO JEN-
TIŠE!

NEKDO JDE.

PROMIŇTE, NEMOHLA JSEM
JÍT ZA VÁMI... MŮJ MUŽ ZA-
ČÍNÁ BÝT PODEZRIVAVÝ.

PTAL SE, PROČ TAK ČASTO CHODÍM DO SKLE-
PA. DOKONCE SE PTAL, JESTLI TU NESCHOVÁ-
VÁM ŽIDY!... JENOM ŽERTOVAL, ALE PŘECI...

DARÍ SE VÁM
TU DOBRĚ?

JSOU TU KRYSY, OBROV-
SKÉ KRYSY! HRŮZA!

NO, SNAD JE TO LEPŠÍ S KRY-
SAMA NEŽ NA GESTAPU...
TY VÁS ASPOŇ NEZABIJOU!

HMM...

MĚLA PRAVDU. MĚLI JSME ŠTĚSTÍ, ŽE
JSME MĚLI ASPOŇ TYHLE PODMÍNKY.

ZA DESET DNŮ JEJÍ
MANŽEL ODJEL A
MY SE VRATILI K NÍ.

JE TO SKVĚLÉ
BÝT „DOMA“, CO
MYSLÍŠ, VLADKU?

JE TO TU
MNOHEM LEPŠÍ,
NEŽ VE SKLEPĚ.

ALE NEPŘIPADAL JSEM SI TU
V BEZPEČÍ. NEKDO NÁS MO-
HL SNADNO NAJÍT. CHTĚL
JSEM RADEJI DO MAĎARSKA.

KDYŽ PŘIŠEL ČTVRTEK, VYDAL JSEM SE NA TRAMVAJ KE KAWKOVÉ DO SOSNOVCE.

UTÍKALY S KŘIKEM DOMŮ.

ŠEL JSEM K NIM...

KDYŽ JSEM PŘIJEL KE KAWKOVÉ, TI DVA PAŠERÁCI
UŽ SEDĚLI V KUCHYNI...

S ANJOU JSME U NĚJ VŽDY NAKUPOVALI DOR-
TY. PATŘIL V SOSNOVCI K VELKÝM BOHÁČŮM.

DŘÍVE, KDYŽ JEŠTĚ EXISTOVALO VELKÉ GHET-
TO, BYL ABRAHAM ČLENEM ŽIDOVSKÉ RADY.

PAŠERÁCI NÁM NAVRHLI, JAK VŠE PROVĚST.

MLUVILI JSME V JIDIŠ, ABY NÁM POLÁCI NEROZUMĚLI.

ALE KDYKOLI JSEM O TOM PLÁNU MLUVIL S ANJOU...

MILOŠ MI POMÁHAL VE SRODULE. SNAD BYCH
MU TEĎ MOHL POMOCI JÁ, KDYZ BUDE TŘEBA.

DOMOVNICE V MILOŠOVĚ
DOMĚ JEJ TEĎ UKRÝVALA
I S RODINOU - ALE BYL, PA-
NEČKU, JEŠTĚ V HORŠÍ SI-
TUACI, NEŽ JSEM MYSLEL!

PŘIJEL JSEM TROLEJBUSEM
K TĚ DOMOVNICI...

DOBŘÝ DEN-
JSEM MILOŠOV
BRATRANEC,
VLADEK.

ANO, ŘÍKAL,
ŽE SE SNAD
OBJEVÍTE.

MÁM NAHOŘE NÁVŠTĚ-
VU. NEMŮŽETE ZA MILO-
ŠEM, DOKUD NEDEJDOU.

PÁNOVÉ, TOHLE JE VLA-
DEK, MŮJ BRATRANEC.

NAZDÁREK,
BRATRANČE, DEJ SI LOKA.

HOVOŘILI JSME, A ONI SI MYSLE-
LI, ŽE JSEM JEJÍ BRATRANEC.

DOCHÁZÍ NÁM VODKA.
PŘINES DALŠÍ, MEINKO.

UŽ
NENÍ.

ŘEČI!
SCHOVÁ-
VÁ VODKU!

ZROVNA TAK, JA-
KO SCHOVÁVÁ
ŽIDY NA DVOŘE!

MNĚ I DOMOVNICI ZTUHLA KREV V ŽILÁCH...

JESTLI IHNEĎ NEBUDE NA STOLE DALŠÍ
LÁHEV, ŘEKNEME GESTAPU O TĚCH ŽI-
DECH, KTERÝ TADY MÁŠ!

J-JEN
KLID, HOŠI.

TADY JE PÁR MAREK, MEINKO. SEBĚHNI DO-
LŮ A PŘINES NAŠIM PŘÁTELŮM DALŠÍ LÁHEV.

SPRÁVNĚ
ŠKYT.

ZA ČTVRT HODINY SE VRÁTILA
S LÁHVÍ A BYLI SPOKOJENI.

VIDÍŠ? TVŮJ BRATRANEC
VÍ, JAK ZABAVIT HOSTY!
NA ZDRAVÍ!

PILI JSME A PILI, TEPRVE
K PŮLNOCI ODEŠLI
KONEČNĚ DOMŮ.

MYSLÍM, ŽE UŽ MŮŽEME DOLŮ.

TO NESETE MILOŠOVI JÍDLO?

UŽ JSEM JE NAKRMILA. TOHLE JSOU JEN ODPADKY.

NEVĚŘIL BYS, V JAKÝCH PODMÍNKÁCH MILOŠ ŽIL.

...VŽDYCKY SEM NESU ODPADKY, ABY SOUSEDĚ NEMĚLI PODEZŘENÍ. HEJ-MILOŠI, JE TU TVŮ BRATRANEC.

?

NA KAŽDÉM DVOŘE BYLA HLUBOKÁ JÁMA NA VŠECHNY ODPADKY.

V TÉ JÁMĚ NA ODPADKY BYL ODDĚLENÝ MALÝ PROSTOR - SNAD 1.5 X 2 METRY.

VLADKU! JSEM RÁD, ŽE STÁLE ŽIJEŠ!

MŮJ BOŽE!

NAHLÉDL JSEM DOLŮ NA CHVÍLI A ZAHLÉDL UVNITŘ MILOŠE, JEHO ŽENU A TŘILETÉHO SYNA.

JAK TADY MŮŽETE ŽÍT? VŽDYŤ ZMRZNETE!

NEMÁME NA VYBRANOU. ALESPŇ JSME V PODZEMÍ...

A HNIJÍCÍ ODPADKY VYDÁVAJÍ TROCHU TEPLA.

ALE LIDÉ O VÁS TADY VĚDÍ...

VYPRÁVEL JSEM MU HISTORIKU O POLÁCÍCH NAHOŘE.

COŽE? CO SI POČNEME?

POSLYŠ- MOŽNÁ POJEDEM S ANJOU DO MAĎARSKA!...

VYSVĚTLIL JSEM MU, ŽE NÁŠ ÚKRYT NENÍ DOKONALÝ, ALE ASPOŇ LEPŠÍ NEŽ JEHO.

JEŠTĚ PŘIJDU, AŽ BUDU VĚDĚT VÍC, ALE TEĎ JE POZDĚ, MUSÍM ZPÁTKY DOMŮ.

A MĚL JSEM ŠTĚSTÍ, NIKDO SE MNE NA CESTĚ DO SZOPIENICE NA NIC NEPTAL.

PO NĚKOLIKA DNECH JSEM ŠEL OPĚT ZA PAŠERÁKY. MANDELBAUM TAM BYL TAKÉ.

BYL NAPSÁN V JIDIŠ A PODPIS BYL OPRAVDU ABRAHAMŮV. HNED JSME SE ROZHODLI ODJET.

ALE ANJA PROSTĚ NECHTĚLA, ABYCHOM JELI...

TAK JSEM JEŠTĚ JEDNOU ZAŠEL ZA MILOŠEM A VYSVĚTLIL MU CESTU DO ÚKRYTU V SZOPIENICI...

ALE MNE A ANJU ČEKAL JINÝ OSUD...

ZAČAL VELKÝ ROZRUCH... ZE VŠECH STRAN PŘIŠLO GESTAPO

HNALI NÁS PŘES BIELSKO. ŠLI JSME KOLEM TOVÁRNY, KTERÁ MI KDYSI PATŘILA...

MĚL JSEM MALÉ CESTOVNÍ ZAVAZADLO. PŘI PŘÍJMU PROHLÉDÁVALI ÚPLNĚ VŠECHNO.

CO JE TOHLE? KRÉM NA BOTY?

ANO. RÁD CHODÍM UPRAVENÝ.

VZAL LŽÍCI A KOUSEK PO KOUSKU VYŠKRÁBAL CELÝ KRÉM.

TO SE PODÍVEJME... ZLATÉ HODINKY... VY ŽIDI MÁTE VĚDYCKÝ ZLATO!

UKRÝVAL JSEM JE TAM ZABALENÉ DO CELOFÁNU... BYL TO MŮJ POSLEDNÍ POKLAD.

TY HODINKY JSEM DOSTAL OD TCHÁNA, KDYŽ JSEM SI VZAL ANJU.

NEVADÍ... SEBRALI JE, A I S MANDELBAUMEM NÁS STRĚILI DO CELY...

POČKEJ MOMENT! CO SE VLASTNĚ STALO S ABRAHAMEM?

S KÝM?

AHA, MANDELBAUMOVÝM SYNOVCEM! ANO. SKONČIL V KONCENTRÁKU JAKO MY.

-ALE

ANO. POVÍM TI, JAK TO S NÍM BYLO - ALE TEĎ CHCI MLUVIT O VĚZENÍ...

MĚLI JSME TAM VELMI MÁLO JÍDLA - JEN POLÍVKU TAK JEDNOU DENNĚ - A NEMĚLI JSME CO DĚLAT.

PROČ NÁM NEDAJÍ PRÁCI JAKO VÁM OSTATNÍM?

TO ZNAMENÁ, ŽE TU DLOUHO NEZŮSTANETE...

...ZHRUBA KAŽDÝ TÝDEN ODVÁŽÍ NÁKLADÁK NĚKOLIK VĚZŇŮ.

PROMIŇTE... UMÍ Z VÁS NĚKDO NĚMECKY?

DOSTAL JSEM PŘÁVĚ OD RODINY BALÍK S JÍDLEM. KDYŽ JIM ODEPÍŠU, POŠLOU DALŠÍ. ALE SMÍME PSÁT JENOM NĚMECKY.

PSÁT NĚMECKY JSEM UMĚL DOBRĚ... TAK JSEM NAPSAL...

ZAKRÁTKO DOSTAL DALŠÍ BALÍK...

ODVEDL JSTE DOBROU PRÁCI! VEMTE SI S PŘÍTELEM, COKOLI CHCETE!

BYLY V NĚM VEJCE... DOKONCE ČOKOLÁDA... MĚL JSEM VELKÉ ŠTĚSTÍ, ŽE JSME DOSTALI TAKOVÉ DOBROTY!

ZA NĚKOLIK DNÍ PŘJELY NÁKLAĐÁKY.
NAHNALI NÁS DO NICH, ASI STO LIDÍ.

JEŠTĚ JEDNOU JSME SE VIDĚLI S ANJOU.

NA, MILÁČKU, MÁM
PRO TEBE DÁREK...

VEJCE? KOLÁČ???
COŽE? JAK TO?

MĚL JSEM JEŠTĚ VĚCI
ZA PSANÍ DOPISU.

NE... NECH SI TO... JÁ NEMÁM HLAD.

TADY... SCHO-
VEJ SI ASPOŇ
PŮLKU NA
POZDĚJI.

PŘJELI JSME DO MĚSTEČKA OSVĚTIMI...
PŘED VÁLKOU JSEM TAM PRODAVAL LÁTKY.

TAK JSME DORAZILI DO KONCENTRAČNÍ-
HO TÁBORA AUSCHWITZ, A VĚĎELI JSME,
ŽE ODTUD UŽ NIKDY NEVYJDEME...

ZNALI JSME TO Z VYPRÁVENÍ-ŽE NÁS ZPLYNUJÍ
A HODÍ DO PEČÍ. BYLO TO V ROCE 1944... VĚĎELI
JSME VŠECHNO. A TEĎ JSME TADY BYLI I MY.

KDYŽ ANJA ZEMŘELA, MUSEL JSEM VE VŠEM UDĚLAT POŘÁDEK ...V TĚCH PAPIRECH BYLO MOC VZPOMÍNEK TAK JSEM JE SPÁLIL.

TYS JE SPÁLIL?

JEŽÍŠÍ! SCHOVÁVÁŠ TUNY NESMYSLNÝCH HOVADIN, A TOHLE...

ANO, JE TO HANBA. LEŽELY TAM ROKY A NIKDO SE DO NICH ANI NEPODÍVAL.

ČETLS VŮBEC NĚCO Z NICH?... PAMATUJEŠ SI, CO TAM PSALA?

NAHLÍDNUL JSEM DO NICH, ALE NIC SI NEPAMATUJU...JEN SI PAMATUJU, ŽE ŘÍKALA „DOU-FÁM, ŽE TOHLE BUDE ZAJÍMAT MÉHO SYNA, AŽ VYROSTE.“

K ČERTU S TEBOU! TY-TY VRAHU! JAKS JEN MOHL NĚCO TAKOVÉHO UDĚLAT!!

ACH

NA SVĚHO OTCE BUDEŠ TAKHLE KŘÍČET?...ANI NA SVĚ PŘÁTELE BYS TAKHLE NEMĚL KŘÍČET!

ALE NĚCO TI ŘEKNU, PO TĚ TRAGICKÉ UDÁLOSTI S MAMINKOU JSEM BYL TAK NA DNĚ, ŽE JSEM NEVĚDĚL, KDE MI HLAVA STOJÍ!

OMLOUVÁM SE. HELE, TATI, UŽ JE POZDĚ. MĚL BYCH JÍT DOMŮ...

POJĎ SI DÁT NEJ-DŘÍV NAHORU TROCHU KAFE.

...OPRAVDU. RADŠI POJEDU UŽ TEĎ...

TAK MI ZAVOLEJ... MĚL BYS NÁS NAVŠTĚVOVAT ČASTĚJ-SI JAKO CIZÍ!

JASNĚ... TO VÍŠ, ŽE JO. ZATÍM.

...VRAH JEDEN.

art spiegelman
MAUS
I

Z anglického originálu přeložili Jan Macháček a Jiří Zavadil
Grafickou úpravu a písmo podle originálu Arta Spiegelmana
pro české vydání zpracovala Jana Vahalíková

Redaktoři Derek Paton a Jan Šulc

Vydalo nakladatelství Torst,

Opatovická 24, 110 00 Praha 1

jako svou 140. publikaci

Vytiskly tiskárny Havlíčkův Brod

Vydání první

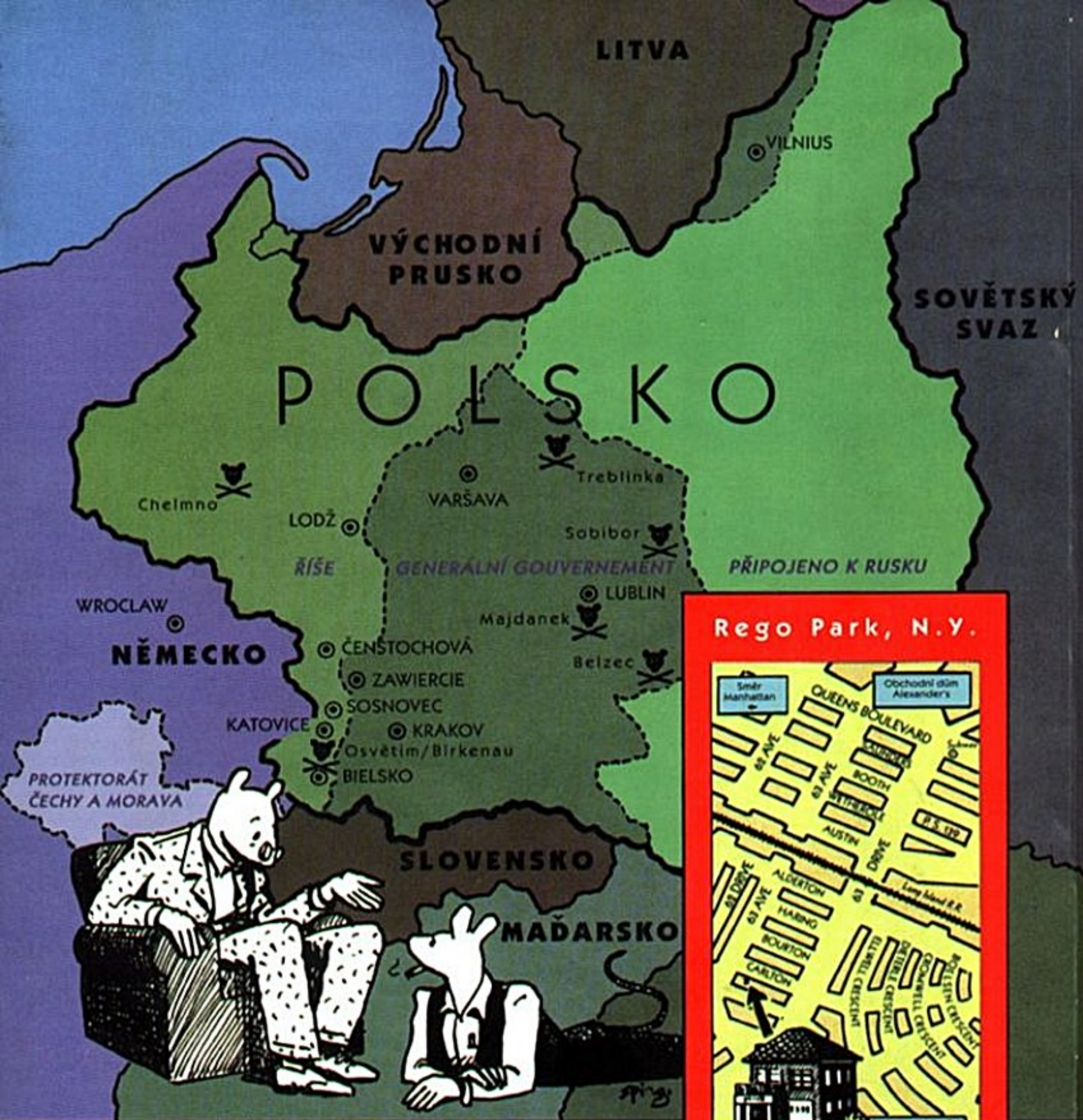
Praha 1997

Maus je kniha, kterou nemůžete odložit, a to ani když se vám chce spát. Když spolu dvě myši mluví o lásce, cítíte dojetí, když trpí, pláčete. Tento příběh, který obsahuje utrpení, humor i běžné životní situace si vás brzy podmaní jazykem staré východoevropské rodiny a postupně vás vtáhne do něžného a hypnotického rytmu. Když knihu *Maus* dočítáte, jste nešťastní, že musíte její magický svět opustit. Brzy zatoužíte zase se k ní vrátit." –*Umberto Eco*

Art Spiegelman je spoluzakladatelem a redaktorem slavného časopisu *Raw*, který se věnuje avantgardnímu komiksu a grafice. Jeho práce byly publikovány v novinách a časopisech *New York Times*, *Playboy*, *Village Voice* a mnoha jiných. Jeho kresby byly vystaveny v muzeích a galeriích ve Spojených státech a dalších zemích. Mezi ocenění, která obdržel za knihu *Maus*, patří Guggenheimovo stipendium (Guggenheim fellowship) a Národní knižní cena kritiky (National Book Critics Circle Award). Art Spiegelman žije se svou ženou Françoise Moulyovou a dvěma dětmi v New Yorku.

Rego Park, N.Y.

To, co jste dokázal vy, se umělci povede jen zcela výjimečně: podařilo se vám překvapivým, originálním a přitom naprosto sdělným způsobem zachytit velmi tragickou uměleckou zkušenost. Vaše kniha „Myš“, bez ohledu na to, že jde o komiks, má své vážné poselství a bývá srovnávána s takovými díly, jako je Lanzmannův film Šoa nebo Eichmann v Jeruzalémě Hannah Arendtové.

Na rozdíl od Lanzmanna a Arendtové byla moje práce od začátku velice intimní a soukromá. Nechtěl jsem nikoho vzdělávat. Šlo mi o to, vyrovnat se s něčím, co jsem pro sebe cítil jako podstatné, především o můj vztah k rodičům a zemědělskému bratrovi. Proto jsme ani já, ale ani můj nakladatel nebyli připraveni na žádný úspěch a publicitu. Pozornost, které se mi začalo dostávat, mi byla spíše nepříjemná. Reagoval jsem schizofrenně: na jedné straně se mi líbilo, že mi spousta lidí nabízela práci, na druhé straně jsem váhal a spíše odmítal roli nějakého mluvčího. Nechci být Elie Wiesel komiksu. Zkousím se z té role vyvazovat: když mě někdo pozvou, abych mluvil o holocaustu, tak přednáším o komiksu, a když mě někdy pozvou přednášet o komiksu, většinou mluvím o holocaustu. Lidé si mou knihu můžou koupit, mě už k ničemu nepotřebují. Na „Myši“ jsem pracoval třináct let a dokončil jsem ji. Nechci se vracet. Mnohem pravděpodobnější je, že se budu zajímat o současné věci, ve kterých se holocaust opakuje nebo ozývá.

V prvním svazku knihy Arta Spiegelmana *Maus* se čtenáři seznámili s Vladkem Spiegelmanem, Židem, který přežil holocaust, a jeho synem, kreslířem, který se snaží vyrovnat s otcem, jeho hrozivým příběhem i dějinami jako takovými. Forma zpracování - komiks (nacisté jsou zobrazeni jako kočky, Židé jako myši) čtenáře šokovala. Časopis *New York Times Book Review* ocenil knihu jako „výjimečný umělecký výkon, spojující dokumentaristicky zachycený detail s vypravěčskou živostí“ a jako „velkou literární událost“.

V dlouho očekávaném druhém svazku s podtitulem *A tady začalo moje trápení* se pohybujeme mezi osvětivskými vězeňskými baráky a rekreačními bungalovy v pohoří Catskills. Autor v knize střídá tragické s komickým, aby vyjádřil složitost popisovaných událostí. V žánru komiksu jde o nový přístup, jehož výsledek snese srovnání s vynikajícími díly vytvořenými v jiných uměleckých oborech.

Knihy spojuje dva příběhy: Vladkovo trýznivé vyprávění o každodenním přežívání v táborech smrti a autorův mučivý vztah k stárnoucímu otci, s nímž prožívá jeho nešťastné druhé manželství a vede malicherné hádky. V jejich pozadí jsou dějiny, příliš kruté na to, aby je bylo možno utišit. Kniha je jedinečným svědectvím o těch, kdo přežili holocaust, i příběhem jejich dětí.

II
MAUS

MAUS

PŘÍBĚH OČITÉHO SVĚDKA

II

A TADY

ZAČALO MOJE

TRÁPENÍ

art spiegelman

TORST

Děkuji Paulu Pavelovi, Deborah Karlové a Male Spiegelmanové,
kteří pomohli této knize spatřit světlo světa.

Děkuji nadaci John Simon Guggenheim Memorial Foundation
za poskytnutí finanční podpory, která mi umožnila
plně se věnovat dokončení knihy *Maus*.

A s láskou a obdivem děkuji Françoise Moulyové za její
moudrost, charakter, redakční mistrovství a lásku.

Ve Spojených státech kniha poprvé vyšla v nakladatelství Pantheon Books
(oddělení nakladatelství Random House Inc.) v roce 1991.
V roce 1992 knihu vydalo nakladatelství Penguin Books.

Copyright © Art Spiegelman, 1986, 1989, 1990, 1991
Všechna práva vyhrazena.

Kapitoly 1 a 4 byly poprvé publikovány (v poněkud jiné podobě
v časopisu *Raw* v letech 1986–1991.

ISBN 80-7215-064-2

„Myšák Mickey je ten nejubožejší ideál, který se kdy zrodil... Zdravé citění napovídá každému nezávisle myslícímu mladému muži a veškeré řádné mládeži, že tato ohyzdná havěť, největší bacilonosič v říši zvířat, nemůže představovat ideální typ živočicha... Pryč s židovskými snahami učinit z lidu zvěř! Pryč s Myšákem Mickeyem! Noste hákový kříž!“

- novinový článek z Pomoranska v Německu, polovina 30. let

V Ě N O V Á N O

R Í Š O V I A N A D J E

ART SPIEGELMAN, autor komiksů narozený po druhé světové válce, píše a kreslí knihu o tom, co prožili jeho rodiče v Polsku za války. Mnohokrát navštívil jejich dům v Rego Parku v New Yorku, aby tam zachytil vzpomínky svého otce. Artova matka Anja spáchala sebevraždu v roce 1968. Když se

Art dozví, že jeho otec VLADEK spálil zápisník, do něhož Anja zaznamenala své vzpomínky na válečná léta, popadne ho záchvat zuřivosti. Vladek se znovu oženil s Malou, která též přežila holocaust. Mala si často stěžuje na to, jak je lakomý a nestará se o ni. Vladek je diabetik, prodělal dva infarkty a jeho zdraví je chatrné.

V Polsku byl Vladek nevýznamný obchodník s textilem. V roce 1937 se oženil s Anjou Zylberbergovou, nejmladší dcerou zámožného majitele továrny na pletené zboží v Sosnovci. Měli spolu syna Ríšu, který za války zahynul.

Po nuceném odchodu do ghetta a pozdějším skrývání se Vladek s Anjou pokusili spolu s Mandelbaumovými, svými známými z předválečných let, o útěk do Maďarska.

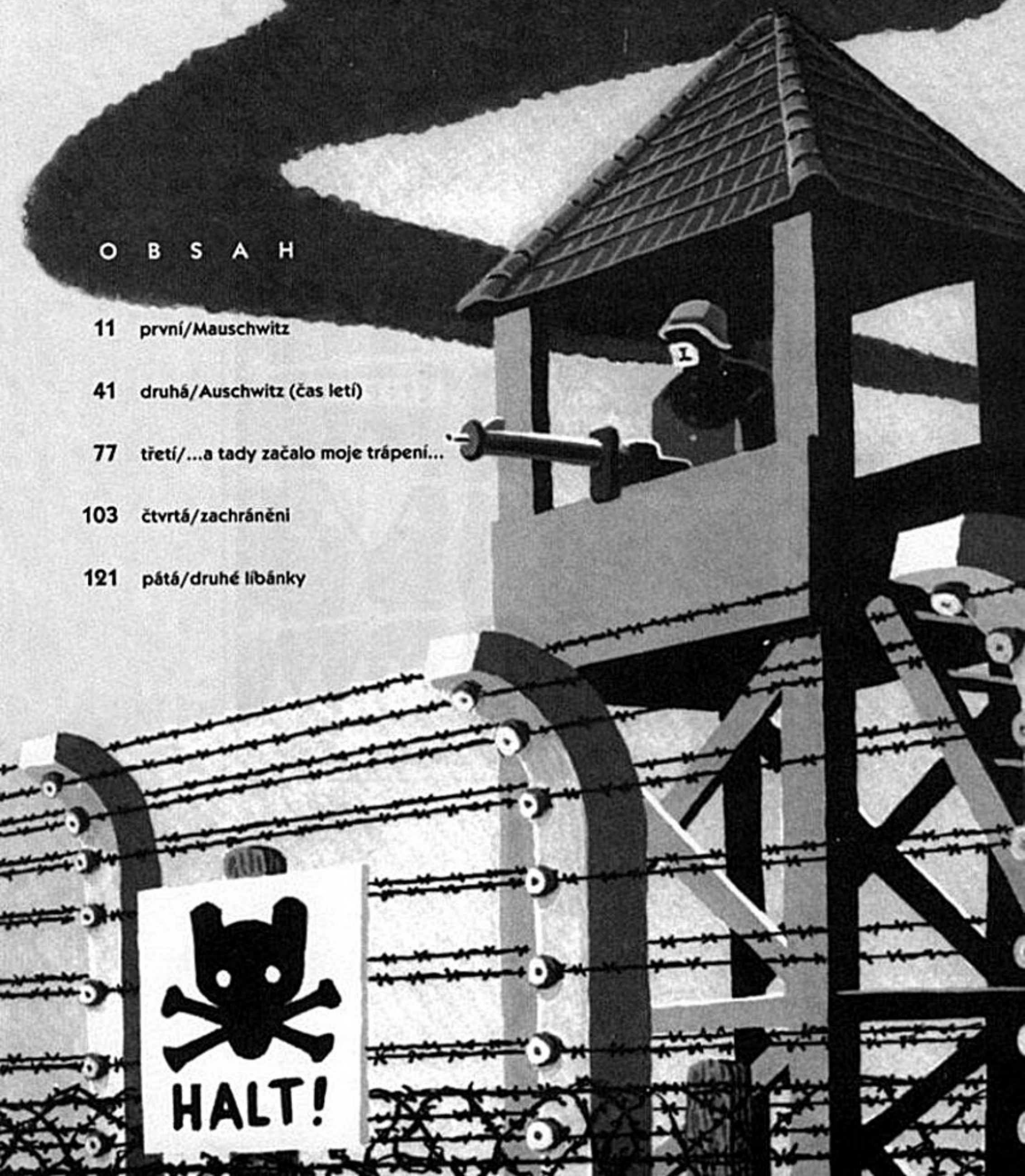
Abraham, synovec Mandelbaumových, jim dopisem potvrdil, že trasa útěku je bezpečná. Byli však chyceni a v březnu 1944 stanuli v branách Osvětimi.

A TADY ZAČALO MOJE TRÁPENÍ

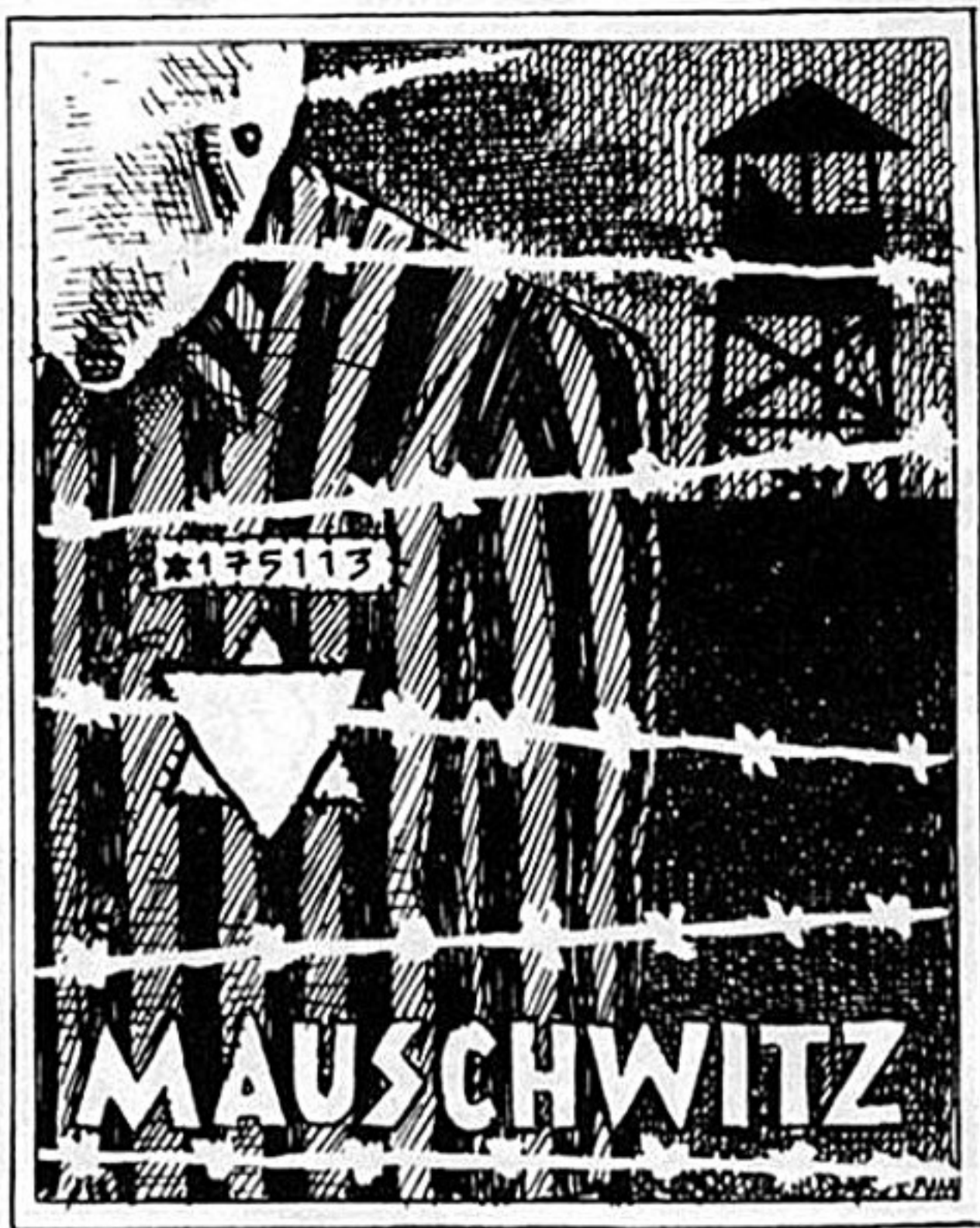
(Z MAUSCHWITZU DO POHOŘÍ CATSKILLS A DÁL)

O B S A H

- 11 první/Mauschwitz
- 41 druhá/Auschwitz (čas letí)
- 77 třetí/...a tady začalo moje trápení...
- 103 čtvrtá/zachránění
- 121 pátá/druhé libánky

K A P I T O L A P R V N Í

Letní dovolená. Byli jsme s Françoise ve Vermontu na návštěvě u přátel...

~~~~~

COPAK DĚLÁŠ?

SNAŽÍM SE PŘIJÍT NA TO, JAK TĚ NAKRESLIT...

MÁM TI PÓZOVAT?

MYSLÍM, DO SVÉ KNÍŽKY. JAKÉ ZVÍŘE Z TEBE MÁM UDELAT?

COŽE? NO PŘECE MYŠ!

VŽDYŤ JSI FRANCOUZKA!

NO... A CO TAKHLE KRÁLÍČEK?

KDEPAK. TO JE PŘILÍŽ SLADOUČKÝ.

MYSLÍM FRANCOUZE VŮBEC. NEZAPOMÍNEJME NA STALETÍ ANTISEMITISMU...

HMM.

CHCI ŘÍCT, CO TAKHLE DREYFUSOVA AFÉRA? NEBO KOLABORANTI S NACISTY? NEBO-

TAK JO! ALE KDYŽ TY JSI MYŠ, MĚLA BYCH BÝT TAKY MYŠ. VŽDYŤ JSEM KONVERTOVALA.

RÁD BYCH VĚDĚL, JESTLI BYCHOM S RÍŠOU VYCHÁZELI, KDYBY BYL STÁLE NAŽIVU.

S TVÝM BRÁŠKOU?

S BRÁŠKOU-DUCHEM, ZAVRAŽDILI HO, NEŽ JSEM SE NARODIL. BYLO MU KOLEM PĚTI, ŠESTI LET.

PO VÁLCE SE RODIČE PÍDILI PO SEBEMENŠÍCH ZPRÁVÁCH, OBJELI VŠECHNY SIROTČINCE V EVROPĚ. NEVĚŘILI, ŽE JE MRTEV.

POKUD JSEM NEBYL JEŠTĚ DOSPĚLÝ, MOC JSEM NA NĚJ NEMYSLEL... BYL PRO MĚ HLAVNĚ VELKOU NEOSTROU FOTKOU V LOŽNICI RODIČŮ.

AHA. JÁ MYSLELA, ŽE TO JE TVOJE FOTKA, I KDYŽ JAKO TY MOC NEVYPADÁ.

PRÁVĚ. MOJE FOTKY V POKOJI NEPOTŘEBOVALI... JÁ BYL NAŽIVU!...

TA FOTKA SE NIKDY NEVZTEKALA ANI NEZLOBILA... BYLO TO IDEÁLNÍ DÍTĚ, KDEŽTO JÁ JIM LEZL NA NERVY. NEMOHL JSEM S NÍM SOUPEŘIT.

NIKDY O RÍŠOVI NEMLUVILI, ALE TA FOTKA BYLA URČITOU VÝČITKOU. TO ON BY SE STAL DOKTOREM A OŽENIL BY SE S BOHATOU ŽIDOVKOU... PADOUCH.

ALE ASPOŇ BYCHOM TEĎ MOHLI POSLAT ZA VLADKEM JEHO. ... JE TO HRŮZA, SOUPEŘIT O RODIČE S FOTKOU!

NIKDY JSEM NETRPĚL POCITY VINY KVŮLI RÍŽOVI. ALE MĚL JSEM HRŮZNÉ SNY O ESESÁČÍCH, JAK VTRHLI DO NAŠÍ TŘÍDY A VŠECHNY ŽIDOVSKÉ DĚTI ODVLEKLI.

CHÁPEJ, NEBYL JSEM TÍM VŠÍM NIJAK POSEDLÝ...

JEN JSEM SI PROSTĚ OBČAS PŘEDSTAVOVAL, JAK Z NAŠÍ SPRCHY TEČE MÍSTO VODY CYKLON B.

VÍM, ŽE JE TO ŽILENÉ, ALE ŘÍKÁM SI NĚKDY, ŽE BYCH CHTĚL BÝT V OSVĚTĚ SPOLU SE SVÝMI RODIČI, ABYCH OPRAVDU POZNAL, CO ZAKUSILI!

...ASI V TOM BUDE URČITÝ POCIT VINY, ŽE JSEM MĚL JEDNODUŠŠÍ ŽIVOT NEŽ ONI.

ACH JO. PŘIPADÁM SI HROZNĚ NESCHOPNÝ, KDYŽ SE SNAŽÍM ZREKONSTRUOVAT SKUTEČNOST, KTERÁ BYLA HORŠÍ NEŽ MOJE NEJTEMNĚJŠÍ SNY.

A JEŠTĚ SE Z TOHO SNAŽÍM UDELAT KOMIKS! ASI JSEM SI VZAL PŘÍLIŠ VELKÉ SOUSTO. MOŽNÁ BYCH CELOU VĚC MĚL NECHAT PLAVAT.

JE TOHO TOLIK, CO NEDOKÁŽU POCHOPIT, ANI SI PŘEDSTAVIT. CHCI ŘÍCT, ŽE SKUTEČNOST JE NA KOMIKS PŘÍLIŠ SLOŽITÁ... JE TOHO TOLIK TŘEBA VYNECHAT NEBO ZKRESLIT.

STAČÍ ŘÍKAT PRAVDU, MILÁČKU.

VÍŠ, CO CHCI ŘÍCT... VE SKUTEČNÉM ŽIVOTĚ BYS MĚ NIKDY NENECHALA MLUVIT TAK DLOUHO BEZ PŘERUŠENÍ.

HMM. ZAPAL MI CIGARETU.

tak v pohoří Catskills...

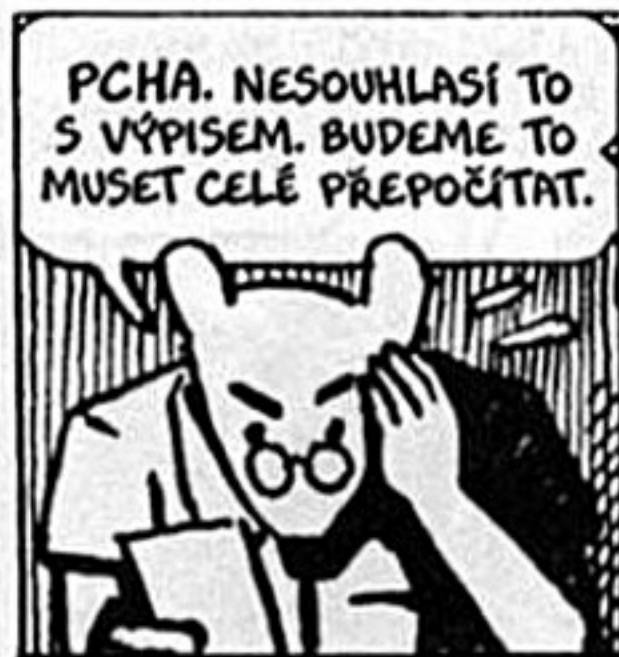

① několik krušných hodin později...

CO MÁŠ TEĎ
ZA PLÁNY,
TATI?

ZAJDEME
DO HOTELU
PINES A PAK
ZPÁTKY.

MYSLÍM VŮBEC, TEĎ
KDYŽ JE MALA PRYČ.

MOŽNÁ TU ZŮSTA-
NEME SPOLU DO
KONCE LÉTA...
JE TU NÁDHERNĚ...

UŽ JSEM TI TO ŘÍKAL-
MŮŽEME S FRANÇOISE
ZŮSTAT JEN PŘES VÍKEND.

NU COŽ? JESTLI VY JE-
DETE DOMŮ, JÁ POJEDU
TAKY. CO
BYCH SI TU
SÁM POČAL?

A PAK?

NO, MOŽNÁ BYSTE
CHTĚLI BYDLET SE
MNOU V QUEENSU?

VŽDYCKY MÁM RADOST,
KDYŽ JSTE SE MNOU...
NEZAPOMEŇ, MŮJ DŮM
JE I TVŮJ DŮM.

PROMIŇ, TATI. TO MYSLÍM
NEPŮJDE. TOTIŽ, MÁME
SVŮJ VLASTNÍ BYT A-

JISTĚ. NEMUSÍŠ OD-
POVÍDAT HNED TEĎ...
PROSTĚ TO PROMYSLI...

EHM-MOHL BYCH
SE JEŠTĚ ZEPTAT
NA TVOU MINU-
LOST... NA OSVĚTIM?

OVŠEMŽE,
CHLAPČE...
MĚ SE MŮ-
ŽEŠ PTÁT
NA COKOLI!

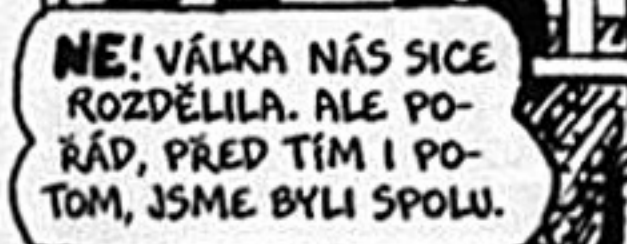
TAKŽE... CO SE DĚLO,
KDYŽ JSTE TAM S MÁ-
MOU DORAZILI A OD-
TRHLI VÁS OD SEBE?

PO PŘEJEZDU HNALI MUŽE
NA JEDNU STRANU, A ŽE-
NY NĚKAM JINAM.

RAUS!

RYCHLE
JSEM SE
S ANJOU
ROZLOUČIL.

VŠECHNO PROBÍHALO V POKLUSU - TAKOVÝ JOGGING - PAK NÁS NAHNALI DO UMÝVÁREN...

NA SNĚHU NÁM HODILI VĚZEŇSKÉ HADRY.

JEDEN CHLAPÍK CHTĚL NĚCO VYMĚNIT.

JÁ MĚL ŠTĚSTÍ. VŠECHNO MI JAKŽTAKŽ SEDELO. JEN KOŠILE BYLA ROZTRHANÁ A PŘÍLIŠ VELKÁ...

PAK NÁS ZAPSALI... SEBRALI NÁM JMÉNA. A SEM MI VYTETOVALI ČÍSLO.

VŠUDE SE ŠÍŘIL PŘÍŽERNÝ ZÁPACH, TĚŽKO HO POPSAT ...NASLÁDLÝ... JAKO KDYŽ SE PÁLÍ GUMA. A TUK.

BYL TO ABRAHAM - MANDELBAUMŮV SYNOVEC!

NÁS NOVÁČKY DALI DO JEDNÉ MÍSTNOSTI. MAZÁCI CHODILI OKOLO A STÁLE OPAKOVALI.

BYL JSEM NA DNĚ, TRÁSL JSEM SE A POPLAKÁVAL. ALE PAK PŘIŠEL JEDEN ČLOVĚK ODVEDLE.

MĚL JSEM TO TAM TĚŽKĚ, ALE PRO MANDELBAUMA TO BYLO JEŠTĚ TĚŽŠÍ.

V SOSNOVCI MANDELBAUMA KAŽDÝ ZNAL. BYL STARŠÍ NEŽ JÁ... HODNÝ... VELMI BOHATÝ ČLOVĚK...

... ALE TADY V OSVĚTIMI BYL MANDELBAUM V KONCÍCH.

DO JEHO KALHOT BY SE VEŽLI DVA, A NEMĚL ANI TKANIČKU NA PÁSEK. CELÝ DEN SI JE MUSEL JEDNOU RUKOU PŘI DRŽOVAT...

DRUHÁ BOTA BYLA VELKÁ JAK LOĎ. ALE TU ASPOŇ MOHL OBOUT.

SVOU NOHOU SE DO JEDNÉ BOTY VŮBEC NEDOSTAL. I TU SI MUSEL NOSIT V RUCI A HLEDAL NĚKoho, S KÝM BY JI VYMĚNIL.

BYLA ZIMA A ON POŘÁD CHODIL JEDNOU NOHOU VE SNĚHU.

PŮJČÍŠ MI LŽÍCI, VLADKU?

JISTĚ, ALE KDE MÁŠ SVOU?

UPADLA MI, A NEŽ JSEM SE PRO NI SHÝBL, NĚKDO JI UKRADL.

ZA LŽÍCI JSI MOHL DOSTAT CHLEBA NA PŮL DNE.

TAKY JSEM ROZLIL SKORO CELOU POLÍVKU. KDYŽ JSEM CHTĚL DALŠÍ, ZBILI MĚ!

DRŽÍM MISKU A UPADNE MI BOTA. JEN SE SEHNU PRO BOTU, SPADNOU MI KALHOTY...

CO SI MÁM ALE POČÍT? MÁM JEN DVĚ RUCI!

MŮJ BOŽE. PROSÍM, JEN AŽ NAJDU TKANIČKU A BOTU, KTERÁ MI BUDE AKORÁT!

ALE BŮH SE NEOZVAL. MUSELI JSME SE VŠICHNI STARAT SAMI.

LEŽELI JSME S MANDELBAUMEM V JEDNÉ POSTELI. NEVĚDĚLI JSME PROČ, VOLNÝCH MÍST TAM BYLO DOST.

ALE DRUHÝ DEN K NÁM PŘIDALI DALŠÍCH 400 ŽIDŮ.

V MÍSTNOSTI BYLO SOTVA K Hnutí. JENOM CESTA NA ZÁCHOD TRVALA 15 MINUT, PO ZÁDECH SMOLAŘŮ, KTERÝ SPALI NA PODLAZE.

KDYŽ JSEM SE VRÁTIL, SVOU POSTEL UŽ JSEM NENAŠEL.

NA BARÁKU BYL KÁPO, KTERÝ ŘVAL A KOPAL KOLEM SEBE ZE VŠECH SIL.

V PĚTÍŘAD NASTOUPIT, VY SRÁČI! NAROVNEJTE SE!

BYL TO TAKÉ VĚZEŇ, ROLNÍK Z NĚMECKÉ ČÁSTI POLSKA.

TEĎ LEHNOUT NA BRÍCHO. DÉLEJTE!

VZTYK! K ZEMI!

VZTYK! DÉLEJ!

K ZEMI!

TAKHLE JSME „SPORTOVALI“ CELÝ DEN - KOPANCE, RÁNY, ŘEV - AŽ PRVNÍ MRTVÍ PADLI K ZEMI. POTOM DALŠÍ.

JEDNOU SE NA NÁS TENHLE DOZORCE ROZKŘÍČEL:

NECHAL JE VYSTOUPIT-ALE HNED JE POSLAL ZPÁTKY. BYLO NÁS 8 NEBO 9. KAŽDÝ MUSEL ŘÍCT PÁR SLOV.

MLUVIL JSEM S NÍM JENOM ANGLICKY.

NA POLÁKA BYLA MOJE ANGLIČTINA DOBRÁ.

KAŽDÝ DEN RÁNO VYBÍRALI ESESÁCI VĚZNĚ NA PRÁCI. SLABÉ VYRAZOVALI A ODVÁDĚLI JEDNOU PROVĚZDY. NEŽ SE DOSTALI KE MNĚ, MĚLI JICH DOST.

ZBÝVAJÍCÍ NAHNAL KÁPO UKLÍZET BLOK.

TO JE URČITĚ JEHO SNÍDANĚ. TEN SE TU MÁ TAK DOBRĚ!

JENOM PODÍVAT JSEM SE BÁL! MĚL JSEM TAKOVÝ HLAD, ŽE BYCH TO VŠECHNO NA MÍSTĚ SPORÁDAL!

CPAL JSEM SE A CPAL, ON MĚ POZOROVAL. PAK JSEM HO NĚKOLIK HODIN UČIL A TROCHU JSME SI POVIDALI.

ŘEKL JSEM MU VŠECHNO O MANDELBAUMOVÍ. ŘEKNU TI, VEDLO SE MI PŘÍMO BÁJEČNĚ!

UTÍKAL JSEM NAJÍT
MANDELBAUMA...

VLADKU?!!

VYPADÁŠ JAKO...
JAKO GENERAL!

HAHA! ANI NE. USMÁLO SE NA
MĚ ŠTĚSTÍ A ANI NA TEBE JSEM
NEZAPOMNĚL...

HELE. SEHNAL
JSEM TI LŽÍCI.

LŽÍCI! DĚKUJU,
VLADKU, DĚKUJU TI.

A TADY MÁŠ PÁSEK - ŽÁDNOU
ŽNŮRU - OPRAVDOVÝ PÁSEK!

ACH
MŮ
BOŽE!

JEŠTĚ MALIČKOST:
DŘEVÁKY, KTERÉ TI
PADNOU JAKO ULITĚ!

ach

VZLYK

BOŽE MŮ. BOŽE MŮ. BOŽE
MŮ... TO JE ZÁZRAK, VLADKU.

TO BŮH SESLAL
TY BOTY PO TOBĚ.

...SAMÝM ŠTĚSTÍM SE DAL DO PLÁČE...
A JÁ SE ROZPLAKAL SPOLU S NÍM.

MĚL Z TOHO TAKOVOU RADOST.

...A KÁPO VĚDĚL, ŽE MAN-
DELBAUM JE MŮ PŘÍTEL, TAK
HO NECHÁVAL NA POKOJI.

STARAL JSEM SE O NĚJ, JAK DLOUHO TO ŽLO. ALE
NĚKOLIK DNÍ NATO HO VYBRALI NĚMCI NA PRÁCI...

S TÍM NIKDO NEMOHL NIC DĚLAT.
A S MANDELBAUMEM BYL KONEC.
VÍCKRÁT JSEM HO NESPATŘIL.

TAKŽE NEVÍŠ,
CO SE S MAN-
DELBAUMEM
STALO?

ZABILI HO.
NEBO UMŘEL.
PROSTĚ HO
VYRÍDLI.

CESTOU DO PRÁCE MU STRÁŽNÝ MOŽNÁ STRHNUL ČEPICI.

SEBER SI ČEPICI.
DĚLEJ!

CO MOHL DĚLAT?
UTÍKAL JI ZDVIHNOUT.
A STRÁŽNÝ HO ZASTŘE-
LIL PŘI POKUSU O ÚTĚK.

ZA ZADRŽENÍ UPRCHLIKA DOSTAL STRÁŽ-
NÝ VYZNAMENÁNÍ A NĚKOLIK DNÍ VOLNA.

CHTĚLI PROSTĚ ZLIKVIDOVAT VŠECHNY.
BYLA TAM HROZNÁ DŘINA A JÍDLA MÁLO.

JÁ NEVÍM, JESTLI SE S MANDEBAU-
MEM STALO ZROVNA TOHLE - VÍM
JEN, ŽE TO DĚLALI DOST ČASTO...

...MOŽNÁ HO ZKOPALI A MLÁTILI PŘES HLA-
VU, PROTOŽE NEPRACOVAL DOST RYCHLE.

...NEBO ONEMOCNĚL. TAK HO ŽOUPLI
NEJDRÍV DO „ŠPITÁLU“ A PAK DO PECE...

NOVÁČCI SE MĚ BÁLI. VYPADAL JSEM JAKO
HLAVOUN A KÁPO SI MĚ DRŽEL U SEBE.

ROZUMÍŠ, CO DĚLALI? A JÁ MĚL POŘÁD
ŠTĚSTÍ. MOJ KONEC JEŠTĚ NEMĚL PŘIJÍT.

NA ZÍTŘEK CHTĚJÍ 200 LIDÍ NA PRÁCI.
MÁM JICH TU PŘIDĚLENO JEN 180...
RADŠI SE SCHOVEJ U MĚ NA POKOJI...

VÍC NEŽ DVA MĚSÍCE JSEM BYL SCHO-
VÁN V BEZPEČÍ A UČIL HO ANGLICKY.

Z NAŠEHO TRANSPORTU JSEM PŘEŽIL JEN JÁ...

VLADKU, ČÍM SES ŽIVIL, NEŽ TĚ POSLALI SEM?

DĚLAL JSEM SPOUSTU VĚCÍ. PROČ?

DRŽEL JSEM TĚ NA „KARANTÉNĚ“ JAK NEJDĚLE TO ŽLO. BUDU TĚ MUSET VYPSAT DO PRACOVNÍHO KOMANDA... S ŘEMESLNÍKY ZACHÁZEJÍ LÍP.

DOVEDU COKOLI, KDYZ MI UKÁŽOU JAK NA TO. V GHETTU JSEM PRACOVAL JAKO TRUHLÁŘ ...V SOSNOVCI JAKO KLEMPÍŘ.

KLEMPÍŘI! NĚCO SNAD ZAŘÍDÍM!

VE SKUTEČNOSTI JSEM ŽÁDNÝ KLEMPÍŘ NEBYL. ALE TROCHU JSEM TO UMĚL. V SOSNOVCI JSEM TO DĚLAL KVŮLI PRACOVNÍ KNÍŽCE. A LECCOS JSEM OKOUKAL.

V CELE OSVĚTILI SE POŘÁD STAVĚLO. POTŘEBOVALI SCHOPNĚ POKRÝVAČE NA STŘECHY.

HM, TOS ŘÍKAL. ALE CHTĚL JSEM SE TĚ VLASTNĚ ZEPTAT, CO SE STALO S MÁMOU, KDYZ JSI

STÁT!...

RYCHLE SE MUSÍME VRÁTIT A JÍT DO HOTELU TUDY!

CO?

TADY NÁS RECEPČNÍ NEUVIDÍ A BUDEME SI MOCT SEDNOUT K NIM NA DVOREK. JE TAM MOC PĚKNÉ POSEZENÍ. CHODÍM SEM TAKHLE SKORO DENNĚ.

NĚKDY ZADARMO CHODÍM NA HODINY TANCE, NEBO TU ZDARMA POŘADAJÍ PRO HOSTY BINGO S RŮZNÝMI VÝHRAMI.

K A P I T O L A D R U H Á

Čas letí...

Vladek zemřel na selhání srdce 18. srpna 1982...

S Françoise jsme byli za ním v Catskills v srpnu 1979.

Na jaře 1944 začal Vladek pracovat v Osvětimi jako pokrývač... Tuhle stránku jsem začal kreslit na konci února 1987.

V květnu 1987 čekáme s Françoise dítě... Mezi 16. a 24. květnem 1944 poslali v Osvětimi do plynu přes 100 000 maďarských Židů...

V září 1986 vyšel po osmi letech práce první díl knihy MAUS. Měl spěch u kritiků a dobře se prodával.

Vychází nejméně patnáct zahraničních vydání. Dostal jsem 4 vážné nabídky udělat ze své knihy televizní nebo celovečerní film, což nechci.

V květnu roku 1968 spáchala má matka sebevraždu. Bez dopisu na rozloučenou.

V poslední době trpím depresí.

Takže, pane Spiegelman...
Jedeme na-
ostro!...

Takže **OBDIVUJEŠ** svého otce za to, že přežil?

No... jistě. Víím, že v tom hrálo roli i hodně **ŠTĚSTÍ**, ale on **BYL** obdivuhodně duchapřítomný a vynalézavý...

Pak si tedy myslíš, že přežít je obdivuhodné. Znamená to, že **NENÍ** obdivuhodné **NEPŘEŽÍT**?

UUUF.

A-asi víím, co chceš říct. Že život je výhra, a smrt se tedy rovná prohře.

Ano. Život se vždy stává na stranu života a vina padá na hlavu oběti. Ale neznamená to, že přežili ti **NEJLEPŠÍ**, ani že zahynuli. Šlo o **NÁHODU**!

Ach. Teď nemluvíím o **TVÉ** knize, ale podívej se, kolik knih už bylo o holocaustu napsáno. K čemu? Lidé se nezměnili... Možná potřebují modernější, větší holocaust.

Tak jako tak, mrtvé oběti už **SVOU** verzi nikdy vyprávět nemohou, takže snad bude lepší s tím vyprávěním úplně skončit.

Aha. Samuel Beckett jednou prohlásil: „Všechna slova jsou zbytečnou skvrnou na tichu a nicotě.“

Ano.

Na druhou stranu, on to **VYSLOVIL**.

Měl pravdu. Snad bys to mohl dát do své knihy.

Knihy? Cha! Jaké knihy?? Něco se ve mě při-
ří myslet na Osvětím nebo ji kreslit. Nedo-
kážu si to jasně představit, nemůžu ani ZA-
čít si představovat, jaké to bylo.

Jaké to bylo v Osvětím?
Hmm... jak to jen říct?

BAF!

Jííí!

TAKOVĚ to bylo. Ale
NEUSTÁLE! od chvíle,
kdys prošel branou, až
do samého konce.

A kterou
část knihy
si snažíš
představit?

Můj otec pracoval jako klempír
v dílně v tábora. Vůbec nevím,
jak a co mám nakreslit za nářadí,
a tak. Neexistuje dokumentace.

Aha. Měla by tam být ře-
začka, jako na papír, ale
obrovská - a možná jedna
dvě pákové vrtačky.

Jak
to
víš?

Nu, jako kluk jsem
pracoval v česko-
slovensku v zá-
mečnické dílně.

Už je ale
pozdě, musím
ještě jít vy-
venčit psy.

Dobře,
uvidíme se
za týden...

No tohle.
Nechápu přes-
ně proč...

Ale po těchhle seze-
ních s Pavlem je mi
nějak líp...

Snad bych mohl nakreslit
klempířskou dílnu bez
vrtačky. Kreslení strojů
nenávidím.

Tak tedy...

...PAK JSEM SE VRÁTIL Z NEMOCNICE, A ONA SPUSTILA ZAS TU SVOU, ABYCH PŘEPSAL POSLEDNÍ VŮLI!

TATI, PROSÍM TĚ.. UŽ NAHRÁVÁM. POKRAČUJME...

CÍTIL JSEM SE STÁLE ZLE A UNAVENÝ. TAK ABYCH MĚL UŽ POKOJ, SOUHLASIL JSEM. ABY TO MĚLA ÚŘEDNĚ, PŘIVEDLA HNED K MĚ POSTELI NOTÁŘE.

VRAŤME SE K OSVĚTĚ...
TÍMI...

ZA PŘÍCHOD SI NAUČTOVAL PATNÁCT DOLARŮ! KDYBY BYLA POČKALA JEN O TÝDEN DÉLE, KDY JSEM MĚL VÍC SIL, ŽEL BYCH DO BANKY A NAJAL NOTÁŘE ZA POUHÝ ČTVRTDOLAR!

DOST!
VYPRÁVĚJ
O OSVĚTĚ!

Ach

VYPRÁVĚLS MI, JAK SE TĚ POKUSIL KÁPO ZAMĚSTNAT JAKO KLEMPÍŘE...

JO. KAŽDÝ DEN JSEM TAM PRACOVAL, HNED VEDLE TÁBORA...

KLEMPÍŘSKÝ MISTR BYL RUSKÝ ŽID JMÉNEM JIDL.

PCHA! TY ŽE JSI KLEMPÍŘ?
NEUMÍŠ TO ANI UŘÍZNOUT.

ALE TAKHLE JSEM TO
DĚLAL VĚDYCKY!...

DĚLÁM KLEMPÍŘE JENOM NĚKOLIK LET. KDYŽ MI PŘEDVEDEŠ, JAK TO CHCEŠ TY, RYCHLE SE TO NAUČÍM.

CHA! ZA CELEJ ŽIVOT JSI ANI DEN POCTIVĚ NEPRACOVAL, SPIEGELMANE!
VÍM O TOBĚ VŠECHNO...

NEVÍM, OD KOHO SE TO DOVĚDĚL.

MĚL JSI OBROVSKÉ TOVÁRNÍ A VYKORISŤOVAL JSI DĚLNÍKY,
TY HNUSNEJ KAPITALISTO!

BYL TO KOMUNISTA, TENHLE JIDL.

FUJ! POSÍLAJ MI SEM ŽMEJD JAKO JSEŠ TY A OPRAVDUJ KLEMPÍŘE POSÍLAJ KOMÍNEM.
DEJ SI BACHA. NA TEBE SI POSVÍTÍM!

BÁL JSEM SE. MOHL MI SKUTEČNĚ NĚCO PROVĚST.

S OSTATNÍMI KLUKY JSEM VYCHÁZEL DOBRĚ.

NA PRÁCI SEM NAJALI I POLÁKY Z OKOLÍ - NE VĚZNĚ, ALE VYUČENÉ STAVEBNÍ DĚLNÍKY...

ŠĚFA OSVĚTIMSKÉ PRÁDELNY DĚLAL JEDEN FAJN CHLAPÍK, KTERÝ ZNAL DOBRĚ NAŠI RODINU PŘED VÁLKOU...

ZÍSKAL JSEM OD NĚJ CIVILNÍ OBLEČENÍ, KTERÉ JSEM PROPAŽOVAL POD UNIFORMOU. BYL JSEM TAK HUBENÝ, ŽE SI STRÁŽNÍ TĚ VŘSTVY NAVÍC NEVŠIMLI.

NA, JIDLE. MÁM PRO TEBE KUS SÝRA.
DÁREK? SPRÁVNĚ, SPIEGELMANE.

A COPAK TO TAM JEŠTĚ MÁME? BOCHNÍK CHLEBA? TY JSI NĚJAKEJ BOHÁČ!
TAK PRR! MUSÍM VYPLATIT JEŠTĚ TOHO, KDO MI POMOHL TEN SÝR „ZORGANIZOVAT“!

VŠICHNI JSME MĚLI STÁLE
HROZNÝ HLAD, ANI JSME NE-
VĚĎELI, CO SE S NÁMI DĚJE...

RÁNO JSME K SNÍDA-
NI DOSTALI JENOM
HOŘKÝ VÝVAR Z ŘEPY.

VSTÁVAL JSEM JAKO PRVNÍ,
ABYCH STIHL JÍT NA ZÁCHOD
A JEŠTĚ NAJÍT ZBYTEK ČAJE.

JEDNOU DENNĚ ROZLÉVALI POLÍVKU
Z TUŘINU. STÁT NA ZAČÁTKU FRONTY
NEBYLO DOBRÉ. DOSTALS JENOM VODU.

ZAMÍCHEJ TO! ZAMÍCHEJ!

KE KONCI FRONTY TO BYLO LEPŠÍ
-PEVNĚ KOUSKY PADALY KE DNU.

ALE STÁT MOC
VZADU TAKY
NEBYLO DOBRÉ

... PROTOŽE MNOHDY UŽ
ŽÁDNÁ POLÉVKA NEZBYLA.

A JEDNOU DENNĚ NÁM
DALI KOUSEK CHLEBA,
KŘUPAVÝ ASI JAKO SKLO.

SMÍCHALI DOHROMADY MOUKU S PILI-
NAMI - A MALÝ BOCHNIČEK TOHOHLE
NÁM MUSEL STAČIT NA CELÝ DEN.

VĚTŠINA LIDÍ HO
ZHLTLA NARÁZ, ALE
JÁ SI SCHOVÁVAL
PŮLKU NA POZDĚJI.

A VEČER JSME DOSTALI ZKAŽENÝ SÝR NEBO MARMELÁDU. KDYŽ SE NA NÁS USMÁLO ŽTĚSTÍ,
DVAKRÁT TÝDNĚ JSME MĚLI PÁREK VELKÝ JAK MOJE DVA PRSTY. TAK MÁLO NÁM DÁVALI.

KDYŽ JSI JEDL, CO TI
DALI, DALO SE AKORÁT
UMÍRAT POMALEJI.

RÁNO A VEČER SVOLÁVALI APEL.
POČÍTALI ŽIVÉ I MRTVÉ, JESTLI NĚKDO NECHYBÍ...

NĚKDY JSME STÁLI CELOU NOC A STÁLE DOKOLA NÁS PŘEPOČÍTÁVALI.

JEDEN STAŘEC SI PŘI
APELECH NEUSTÁLE
STĚŽOVAL...

JÁ SEM NEPATŘÍM S TĚMAHLE
ŽIDAMA A POLÁKAMA!

JSEM NĚMEC, JAKO VY!

DOSTAL JSEM ME-
DAILI OD CÍSAŘE.
MŮJ SYN JE NĚ-
MECKÝ VOJÁK!

JEN HO TLOUKLI A
VYSMÍVALI SE MU.

BYL TO OPRAVDU
NĚMEC?

KDO VÍ - BYLI
TAM I NĚMEČ-
TÍ VĚZNI... ALE
PRO NĚMCE
BYL TENHLE
CHLAPÍK ŽID!

PŘI JEDNOM APELU NESTÁL
ÚPLNĚ V POZORU A STRÁŽNÝ
HO ODVLEKL PRYČ. SLYŠEL
JSEM, JAK HO SRAZIL K ZEMI
A ZAČAL MU DUPAT PO KRKU...

NEBO HO PO-
SLALI DO PLY-
NU, UŽ SI NE-
VZPOMÍNÁM,
ALE ODROV-
NALI HO A UŽ
SI VÍCKRÁT
NESTĚŽOVAL.

POJĎ, VRÁTÍME SE DO CHATY, JE ČAS NA OBĚD.

TAKŽE JSI BYL VE SPOJENÍ S ANJOU V BIRKENAU?

JO. PŘES MANKU JSEM BYL SKUTEČNĚ S MÁMOU VE SPOJENÍ, AŽ POZDĚJI JSEM MOHL ANJU PŘIVÉST...

MO-MENT! KDO JE MANKA?

MANKA BYLA MAĎARKA, KTERÁ TAM OBČAS PRACOVALA. NÁDHERNÁ. VYSOKÁ BLONDÝNA. A CHYTRÁ.

ODPOČÍŇ SI TÁMHLE ZA TÍM DŘÍVÍM. KDYŽ PŘÍDE STRÁŽ, DÁM TI ZNAMENÍ.

POZDĚJI JSEM SE DOVĚDĚL, ŽE MĚLA ZA MILENCE ESESÁKA. ZARÍDIL JÍ DOBRÉ POSTAVENÍ, LEPŠÍ NEŽ MĚLO JEŠTĚ DALŠÍCH 10 NEBO 12 DÍVEK Z BIRKENAU.

DENNĚ JSEM JI VYHLÍŽEL. PO ČTYŘECH DNECH JSEM JI SPATŘIL.

POTKALA JSEM ŽENU JMÉNEM ANJA, ZE SOSNOVCE. JE VELMI VYSÍLENÁ...

MLUVILA K JEDNÉ PRACOVNICI A JÁ ZAS K SVĚMU PLECHU, ABY NIKDO NIC NEZPOZOROVAL.

(HALÓ, SLEČNO... TADY NAHOŘE! VIDÍM, JAK JSTE LASKAVÁ. POMOŽTE MI... PROŠÍM!)

HA? (CO CHCETE?)

(PRO SEBE NIC, ALE MÁM STAROST O SVOU ŽENU V BIRKENAU. MŮŽETE ZJISTIT, JESTLI JEŠTĚ ŽIJE?)

ŘEKL JSEM JÍ ANJINO JMÉNO A ČÍSLO.

(NAŽETŘIL JSEM TROCHU JIDLA. MOHU VÁM ZA POMOC ZAPLATIT.)

(JIDLO SI NECHTE. ZA PÁR DNÍ SEM ZAS PŘIJDEME PRACOVAT. SNAD NĚCO ZJISTÍM.)

NĚKDO JÍ ŘEKL, ŽE JEJÍ MUŽ JE STÁLE NAŽIVU, ROZPLAKALA SE RADOSTÍ.

KDYŽ JSEM TO SLYŠEL, TÍŽE JSEM SE ROZPLAKAL I JÁ. I MANKA SE DALA DO PLÁČE.

PO NĚKOLIKA DNECH PŘIŠLA MANKA ZNOVU.

DALA JSEM NĚJAKÉ SMETÍ POD KÁMEN U DVEŘÍ.

PŘINESLA MI DOPIS - OPRAVDOVÝ DOPIS! - OD ANJI.

"CHYBIŠ MI," PSALA. "DENNĚ MYSLÍM NA TO, ŽE VBĚHNU DO ELEKTRICKÝCH DRÁTŮ A SE VŠÍM SKONČUJU. ALE TEĎ, KDYŽ VÍM, ŽE JSI TĚ NAŽIVU, MÁM JEŠTĚ NADEJÍ..."

PSALA, ŽE JEJÍ DOZORKYNĚ NA NI BYLA VELMI ZLÁ A DÁVALA JÍ PRÁCI, NA KTEROU NESTAČÍ.

I NA MĚ BYLY TY SUDY TĚŽKÉ A PRO MALÍČKOU ANJU BYLO TOHLE NEMOŽNÉ.

TŘEBA UTÍKAT Z KUCHYNĚ S VELKÝM SUDEM POLÉVKY.

SUD NA SVĚ STRANĚ PROSTĚ NEUDRŽELA. POKAŽDĚ POLÉVKU ROZLILA.

DOZORKYNĚ JÍ HROZNĚ TLOUKLA, ALE NECHALA JÍ U STEJNÉ PRÁCE.

A KDYŽ ANJA ROZLILA VŠECHNU POLÉVKU, NIKDO NEDOSTAL JÍST A ANJA UŽ VŮBEC NE.

NAPSAL JSEM JÍ: "STÁLE NA TEBE MOC MYSLÍM" A PO MANCE JSEM JÍ POSLAL DVA BOCHNIČKY CHLEBA.

KDYBY ESESÁCI ZJISTILI, ŽE NESE DO TÁBORA JÍDLO, NA MÍSTĚ BY JI ZABILI. ALE UDĚLALA TO POKAŽDĚ.

ŘÍKALA: "KDYŽ SE DVA TOLIK MILUJÍ, MUSÍM JIM POMÁHAT ZE VŠECH SIL."

KAŽDÝ DEN JSEM POCHODOVAL DO PRÁCE A DOUFAL,
ŽE MANKU OPĚT UVIDÍM...

MOHLA MÍT DALŠÍ ZPRÁVY O ANJE.

PRÁVĚ JSEM ČETL O TÁBO-
ROVÉ KAPELE, KTERÁ VÁM
VYHRÁVALA, KDYŽ JSTE
POCHODOVALI BRANOU...

O KAPELE?...

NE. PAMATUJU SI JEN NA POCHODOVÁNÍ, ALE NE NA ŽÁDNÝ ORCHESTR...

OD BRÁNY NÁS STRÁŽE ZAVEDLY DO DÍLNY.
KDE BY SE TAM VZAL NĚJAKÝ ORCHESTR?

TO NEVÍM, ALE
JE TO DOBRĚ
DOLOŽENO...

U BRÁNY
JSEM SLYŠEL
JEN KŘÍK
STRÁŽÍ.

MLUVILS
VŮBEC
NĚKDY
S NĚJAKÝM
STRÁŽNÝM?

ACH! BYLI JSME
POD JEJICH DŮ-
STOJNOST. NEBY-
LI JSME ANI LIDÉ.
ALE JEDEN CHLA-
PÍK TAM BYL...

KDYŽ PROMLUVIL ON, SAMOZŘEJMĚ JSEM MU ODPOVÍDAL.
DOKONCE SE CHOVAL TROCHU LIDSKY.

ÁÁCH. GUTEN MORGEN. TEN
JARNÍ VZDUCH MI PŘIPOMÍ-
NÁ DOMOV... NORIMBERK...

ANO. JEDNOU JSEM TAM
BYL. JE TO KRÁSNÉ MĚSTO.

KDYŽ SI MĚ OBLÍBÍ, MOŽNÁ MĚ ANI NEZASTŘELÍ.

JEDNOU SE NĚKOLIK DNÍ NEUKÁZAL...

JSTE BLEDÝ. BYL
JSTE NEMOCNÝ,
HERR SOLDAT?

NE... BYL JSEM...
PRACOVAT...
V BIRKENAU.

ANO... SLYŠEL
JSEM, CO SE
TAM DĚJE...

ZAVŘI HUBU!

OD TĚ DOBY SE BÁL PROMLUVIT.

KDYŽ JSEM TAM BYL ZA ANJOU, VIDĚL JSEM TO NA VLASTNÍ OČI...
TYS ANJU VIDĚL?

ANO. JEDNOU ZA PÁR DNÍ PŘIJĚDELA DO KLEMPÍRSKÉ DÍLNY KOMISE SS...

MÁTE TU VÍC DĚLNÍKŮ, NEŽ JE TŘEBA...

DÁTE NÁM IO DĚLNÍKŮ NA PRÁCI V HLAVNÍM TÁBOŘE.
NO... VEMTE SI TOHOHLE... A TOHO TAKY...

A- POČKAT! TOHO NEBERTE! JE TO JEDEN Z MÝCH NEJLEPŠÍCH POKRÝVAČŮ... VEMTE TAMTOHO... A TAMTOHO...

TY, CO MĚLI SMŮLU, ODVEDLI NA ŠPATNOU PRÁCI, ALE MĚ SI JIDL CHRÁNIL.

...POŠLETE PRACOVNÍ ČETU DO SEKTORU B1b V BIRKENAU. ZHROUTILO SE NĚKOLIK STŘECH V ŽENSKÉM TÁBOŘE.

POŠLI MĚ DO BIRKENAU. NIKDY JSEM TAM NEBYL.
BĚŽ SI, SPIEGELMANE, A PRO MĚ ZA MĚ SE ANI NEMUSÍŠ VRACET. PCHA! VYDAL JSEM SVOJE NEJLEPŠÍ KLEMPÍRE A TEBE SI NECHÁVÁM.

PROČ?!

TAK JSEM S NĚKOLIKI DALŠÍMI ODPPOCHODOVAL DO BIRKENAU. POPRVÉ JSEM TAM PŘIŠEL V LÉTĚ ROKU 1944.

TEHDY TAM PŘIJĚDELY TISÍCE - STATISÍCE MAĎARŮ.

V TÁBOŘE JSME VYVOLÁVALI JMÉNA. NĚKDO MOHL VĚDĚT, JSOU-LI NAŠE MILOVANÉ NAŽIVU.

BYL JSEM TAK ŠTASTNÝ. NĚKDO NĚJAK ANJU PŘIVEDL.

V BIRKENAU JSEM BYL KOLIKRÁT, A JEDNOU JSEM SE DOSTAL DO PĚKNÉ KAŠE. VRACEL JSEM SE Z PRÁCE A MĚJEL ANJU...

JEDEN STRÁŽNÝ NA MĚ ZAŘVAL:

DRUHÝ DEN SE MI ŠLO DO PRÁCE VELMI TĚŽKO, ALE KDYBYCH ŠEL DO LAZARETU, ASI BYCH Z NĚJ SNADNO NEVÝŠEL.

NEMĚLI TAM ŽÁDNÉ LÉKY, BYL JENOM PLNÝ VĚZŇŮ, KTERÍ BYLI NA PRÁCI PŘÍLIŠ NEMOCNÍ.

DENNĚ PROBÍHALY SELEKCE. DOKTOŘI VYBÍRALI SLABŠÍ JEJINCE A POSÍLALI JE NA SMRT.

V CELEM TÁBOŘE PROBÍHALY SELEKCE. DVAKRÁT JSEM STÁL PŘED DR. MENGELEM.

STÁLI JSME, NA SOBĚ NIC, V POZORU JAKO VOJÁCI. LETMO SE PODÍVAL A ŘEKL: „VLEVO V BOK!“

HLEDALI NA TĚLE VŘEDY NEBO PUPÍNKY. PAK ZASE: „VLEVO V BOK!“

SLEDOVALI, JESTLI JSI Z TAK MÁLO JIDLA MOC NEZHUBL...

VLEVO V BOK!

KDYŽ JSI MĚL DOST SÍLY NA PRÁCI, NECHALI TĚ PROJÍT A DALI TI AŽ DO DALŠÍ SELEKCE NOVOU UNIFORMU...

KDYŽ JSEM PŘIŠEL POPRVÉ, BYL JSEM VELMI SILNÝ, A ODKRÁČEL JSEM NA DOBRŮU STRANU.

U TĚCH MĚNĚ ŠTĚSTNÝCH SI ESESÁCI ZAPSA- LI ČÍSLA A POSLA- LI JE NA DRUHOU STRANU.

PŘI DRUHÉ SELEKCI JSEM BYL NA BARÁKU. PŘYČNU NADE MNOU MĚL JEDEN HODNÝ KLUK, BELGIČAN.

PAK ODVEDLI ŽIDY K SELEKCI. ZNOVU JSEM SE DOSTAL NA DOBRŮ STRANU, ALE TENHLE BELGIČAN MĚL SNAD VYRÁŽKU, TAK SI ZAPSAŁI JEHO ČÍSLO...

MOHLI HO ODVĚST KDYKOLI. CELOU NOC NAŘÍKAL A KŘÍČEL.

VZLYK HELE, NAKONEC NÁS STEJNĚ ZABIJOU VŠECHNY. TEBE TENHLE TÝDEN, MĚ PŘÍŠŤI...

...NIKDO Z NÁS TOMU NEU-
NIKNE. MUSÍŠ BÝT STATEČ-
NÝ... A KDO VÍ, MOŽNÁ
JEŠTĚ NEJSI NA ŘADĚ...

ALE ZA CHVÍLI ZAČAL ZNOVU...

CO JSEM MĚL DĚLAT? NE-
MOHL JSEM NĚMCŮM ŘÍCT,
ABY HO NEBRALI... A DRUHÝ
DEN SI PRO NĚJ PŘÍŠLI.

NU... A V KLEMPÍŘSKÉ DÍLNĚ ŽLO S JIDLEM VŠE POSTARU.

SPOUSTU POLSKÝCH DĚLNÍKŮ POSLALI DO TÁBORŮ V REICHU. ODVEDLI I NĚKTERÉ Z MÝCH CHLAPŮ.

BĚŽEL JSEM ZA KÁPEM CELÉ DÍLNY.

TROCHU JSEM SE NAUČIL SPRAVOVAT BOTY, OKOUKAL JSEM TO V OBUVNICKÉ DÍLNĚ V GHETTU, KDE JSME BYLI S MILOŠEM.

NA TAKOVÉHO ŽRALOKA BYLO TŘEBA VZÍT POŘÁDNOU DVOJITOU NAVOSKOVANOU NIT.

...PAK PROPÍCHNEŠ DÍRU A NIT NAPŮL PROVLÍKNEŠ.

SVRŽKEM UDĚLÁŠ DVĚ DÍRY SOUBĚŽNĚ S PODRÁŽKOU...

PROVLÉKNEŠ NIT SKRZ TYHLE DÍRY.

PAK PŘEKŘÍŽÍŠ HORNÍ A SPODNÍ KONCE NITÍ A OBA PROTÁHNEŠ NOVOU DÍROU V PODRÁŽCE. A TAK POŘÁD DOKOLA, AŽ JE BOTA CELÁ.

KDYŽ JE VŠE HOTOVO, ANI NEPOZNÁŠ, ŽE JSOU TAM NĚJAKÉ STEHY!

UMÍŠ TO LÍP NEŽ NÁŠ MINULÝ ŽEVCE!

VIDÍŠ, JAK SE HODÍ UMĚT VŠECHNO!

TAK JSEM SE STAL ŽEVCEM. MĚL JSEM VYTOPENOU MÍSTNOST JEN PRO SEBE...

DŮSTOJNÍCI SI RADEJI NECHÁVALI SPRAVOVAT BOTY U MĚ NEŽ VE VELKÉ TÁBOROVÉ DÍLNĚ.

DOVEDL JSEM SPRAVOVAT PODRÁŽKY A PODPATKY, ALE NA TO, CO CHTĚL TEN GESTAPÁK, TO CHTĚLO MISTRA.

KDYŽ JSEM ŽEL Z PRÁCE, PROPAŽOVAL JSEM HO-LÍNKU KE SKUTEČNĚMU ODBORNÍKOVÍ V OSVĚTĚ.

DRUHÝ DEN BYLA BOTA PRO GESTAPÁKA HOTOVÁ.

NECHAL BOTU NA STOLE A BEZE SLOVA ODEŠEL.

VRÁTIL SE S CELOU KLOBÁSOU.

VÍŠ, CO TO BYLO, CELÁ KLOBÁSA? TO SI NEDO-VEDEŠ PŘEDSTAVIT! NAKRÁJEL JSEM JI ŽEV-COVSKÝM NOŽEM A TAK RYCHLE SNĚDL, AŽ MI PAK BYLO TROCHU ZLE.

JAKO ŽVEC JSEM ODTUD UŽ NEMOHL
NIC PAŽOVAT A MĚNIT ZBOŽÍ S POLÁKY,
ALE POŘÁD JSEM NA TOM BYL DOBRĚ...

GESTAPÁK, KTERÉMU JSEM SPRAVIL HOLÍNKU, MĚ
DOPORUČIL SVÝM KUMPÁNŮM, TAKŽE JSEM JIM
TAKÉ SPRAVOVAL BOTY A ONI MI PLATILI JIDLEM.

NĚKDY JSEM SE PODĚLIL S HLAVNÍM KÁPEM.

ZROVNA JSEM „ZOR-
GANIZOVAL“ TRO-
CHU VAJEC - CHCETE
JEDNO?

VIDA, TO JE ALE PŘÁTEL-
SKÝ ŽID! JISTĚ, UVAŘÍ-
ME SI JE NA KAMNECH.

CHCEŠ-LI ŽÍT, JE DOBRÉ CHOVAT SE PŘÁTELSKY.

A TADY MÁME
K JÍDLU TRO-
CHU CHLEBA.

SKVĚLÉ! ŘEKNĚTE, CO
TO TAMHLE STAVÍ
ZA NOVÉ BUDOVY?

JENOM NOVÉ DÍLNY.
ROZŠÍŘUJÍ UNIONWERKE,
ZBROJOVKU...

A TAKY STAVÍ NĚKOLIK BARÁKŮ, DO
KTERÝCH SEM NASTĚHUJÍ NĚKOLIK
DĚLNÍK Z BIRKENAU.

M-MOJE ŽENA JE V BIR-
KENAU. SNAD BYCH JI
MOHL DOSTAT DO JED-
NOHO Z TĚCH BARÁKŮ!

CHA! NESMYSL! TO
BYS POTŘEBOVAL NA
ÚPLATKY MAJLANT!

ROZBALIL KUS SÝRA
A ZAČAL HO JÍST.

PROSÍM. DÁ-
TE MI TEN
KUS PAPIŘU?

NO JASNĚ. PAPIŘ
SI KLIDNĚ VEM, ALE
NA SÝR ZAPOMENÍ!

MUSEL JSEM NAPSAT ANJE!

I PAPIR TAM BYL VZÁCNÝ. KAMARÁDI VĚDY CHODILI ZA MNOU, KDYŽ NĚJAKÝ POTŘEBOVALI.

VĚDY JSEM SCHOVAL, CO JSEM NAŽEL. NA ZÁCHODĚ VĚTŠINA POUŽÍVALA KUS ODĚVU NEBO RUKU.

PROČ SI NE-SCHOVALI PA-PÍR I OSTATNÍ.

ÁLE. VĚDYŤ VÍŠ, CO JSOU LIDI ZAČ!

A TAK... NAPSAL JSEM ANJE, ŽE TĚ DĚLÁM ŽEVCE A ŽE JSEM SE DOVĚDEL O TĚCH NOVÝCH BARÁČÍCH...

A MANKA DOPIS PRONESLA. BYLA TAK HODNÁ, VĚDYCKY DOPIS PRONESLA.

NA ZADNÍ STRANU MĚHO DOPISU ANJA ODEPSALA, JAK MOC BY SE CHTĚLA DOSTAT DO BARÁKU BLÍZKO MĚ.

V BARÁKU, KDE BYLA ANJA, BYLO ASI 1000 DĚVČAT A JEJICH KÁPO BYLA ZLÁ ŽENSKÁ, KTERÁ MLÁTILA VŠECHNY, KDO SE PŘIBLÍŽILY.

ZLODĚJKO! VIDĚLA JSEM TĚ, JAK SI BEREŠ JEŠTĚ JEDEN KUS CHLEBA!

NE. JÁ-

P- PĚKNĚ HOLÍNKY, ŠKODA ŽE SE ROZPADAJÍ.

A CO? CO JE TI PO TOM?

MOHLA BYSTE JE POSLAT K MÉMU MUŽI. DĚLÁ V OSVĚTIMI ŽEVCE...

JO?

MĚLA KOŽENÉ HOLÍNKY - NE DŘEVÁKY. BYLY V MIZERNÉM STAVU, ALE Z OPRAVDOVÉ KŮŽE.

OVŠEMŽE JSEM TY BOTY PĚKNĚ VYSPRAVIL, CHOVALA SE PAK K ANJE ÚPLNĚ JINAK.

TEN SUD S POLÍVKOU JE NA TEBE PŘÍLIŠ TĚŽKÝ, ODPOČÍŇ SI U MĚ DO APELU.

...DOCELA JINAK.

MYSLEL JSEM JEN NA TO, JAKÉ ŠTĚSTÍ TO BUDE, MÍT ANJU TAK BLÍZKO V TĚCH BARÁCÍCH.

DALO SE TO ZAŘÍDIT ZA 100 CIGARET A LÁHEV VODKY, ALE TO BYLO CELÉ JMĚNÍ.

KDE JSI SHÁNĚL CIGARETY?

TĚM CO PRA-
COVALI, DÁVA-
LI TŘI TÝDNĚ.

TO VÁM DO-
PŘÁLI TAKO-
VÝ LUXUS?

JO. A TY KDYBYS NE-
KOUŘIL, MOHL BYS JE
VYMĚNIT ZA CHLEBA.

TROCHU JSEM HLADOVĚL, ABYCH MOHL ZA ANJINO PŘESTĚHOVÁNÍ ZAPLATIT.

ALE KDYŽ JSEM SE JEDNOHO DNE VRÁTIL Z PRÁCE...

TYS NECHAL TU KRABI-
CI V BARÁKU? JAK JI
MOHL NĚKDO NEVZÍT?

NEMYS-
LEL JSEM
NA TO...

VŽDYŤ BYLI VŠICHNI NA
SMRT VYHLADOVĚLÍ! VZDYCH
-PROSTĚ TO NECHÁPU.

ANO... OSVĚTIM
NEPOCHOPÍ NIKDO.

A TAK JSEM ZNOVU NASTRÁDAL JMĚNÍ A ROZDAL ÚPLATKY, ABY SE ANJA DOSTALA BLÍZKO MĚ. A ZAČÁTKEM ŘÍJNA 1944 JSEM V TĚCH NOVÝCH BARÁCÍCH UVIDĚL NĚKOLIK TISÍC ŽEN...

KDYŽ SE NIKDO NEDÍVAL, PŘECHÁ-
ZEL JSEM SEM A TAM, AŽ JSEM
JI ZAHLEDL JÍT DO ZBROJOVKY.

TAKÉ PŘECHÁZELA SEM A TAM,
DOKUD SE NEDOSTALA K MÉMU
BALÍČKU S JIDLEM...

ALE JEDNOU TO BYLO VELMI ZLE.

HEJ, TY TAM!
STÁT!

ZAHOD TEN BALÍČEK A KOU-
KEJ HNED ZASTAVIT!

STÁT!

VLETĚLA NA SVŮJ BLOK,
ANI NEVĚDĚLA JAK.

BYLA TAM JEN ANJINA PŘÍ-
TELKYNĚ, KTERÁ UKLÍZELA...

S-SCHOVEJ MĚ,
LONJO, HONEM!

VLEZ SI TADY
POD JEDNU
PŘIKRÝVKU!

VÍM, ŽE TADY NĚKDE
JSI, AŽ TĚ NAJDU, NA
MÍSTĚ TĚ ZABIJU!

BYLO TAM NĚKOLIK MÍSTNOSTÍ A STOV-
KY LŮŽEK. V JEDNOM SE VLEŽE TRÁSLA
ANJA A STRACHY ANI NEDÝCHALA.

JÁ TĚ ZABIJU!
ZABIJU TĚ!

SNAD CELOU HODINU BĚHALA JAKO ŠILENÁ
PO MÍSTNOSTECH A ROZHAZOVALA POSTELE.

K ČERTU! DO APELU USTE-
LEŽ VŠECHNY POSTELE.

UŽ MŮŽEŠ VYLÉZT, AN-
JO, VZDUCH JE ČISTÝ.

ALE JEŠTĚ NEBYL VŠEMU KONEC.

NA VEČERNÍ APEL PŘIŠLA TA ŽENSKÁ ZNOVU.

VĚZEŇKYNĚ, KTEROU JSEM HONILA
ODPOLEDNE, OKAMŽITĚ VYSTOUPÍ!

ALE MATKA NEVYSTOUPILA!

BUDE LEPŠÍ, KDYŽ VYSTOUPÍŠ SAMA,
NEŽ KDYŽ SI TĚ BUDU MUSET NAJÍT!

PŘECHÁZELA SEM A TAM, KAŽDĚ Z NICH SE DÍVALA DO
TVÁŘE, ALE V TĚCH PRUZÍCH VŠECHNY VYPADALY STEJNĚ.

JESTLI VÍTE, KTERÁ TO JE,
VYSTRČTE JI VEN, NEBO
BUDE SE VŠEMA ZLE!

NUTILA JE BĚHAT, SKÁKAT, OHÝBAT SE, AŽ UŽ VÍC NEMOHLY. A PAK ZNOVU TOTÉŽ.

NĚKOLIK APELŮ TO TAK ŠLO POŘÁD
DOKOLA, ALE ŽÁDNÁ S ANJINÝCH KA-
MARÁDEK JI NEVYZRADILA. DOVEDEŠ
SI PŘEDSTAVIT, CO ASI PROŽÍVALA.

MUSEL JSEM PŘESTAT POSÍLAT ANJE BALÍČKY.

STEJNĚ JSEM BRZY NATO PŘIŠEL O PRÁCI BLÍZKO NÍ. ZAVŘELI NAŠI DÍLNU...

ODVEDLI NÁS ZPÁTKY DO HLAVNÍHO TÁBORA A MĚ DALI NA ČERNOU PRÁCI.

ČERNOU PRÁCI?

NOSILI JSME BALVANY Z MÍSTA NA MÍSTO, KOPALI JÁMY, KAŽDÝ DEN NĚCO JINÉHO, ALE VLASTNĚ STÁLE TOTÉŽ, HROZNÁ DŘINA...

PRAŠTILI TĚ PŘES HLAVU NEBO JEŠTĚ HŮŘ.

NEDEJ BOŽE, ABY SES NA MINUTKU ZASTAVIL, TŘEBA JEN NADECHNOUT.

MĚ NIKDY NEUHODILI, DŘEL JSEM JAKO MEZEK.

MĚL JSEM RADŠI PRÁCI UVNITŘ, OBČAS JSEM PRACOVAL JAKO BETNACHZIEHER... PŘESTÝLAČ.

KDYŽ VŠICHNI USTLALI, CHODILI JSME PŘESTÝLAT POSTELE JEŠTĚ LÍP, ABY NEČOUHALO ANI STÝBLO.

PRÁCE PRO BLÁZNA!

NE. VŠECHNO MUSELO BÝT JAKO ZE ŠKATULKY.

ALE TEHDY JSEM BYL UŽ JEN KOST A KŮŽE A ZNOVU PŘIŠLA SELEKCE.

HNED JSEM UTÍKAL NA ZÁCHOD. KDYBY TAM NĚKDO NAKOUKL, ŘEKNU, ŽE MĚ BOLÍ BŘICHO. CO JSEM MOHL ZTRATIT?

BLOCKSPERRE!

MOHLO DOJÍT I NA MĚ.

NIKDO NEPŘIŠEL, TAK JSEM ŠŤASTNĚ PROSEDĚL CELOU SELEKCI.

1944

III.	Karanténa
IV.	
V.	
VI.	Klempířská dílna
VII.	
VIII.	
IX.	Ševcovská dílna
X.	
XI.	Černá práce

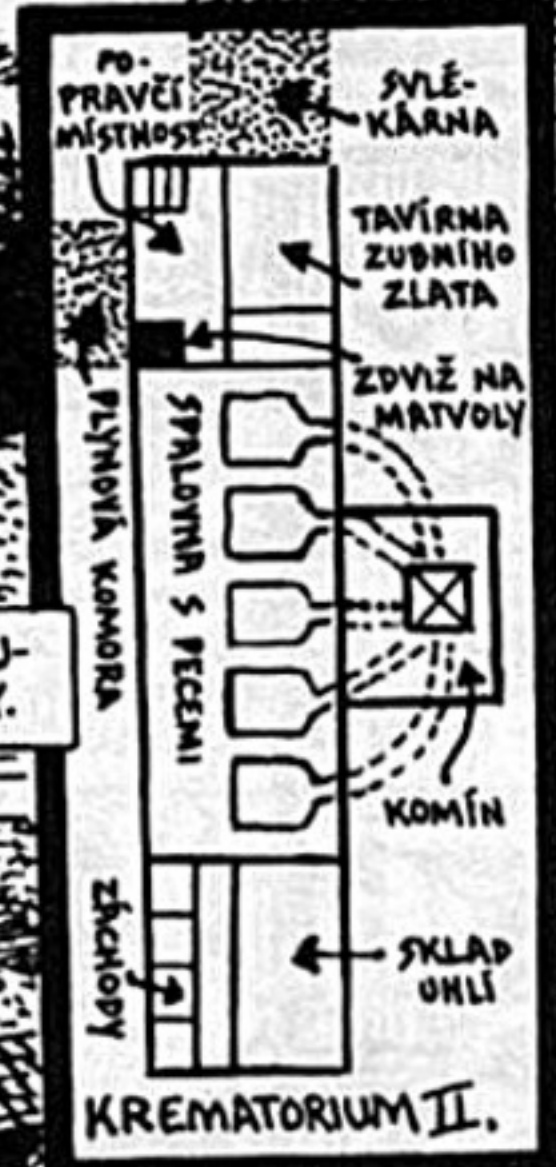
JSEM OČITÝ SVĚDEK.

PŘIŠEL JSEM K JEDNOMU ZE ČTYŘ KREMATORIÍ. VYPADALO JAKO VELIKÁ PEKÁRNA...

Z PODZEMNÍ PLYNOVÉ KOMORY JSME MUSILI ODMONTOVAT POTRUBÍ A VĚTRÁKY.

NEŽ BYS ŘEKL ŽVEC, VYROBILI V TĚHLE TOVÁRNĚ POPEL A KOUŘ ZE VŠEHO, CO SE DO NÍ DOSTALO.

ODDĚLENĚ ZDE PRACOVALI ZVLÁŠTNÍ VĚZNI. DOSTÁVALI VÍCE CHLEBA, ALE JEDNOU ZA PÁR MĚSÍCŮ POSLALI KOMÍNEM I JE. JEDEN Z NICH MI UKÁZAL, JAK TO FUNGOVALO.

LIDÉ OPRAVDU VĚŘILI, ŽE ZDE BYLY SPRCHY. ASPOŇ JIM TO TAK ŘEKLI.

VŠICHNI SE NAMAČKALI DO SPRCH, DVEŘE SE HERMETICKY UZAVŘELY A SVĚTLA ZHASLA.

Cyklon B, pesticid nasypáný do dutých sloupů.

TRVALO TO 3 AŽ 30 MINUT - PODLE MNOŽSTVÍ PLYNU - ALE ZA CHVÍLI UŽ STEJNĚ NEBYL NAŽIVU NIKDO.

NEJVÍC TĚL LEŽELO NA HROMADĚ ZA DVEŘMI, JAK SE SNAŽILI DOSTAT VEN.

ŘEKL MI TO CHLAPÍK, KTERÝ TAM PRACOVAL...

TĚLA JSME OD SEBE DOSTÁVALI POMOCÍ HÁKŮ. HALDY TĚL, TI NEJSILNĚJŠÍ NAHOŘE, STARCI A DĚTI ROZMAČKÁNI POD NIMI... ČASTO MĚLI ROZDRČENÉ LEBKY...

PRSTY MĚLI ROZLÁMANÉ, JAK SE ŠKRÁBALI PO STĚNÁCH... A NĚKDY MĚLI PAŽE DLOUHÉ JAKO TĚLO, VYTRŽENÉ Z KLOUBŮ.

TO STAČÍ!

UŽ JSEM TO NECHTĚL POSLOUCHAT, ALE ON POKRAČOVAL DÁL.

VÝTAHEM VYVEZLI MRTVOLY K PECÍM - K MNOHA PECÍM - A V KAŽDÉ Z NICH SPALOVALI 2 NEBO 3 NARÁZ.

NA TOMHLE MÍSTĚ SKONČIL MŮJ OTEC, MOJE SESTRY, MOJI BRATŘI, TOLIK LIDÍ.

CO TO TAMHLE DĚ-
LAJÍ - KOPOU ZÁKO-
PY, KDYBY RUSOVÉ
ZAÚTOČILI?

ZÁKOPY-CHA! TO
JSOU OBROVSKÉ
HROBY, KTERÉ
ZASYPÁVAJÍ!...

ZAČALO TO V KVĚTNU A POKRAČOVALO
CELE LÉTO. PŘIVEZLI ŽIDY Z MAĎARSKA,
BYLO JICH NA TY JEJICH PECE PŘÍLIŠ, TAK
VYKOPALI TYHLE VELKÉ SPALOVACÍ JÁMY.

TY DÍRY BYLY VELIKÉ
ASI JAKO BAZÉN TADY
V HOTELU PINES.
A PŘIJĚDĚLI DALŠÍ
MAĎAŘI, JEDEN VLAK
ZA DRUHÝM.

TI, KTERÍ V PLYNOVÝCH KOMORÁCH SKONČILI DŘÍV,
NEŽ JE NAHÁZELI DO TĚCH HROBŮ, MĚLI ŠTĚSTÍ.

OSTATNÍ MUSELI DO HROBŮ NA-
SKÁKAT ZAŽIVA...

VĚZNI, KTERÍ TU PRACOVALI, POLÉVALI ŽIVÉ I MRTVÉ BENZÍNEM.

A TUK Z HOŘÍCÍCH TĚL SBÍRALI A ZAS JE
JÍM POLÉVALI, ABY TO VŠECHNO LÍP HOŘELO.

Ještě té noci...

K A P I T O L A T Ř E T Í

A tak...

HELE, JE MI LÍTO, ŽE JSEM PŘED TÍM NA TEBE TAK VYJEL...

ANO. ZDI JSOU TU TAK TENKÉ, ŽE I K SOUSEDŮM JE VŠECHNO SLYŠET.

CHCI ŘÍCT, ŽE TEĎ, KDYŽ JE MALA PRYČ, MÁME O TEBE S FRANÇOISE STAROST, ALE NEMŮŽEŠ PO NÁS CHTÍT, ABYCHOM SE K TOBĚ NASTĚHOVALI NAPOŘÁD...

PROČ NAPOŘÁD? CHTĚL JSEM JEN, ABYS TE SI TU SE MNOU UŽILI LÉTA... VŠECHNO JE ZAPLACENO, PENÍZE MI NEVRÁTÍ.

JAK TO ZVLÁDNEŠ, BYDLET V REGO PARKU ÚPLNĚ SÁM?

SÁM TO ZVLÁDNU MNOHEM LÍP NEŽ S MALOU, TO MI VĚŘ.

POJĎ. SEDNEME SI DOPŘEDU VŠICHNI TŘI.

VÍŠ... VČERA V NOCI JSEM ČETL O OSVĚTĚ...

VZBOURILI SE TAM VĚZNI, KTERÝ PRACOVALI V PLYNOVÝCH KOMORÁCH. ZABILI 3 ESESMA-NY A KREMATORIUM VYHODILI DO VZDUCHU.

JO. ZA TOHLE JE VŠECHNY ZABILI.

A TY ČTYŘI DÍVKY, KTERÉ JIM K TOMU PROPAŽOVALY NÁLOŽE, POVĚSILI KOUSEK OD MĚ DÍLNY. BYLY TO ANJINY

DOBŘE KAMARÁDKY ZE SOSNOVCE. VISELY TAM HROZNĚ, HROZNĚ DLOUHO. ACH.

JEŠTĚ PÁR TÝDNŮ A NEVISELY BY...
V OSVĚTIMI SE VŠE SCHYLOVALO KE KONCI.

NA POSLEDNÍ APEL JSME
NENASTOUPILI, ALE ZA-
LEZLI JSME NA PŮDU.

GESTAPÁCI ŘVALI A VŠECHNY HNALI HLA-
VA NEHLAVA. KAŽDÝ DOSTAL CHLEBA, KLO-
BÁSU, KOPANEC, A MARŽ BRANOU VEN.

PAK PŘIBĚHL TEN CHLAPÍK Z KANCELÁŘE...

HROZNÉ ZPRÁVY!
MUSÍME HONEM PRYČ!

CHYSTAJÍ SE CELÝ TÁBOR ZAPÁLIT
A BARÁKY VYHODIT DO VZDUCHU!

HONEM!

NAKONEC BARÁKY DO VZDUCHU NEVYHODILI, ALE TO JSME V TU CHVÍLI VĚDĚT NEMOHLI. MĚLI
JSME TAKOVÝ STRACH, ŽE JSME TAM VŠECHNO NECHALI, I CIVILNÍ ŽATY, A MAZALI JSME PRYČ!

UŽ BYLA TMA, KAŽDĚMU SEBOU DALI DE-
KU A TROCHU JÍDLA. MY JSME VYRAZILI
Z OSVĚTIMI MOŽNÁ JAKO POSLEDNÍ.

CELOU NOC JSEM SLYŠEL STŘELBU. ZASTŘELILI KAŽDÉHO, KDO BYL UNAVENÝ, KDO NESTAŘIL JÍT RYCHLE.

ČÍM DĚLE JSME ŠLI, TÍM ČASTĚJI SE VÝSTŘELY OZÝVALY...

A ZA DENNÍHO SVĚTLA JSEM TO V DÁLCE PŘED SEBOU UVIDĚL.

NĚKDO TAM VYSKOČÍ, SVÍJÍ SE, SNAD TRICET-
KRÁT SE OTOČÍ KOLEM DOKOLA A PAK KONEC.

POVÍDÁM: „ASI TAM
ZASTŘELILI PSA.“

KDYŽ JSEM BYL MALÝ, SOUSEDŮV PES
SE VZTEKL A ZAČAL JÍT PO LIDECH.

NEŽ TEN PES ZDECHNUL, TOČIL SE
KOLEM DOKOLA A HRABAL NOHAMA.

SOUSED VYŠEL VEN
S PUŠKOU A VYSTŘELIL.

A MĚ NAPADLO: „TO JE ZVLÁŠT-
NÍ, ČLOVĚK SE CHOVÁ STEJNĚ
JAK TEN SOUSEDŮV PES.“

JEDEN CHLAPEC, KTERÝ BYL S NÁMI NA PŮDĚ, OSLOVIL STRÁŽNĚHO...

HELE - PODÍVEJ. JE UŽ SKORO PO VÁLCE. PÁR Z NÁS BY CHTĚLO PLÁCHNOUT DO LEŠA. ZAPLATÍME...

ROZDĚL SE O TOHLE ZLATO SE STRÁŽNÝMI PŘED A ZA SEBOU. AŽ VYBĚHNEME, TAK NESTŘÍLEJTE...

DNESKA POZDĚ VEČER VÁM DÁME ZNAMENÍ A BUDEME STRÍLET DO VZDUCHU.

CELÝ DEN SE NA TO CHYSTALI...

V NOCI VZNIKL ROZRUCH. 8 NEBO 9 LIDÍ UTEKLO.

JE TO V SUCHU, VLAD-KU. PŘIPLAŤ STRÁŽÍM A POJĎ S NÁMI.

ACH. JAK MŮŽETE VĚŘIT NĚMČŮM?!

JASNĚ, ŽES JIM NEMOHL VĚŘIT...

POCHOD ŠEL DÁL A DÁL. POCHODOVALI JSME CELOU VĚČNOST. TI, KTERÍ NEODPADLI, MAŠIROVALI DÁL.

AŽ JSME DORAZILI DO GROSS-ROSENU.

BYL TU JEN MALÝ TÁBOR, BEZ PLYNU.

BYLY TU TISÍCE VĚZŇŮ ZE VŠECH KONČIN, SVÁŽELI JE ZPÁTKY DO NĚMECKA.

VŠUDE ZMATEK A RÁNY PADALY. HRŮZA!

VY TAM, VY HAJZLOVÉ! DO-TÁHNĚTE POLÍVKU Z KUCHY-NĚ. DVA NA JEDEN SUD.

20 LIDÍ NA-HNALI NOSIT.

VIDÍŠ, CO SE TU DĚJE. DRŽ SE U MĚ!

POPADL JSEM CHLAPÍKA, KTERÝ MĚL JEŠTĚ DOST SÍLY, JAKO JÁ.

VĚTŠINA SUD ANI NEU-ZVEDLA, TAK ZESLÁBLI POCHODEM A HLADEM.

ZA MNOU SE OZÝVAL JEKOT A ŘEV. NEOHLPĚL JSEM SE.

HONEM! DĚLEJ!

PARCHANTI LÍNÝ! KOUKNĚTE, JAK TÁMHLETI DVA MAKAJ!

DOSTALI JSME ZA TO PORCI POLÉVKY NA-VÍC. VĚTŠINA NEBOŽÁKŮ UŽ NEMĚLA SÍLU.

DRUHÝ DEN RÁNO NÁS ZASE VYHNALI NA POCHOD BŮHVÍ KAM...

PROCHÁZELI JSME MĚSTEM. BYLO OPUŠTĚNÉ, BEZ CIVILNÍCH OBYVATEL. A ZDÁLKY JSME ZAHLEDLI VLAK.

BYL TO DOBYTČÁK, PRO KONĚ A KRÁVY. CPALI NÁS TAK, ŽE NEBYLO K Hnutí.

ZALEZ!
POHYB!
POHYB!

LEŽELI JSME NA SOBĚ JAKO SIRKY V KRABIČCE, JAKO SARDINKY.

PROCPAL JSEM SE DO KOUTA, ABY MĚ NEROZMAČKALI...

NA STROPĚ JSEM SI VŠIML NĚJAKÝCH HÁKŮ NA PŘIVAZOVÁNÍ ZVÍŘAT.

POŘÁD JSEM MĚL U SEBE NAFASOVANOU TENKOU DEKU.

VYŠPLHAL JSEM SE NĚKOMU PO ZÁDECH A PEVNĚ JI ZAHÁKL.

TAKHLE JSEM MOHL DÝCHAT I TROCHU ODPOČÍVAT.

TO MĚ ZACHRÁNILO. Z VAGÓNU S 200 LIDMI VYVÁZLO TAK 25 ŽIVÝCH.

A VLAK UJĚZDĚL DÁL, NEZNÁMO KAM.

CELE DNY A NOCI STÁL.

A PAK ZASTAVIL.

NEBYLO CO JÍST ANI PÍT. ZEVNITŘ SE OZÝVAL KŘÍK.

LIDÉ ZAČLI UMÍRAT, OMDLÍVAT...

KDYŽ NA NĚKOGO PŘIŠLA MALÁ NEBO VELKÁ POTŘEBA, UĎĚLAL TO NA MÍSTĚ.

AJ! MOJE NOHY. BODAJÍ MĚ NOŽEM!

Aíí!

ANI SPADNOUT NEBYLO KAM... A KDYŽ NĚKDO PŘECE UPADL, STOUPILI NA NĚHO.

KDO MĚL JEŠTĚ JÍDLO, TAK HO SNĚDL.

A TAK JE NOŽEM BODAL DO NOHOU, ALE VĚTŠINOU STEJNĚ UMŘEL.

JÁ VĚTŠINOU JEDL SNÍH ZE STŘECHY.

NĚKDO VYČAROVAL CUKR, ALE TEN HO PÁLIL V KRKU.

MŮJ KRK! MUSÍM PÍT! VODU! DEJ MI TROCHU SNĚHU!

DOSÁHNU JEN NA TROCHU PRO SEBE!

PROSÍM! PROSÍM!! SLITOVÁNÍ!

TAK JO. DEJ MI TROCHU CUKRU, JÁ TI DÁM TROCHU SNĚHU...

TAK JSEM MĚL I CUKR A OSTATNÍM JSEM ZACHRÁNIL ŽIVOT.

TEN VLAK STÁL, ANI SE NEPOHNUL, UŽ NEVÍM, JAK DLOUHO, SNAD CELÝ TÝDEN...

AŽ JEDNOHO DNE OTEVŘELI...

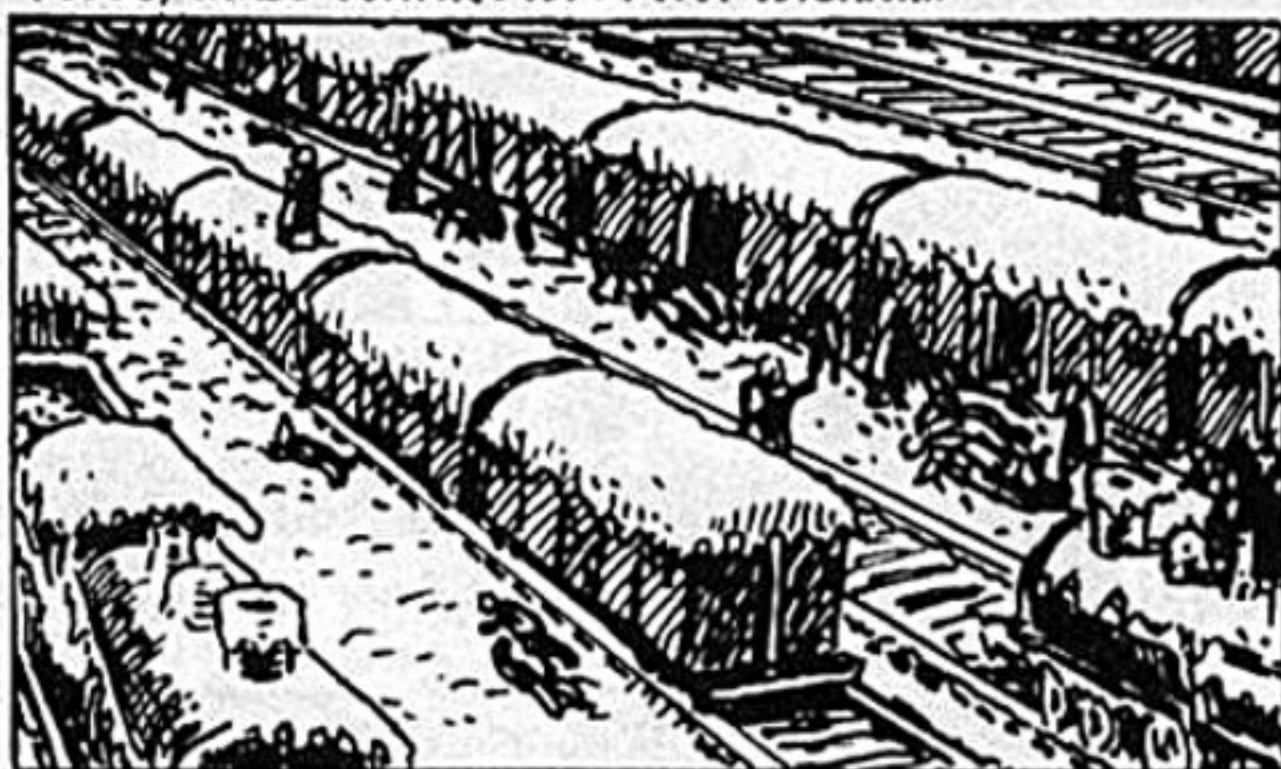
VYNESTE
MRTVÉ
A UKLIĎTE
TO SVINSTVO!

KDYŽ MRTVÝM ZBYL CHLEBA NEBO LEPŠÍ BOTY, SEBRALI JSME JE...

CELÉ TÝDNY TAM STÁLY DALŠÍ VLAKY, KTERÉ NEOTEVŘELI VŮBEC, TAKŽE UVNITŘ BYLI MRTVÍ VŠICHNI...

...UŽ JE NEPO-
TRÉBOVALI.

ZAS NÁS PO-
ZAVÍRALI. BY-
LI JSME RÁ-
DI, ŽE MÁME
DOST MÍSTA
K STÁNÍ.

U DVEŘÍ JSME SKLÁDALI NA HROMADU DALŠÍ MRTVÉ. KAŽDÝ DEN NĚMCI OTEVŘELI: „KOLIK JICH MÁTE?“ MY JE VYHÁZELI A BRZY JSME SE MOHLI DOKONCE I POSADIT.

A PAK ZAS VLAK JEL DÁL A DÁL...
UVNITŘ NÁS UMÍRALO STÁLE VÍC A NĚKTEŘÍ ZEŽÍLELI.

OTEVŘELI, ABYCHOM ZASE
VYHÁZELI MRTVÉ...

MUSÍME VEN! PUSŤTE
NÁS VEN! VEN! VEN!

POTOM VLAK OPĚT ZASTAVIL.

VŠICHNI
SLEZTE
DOLŮ!

NEVĚŘILI
JSME VLAST-
NÍM OČÍM!

BYL TAM ČER-
VENÝ KŘÍŽ!...

ANO! A DÍVKY VŠEM ROZDÁVALY SVAČINU
- TROCHU KÁVY A KUS CHLEBA...

UŽ JSME SI ANI NEPAMATOVALI, JAK CHLĚB
VYPADÁ. MĚLI JSME VELIKOU RADOST.

PAK NÁS ZASE NAHNALI UMÍRAT ZPÁTKY DO VLAKU.
A CESTA POKRAČOVALA DÁL...

ZE VŠECH LÁGRŮ
V EVROPĚ NÁS TEĎ
SVÁŽELI DO NĚMECKA.

MEZITÍM JSME ZJISTILI, ŽE
PŘIJÍZDÍME DO DACHAU.

BYL ZAČÁTEK ÚNORA 1945. K JÍDLU
NEBYLO NIC, LIDÉ BYLI NAMAČKÁNI-

KAM TO JEDEŠ!

ACH! SAMOOBSLUHA JE
TAMHLE A TYS K NÍ
NEZABOČILA!

UFFF

TAK POJĎTE. JDEME DO-
VNITŘ VRÁTIT TO JÍDLO.

ANI NÁHODOU! JÁ KUPU OTEVŘE-
NÝCH KRABIC A NAPŮL SNĚDENÝ-
HO JÍDLA NIKAM VRACET NEJDU.

PROČ BYCH SE MĚL STYĎET?
JÁ TOHLE JÍDLO NEMŮŽU.
TAK SI TEDA ZŮSTAŇTE
V AUTĚ, JÁ TO VYŘÍDÍM.

VÍŠ, VSADILA BYCH SE,
ŽE V ANJINÝCH DENÍ-
CÍCH BYLY LISTY POPSÁ-
NÝ Z OBOU STRAN...

COŽE? TO SE
NEPAMATUJU.
CO TÍM CHCEŠ
ŘÍCT?

NO, KDYBY NECHALA NĚ-
JAKÉ STRÁNKY PŘÁZD-
NĚ, VLADEK BY JE NIKDY
NESPÁLIL.

AHA... HELE,
JE VIDĚT
VE VÝLOZE!

PROPÁNA. VLA-
DEK S VEDOUČÍM
NA SEBE KŘÍČÍ.

A TEN VEDOUČÍ
TEĎ PROSTĚ
ODCHÁZÍ...

A VLADEK
SE ŽENE
ZA NÍM...

TO JE
TEDA
TRAPAS.

ZAVŘELI NÁS DO BARÁKŮ, SEDĚLI JSME NA SLÁMĚ A ČEKALI JENOM NA SMRT.

K JÍDLU JSME DOSTÁVALI JENOM CHLEBA S POLEVKOU, ALE NEJDŘÍV JSI MUSEL UKÁZAT SVOU KOŽILI...

A KDYŽ NĚKDO DOSTAL POLEVKU A DALŠÍ MU Z NÍ NEDEJ BOŽE VYLIL JEDINOU KAPKU...

TAM V DACHAU
JSEM DOSTAL DO
RUKY INFEKCI...

CHTĚL JSEM SI ZÁNĚT
JEŠTĚ VÍC ZHORŠIT...

JEDNOU ZA PÁR DNÍ CHODIL
NĚKDO OBHLÍDNOUT MARODY...

CHTĚL JSEM, ABY MĚ
VZALI DO LAZARETU.

BĚŽ S NIMI...

VÍŠ, O LAZARETU JSEM SLYŠEL VYPRÁVĚT JAKO O RÁJI.

DEJ MU NA RUKU TUHLE MAST A OB-
VAŽ MU TO. RÁNA SE RYCHLE VYČISTÍ.

TADY JSEM JEDL TŘIKRÁT
DENNĚ, A O KAŽDÉ LŮŽKO
SE DĚLILI JEN 2 PACIENTI.

PRACOVAL JSEM,
CO MI JEDNA ZDRA-
VÁ RUKA DOVOLILA,
ABYCH SE JIM ZALÍBIL.

TO JE DIVNÉ, UŽ
TO MĚLO BÝT
ZAHOJENÉ!

ZAČAL JSEM SE O RUKU
BÁT A TAK JSEM JI NE-
CHAL ZAHOJIT
...DODNES MÁM NA TOM
MÍSTĚ JIZVU.

KAŽDÝ DEN JSEM SI RUKU ŠKRÁ-
BAL, ABYCH MOHL ZŮSTAT DĚLE.

TO MĚ OPRAVDU HROZNĚ
BOLELO...

Z LAZARETU JSEM MUSEL ZPÁTKY NA JEDEN MIZER-
NÝ BARÁK, TAM JSME CELÉ DNY PROSTÁLI VENKU.

TEN FRANCOUZ MĚ VYHLEDAL KAŽDÝ DEN...

S PŘÍSUNEM JÍDLA JSEM DOSTAL NÁPAD...

VYMĚNÍM JI S TEBOU ZA KOŠILI.

KOŠILI? JSI BLÁZEN - VŽDYŤ BYCH ZMRZNUL!
HM - PŘIDEJ JEŠTĚ DENNÍ PŘÍDEL CHLEBA.

V OSVĚTIMI KOŠILE NESTÁLY TOLIK, ALE SEM ŽÁDNÉ ZBOŽÍ NECHODILO.

VELMI PEČLIVĚ JSEM TU KOŠILI VYPRAL.

NÁHODOU JSEM NAŠEL KUS PAPIŘU...

A VYNDAL JSEM JI JENOM, KDYŽ BYL NÁSTUP NA POLEVKU...

STAROU KOŠILI JSEM SCHOVAL DO KALHOT. UKÁZAL JSEM TU NOVOU.

JSI GÉNIUS, VLADKU. PROSTĚ GÉNIUS.

POMOHL JSEM „ZORGANIZOVAT“ KOŠILI I PRO TOHO FRANCOUZE, TAKŽE JSME VŽDYCKY DOSTÁVALI POLEVKU OBA DVA.

ALE PO NĚKOLIKA TÝDNECH
SE MI UDĚLALO TAK ZLE, ŽE
JSEM NEMOHL ANI JÍST.

DOSTAL JSEM HROZNÉ HOREČKY
A NEMOHL JSEM SPÁT. TYFUS!

V NOCI JSEM MUSEL DOLŮ NA ZÁCHOD. CHODBA
BYLA VŽDYCKY POSETÁ MRTVÝMI TĚLY. NEDALO
SE VŮBEC PROJÍT...

MUSEL JSI PŘEJÍT PO HLAVÁCH, A TO BYLO STRAŽNÉ, TA KŮŽE BYLA TAK KLUZKÁ,
ZDÁLO SE, ŽE UŽ UŽ PADÁŠ. A TAK TO ŠLO NOC CO NOC.

BYL JSEM JEŠTĚ NAŽIVU, KDYŽ ZAS
PŘIŠEL TEN CHLAPÍK Z LAZARETU...

HODNĚ SE JICH NEDOŽILO ANI
TOHO, ABY UMŘELI V LAZARETU.

LEŽEL JSEM TAM TAK ZESLÁBLÝ, ŽE JSEM SE
NEMOHL ANI HNOUT NATOŽ JÍT NA ZÁCHOD.

PROSIL JSEM O POMOC TY, CO LE-
ŽELI VEDLE, ALE ZA PÁR HODIN BY-
LO PO NICH A PŘICHÁZELI DALŠÍ.

ROZDÁVALI CHLEBA A POLÉVKU, ALE NEMĚL JSEM SÍLU JÍST...

SVOU PORCI JSEM SCHO-
VÁVAL POD POLŠTÁŘ.

HELE, TENHLE MÁ
V CELÝ POSTELI
STAREJ CHLEBA!

NO, ODNES TO...
UŽ HO NEBUDE
POTŘEBOVAT.

VYKŘIKL JSEM. ALE NEŽLO TO.

MMAH
MMNH.

NA TO JSEM BYL
PŘÍLIŠ SLÁB...

TAK JSEM VZAL BOTU A NAHLAS S NÍ ZABUŽIL.

PŘESTAŇ
RÁMUSIT!

PCH! NECH SI SVŮV ZATRACENEJ CHLEBA.

JÍST JSEM NEMOHL,
ALE NAKRÁJENÝMI
KOUSKY JSEM PLA-
TIL ZA ODVEDENÍ
NA ZÁCHOD.

HOREČKA MI OPADLA A ZAČLY SE DÍT NOVÉ VĚCI.

VŠICHNI, KDO MAJÍ DOST SIL K PŘESUNU, PŘED BARÁKEM NÁSTUP...

BUDETE VYMĚNĚNI NA ŠVÝCARSKÝCH HRANICÍCH JAKO VÁLEČNÍ ZAJATCI.

OBVYKLE ODESÍLALI NEMOCNÉ, ALE NE TAK NEMOCNÉ, ABY DORAZILI MRTVÍ.

ALE NĚJAK JSEM SE VYPOTÁCEL Z BRÁNY...

MYSLEL JSEM, ŽE TENHLE VLAK MUSÍ BÝT PRO GESTAPO, ALE KDEPAK!

K A P I T O L A Č T V R T Á

BYLY TO POSLEDNÍ CHVÍLE VÁLKY, ODJEL JSEM Z DACHAU...

PAMATUJI SI, ŽE VŠICHNI DOSTALI MALÝ POKLAD OD ŽVÝCARSKÉHO ČERVENÉHO KŘÍŽE: SARDINKY! PIŠKOTY! ČOKOLÁDU!

TAKŽE V NOCI SE MĚ POKUSILI OKRÁST...

PO TYFU JSEM JEŠTĚ POTŘEBOVAL ODPOČÍVAT, ALE TENHLE POKLAD PRO MĚ BYL VÍC NEŽ SPÁNEK.

ODTUD JSME MĚLI JÍT NA HRANICI PO SVÝCH...

NASTAL ROZRUCH, OZVAL SE ŽEROT, PAK VÝKŘIKY.

NENECHALI NÁS JÍT, ALE NACPALI NÁS DO NÁKLADNÍHO VLAKU.

PO PŮLHODINĚ VLAK ZASTAVIL.

KAŽDÝ SE VYDAL SVOJÍ CESTOU...

VŠECH 150 NEBO 200 LIDÍ, KTERÍ UŽ UŽ BYLI NA SVOBODĚ, NAHNALI PO SKUPINÁCH DO LESA K VELKÉMU JEZERU...

HLÍDALI NÁS, ABYCHOM NEMOHLI UTĚCT.

POZDĚJI ODPOLEDNE JSEM POPOŠEL
BLÍŽ K VODĚ...

VLADK SPIEGEL-
MAN! JSI TO TY?!

ŠIVKU?! TY
ŽIJEŠ?

ŠIVEK BYL KAMARÁD Z DOBY PŘED
VÁLKOU. Z BEDZINU U SOSNOVCE.

VŠECHNO JSME TO
PŘEŽILI, JENOM ABY
NÁS TEĎ NA KONCI
VÁLKY POSTRÁLELI!

ZBYLO MI TROCHU
KAFE, KTERÉ JSEM
„ZORGANIZOVÁL“.
POJĎ SI UVAŘIT
POSLEDNÍ HRNEK.

JEDEN STARŠÍ CHLAPÍK, TAK
KOLEM 50, SKOČIL DO VODY.
UPLAVAT TO BYLA DÁLKA.

PROSTĚ ZŮSTAŇ U VODY. DÁ
SE TO ZKUSIT VĚDYCKY, AŽ
ZAČNOU OPRAVDU STRÁLET.

PAK PŘIŠLA NOC.
STRAŠNĚ JSME SE BÁLI,
SEDĚLI JSME A ČEKALI.

VŠICHNI PLAKALI A MODLILI SE. TAK DLOUHO
JSME VYDRŽELI A TEĎ JSME JEN ČEKALI, AŽ ZAČ-
NOU STRÁLET. NIC JINÉHO JSME DĚLAT NEMOHLI.

BRZY RÁNO JSME VŠICHNI BYLI JEŠTĚ NAŽIVU.

TO JE ZÁZRAK!
NEZŮSTAL TU JEDINÝ NĚMEC - JEJEDNOM ZBRANĚ!

CO SE STALO?

LEŽEL JSEM U VELITELOVA STANU. JEHO DÍVKASE S NÍM HÁDALA.

PROSILA HO, ABY NÁS NECHAL JÍT.
HROZILA MU, ŽE HO POTRESTAJÍ.

„JE PO VÁLCE,“ KŘIČELA.
„UTEČEME.“ ZACHRÁNILA NÁS!

KAŽDÝ SE VYDAL JINOU CESTOU.

SNAD SEŽENEME NĚCO K SNĚDKU
NA JEDNOM Z TĚCH STATKŮ.

HALT!

NA CESTĚ BYLA DALŠÍ HLÍDKA.
TAKY CHYTALI ŽIDY.

A VŠECHNO SE OPAKOVALO. POCHYTALI NÁS
40 NEBO 50 A ZAVŘELI DO VELKÉ STODOLY.

PŘIŠLI JSME K OPRAVNĚ AUT. ŽEL JSEM BLÍŽ...

LEŽELI JSME TAM DEN A NĚCO. PAK PŘIJELI 2 Z WEHRMACHTU.

MINULI JSME PÁR DOMŮ A NAKOUKLI DOVNITŘ...

POJĎ ŽIVKU. NAJDEME NĚ-
CO BEZPEČNĚJŠÍHO.

PODÍVEJ, ZDÁ SE, ŽE
TU NIKDO NENÍ DOMA.

K TOMU DOMU PATŘILA STODOLA.

ZA ZDÍ JSME SLYŠELI KŘIK.

SCHOVÁME
SE NAHOŘE
POD SENEM.

SCHNELL, ELSO!
BAL, CO SE DÁ.

HONEM!
KAŽDOU CHVÍ-
LI SE TU MŮŽE
BOJOVAT!

VESNIČANI PRCHAJÍ PRYČ!

VÝBORNĚ! ČÍM BUDOU
DÁL, TÍM LÍP!

ZADNÍ STĚNA STODOLY SE MÁLEM ZŘÍTILA.

PROPÁ-
NA! CO TO
BYLO?!

WEHRMACHT USTUPUJE. VYHODILI
MOST, ABY ODŘÍZLI CESTU. TO ZNA-
MENÁ, ŽE JSME SVOBODNÍ!

PODÍVÁME SE
KOLEM. TEĎ
UŽ MŮŽEME!

KDEPAK
JÁ NIKAM
NEJDU!

SÁM JSEM ŽEL DO PRÁZDNÉHO DOMU.

OBA JSME VYPILI MLÉKA AŽ MOC A PAK JSME ŽLI NA VÝZVĚDY.

KUŘATA A MLÉKO NAŠE ŽALUDKY NESNESLY. DOSTALI JSME HROZNÝ PRŮJEM.

VYPRÁVĚL JSEM JIM, JAK JSME AŽ DOSUD PŘEŽILI...

JEDNOU K NÁM PŘIŠLA NĚJAKÁ ŽENA S POLICIÍ.

ANO. BYL TO ANJIN NEJ-
STARŠÍ BRATR. V LODŽI
ŘÍDIL RODINNOU TOVÁR-
NU NA PLETENÉ ZBOŽÍ.

V ROCE 1939 PŘEJELI S HELOU NA MEZINÁ-
RODNÍ VÝSTAVU A ZŮSTALI TU PŘES VÁL-
KU. V ROCE 1950 - TOS BYL JEŠTĚ DÍTĚ -
JSME ZA NĚM PŘEJELI ZE STOCKHOLMU.

RADEJI BYCH ZŮSTAL VE ŠVÉDSKU, OBCHO-
DY SE MI ZASE DAŘILY ALE ANJA TRVALA
NA TOM, ŽE CHCE ŽÍT BLÍZKO SVÉHO
JEDINÉHO PŘÍBUZNÉHO, KTERÝ PŘEŽIL.

A-OJ-KDYŽ HERMAN V ROCE 1964
ZEMŘEL PŘI AUTONEHODĚ, I ANJA
ZAČALA TAK TROCHU UMÍRAT.

TAK TADY JSOU JEJICH
DĚTI, LOLEK A LONJA,
TY BYDLELY ZA VÁLKY
U NÁS V SOSNOVCI.

LOLEK OSVĚTIM PŘEŽIL,
JAK ASI VÍŠ, A TEĎ JE INŽENÝR,
VÝZNAMNÝ PROFESOR NA UNIVERZITĚ.

HOLČIČKA ZEM-
ŘELA S RÍŽOU
V GHETTU.

TOHLE JE ANJIN BRATR JOSEF. MALOVAL
NÁPISY, KOMERČNÍ UMĚ-
LEC. VŽDYCKY ŘÍKALA,
ŽE JSI MU PODOBNÝ.

Lolek. Helga
1946

Josef. Lodě. 1934

V LODŽI MĚL PŘÍTELKYNĚ - KRA-
SAVICI - ALE MĚLA RÁDA PENÍZE
A NOČNÍ PODNIKY. POTOM NĚMCI
SEBRALI ANJINĚ RODINĚ TOVÁRNU.

MĚL POTOM PE-
NĚZ MÍŇ, A TAK
HO NECHALA
A ON SE ZABIL.

PROSTŘEDNÍ BRATR LEVEK UTEKL
S ŽENOU DO RUSKA, KDYŽ ZAČALA
VÁLKA. KDYŽ ZJISTIL, JAKÉ TO TAM
JE, CHTĚL UTEČT ZASE ZPÁTKY.

TY, KTEŘÍ UTEKLI DO RUSKA,
POSÍLALI NA SIBIŘ JAKO ZRÁDCE, ALE PRO-
PAŠOVAT SE ZPÁTKY PŘES HRANICE STÁ-
LO JMĚNÍ. TROCHU PENĚZ JSEM POSLAL...

V ROCE 38, KDYŽ JSEM POTŘEBO-
VAL PENÍZE PRO TOVÁRNU, NĚ-
CO PŘIDAL. TEĎ JSEM ZAS POMO-
HL JÁ JEMU DOSTAT SE K RODINĚ
JEHO ŽENY...
DO VARŠAVY.

VIŠ PŘECE, JAKÉ TO VE
VARŠAVĚ BYLO. KDYBY BY-
LI ZŮSTALI V RUSKU, MOH-
LI BÝT JEŠTĚ NAŽIVU.

ANJINI RODIČE, PRARODIČE, STARŠÍ
SESTRA TOŠA, MALÁ BIBI A NÁŠ RÍ-
ŠA... NEZŮSTALO NIC NEŽ FOTKY.

A CO RODINA Z TVÉ STRANY?

Z MÉ STRANY? MÉHO OTCE, FELU A JEJÍ 4 DĚTI ODVEDLI V ROCE 1942, TO UŽ JSEM ŘÍKAL.

ZOŠA A JAĎA, MOJE MLADŠÍ SESTRY, MĚLY PO JEDNOM DĚČKU, PŘIŠLY SE MNOU DO GHETTA, PAK VŠICHNI ZAHYNULI V OSVĚTIMI.

MAREK, MŮ NEJBLIŽŠÍ BRATR, A MOŽE, ŠLI DO TÁBORA BLECHAMER BRZY PO MĚM NÁVRATU Z ARMÁDY. POSÍLAL JSEM JIM PENÍZE PŘES ČERVENÝ KŘÍŽ ...SCHOVÁVAL JSEM JE DO CHLEBA.

PSAL JSEM JIM: „TENTO CHLĚB JE VELICE DRAHÝ, JEZTE JEJ POMALIČKU A PEČLIVĚ.“ PO VÁLCE JSEM POTKAL JEDNOHO CHLAPÍKA, VIDĚL JE UMŘÍT, ALE NECHTĚL MI ŘÍCT JAK.

MÍ DALŠÍ BRATŘI, LEO A PINEK, DEZERTOVALI Z POLSKÉ ARMÁDY DO LEMBERKU V RUSKU...

UKRYLA JE RODINA VENKOVSKÝCH ŽIDŮ. PINEK SE OŽENIL S JEDNOU Z DCER. ALE LEO ONEMOCNĚL. DOKTOR ŘEKL, ŽE MÁ TYFUS, ALE ZEMŘEL NA PRASKLÉ SLEPÉ STŘEVO.

TAKŽE JEN MŮ BRÁŠKA PINEK VYŠEL Z VÁLKY ŽIVÝ... PO OSTATNÍCH ČLENECH RODINY NEZBYLO VŮBEC NIC, ANI FOTKA.

TYHLE FOTKY JSME DOSTALI
OD RÍŽOVY POLSKÉ CHŮVY.
DALI JSME JÍ NAŠE CENNOSTI, ABY
JE UKRYLA, NEŽ VÁLKA SKONČÍ.

PAK ALE ŘEKLA: „VŠECHNY TY
CENNOSTI UKRADLI NACISTÉ.“
NEVĚŘILI JSME JÍ, ALE ASPOŇ
VRÁTILA TY FOTOGRAFIE.

MOHU
SI JE
VZÍT
DOMŮ?

JISTĚ. JSOU
PRO TEBE. ALE
POČKEJ - DĀM
JE DO OBĀLKY...

KRABICI OD DOUTNÍKŮ
MŮŽU POTŘE-
BOVAT NA -

ARKH!

UUUF - TAK VIDÍŠ! TEN
NITROSTAT MI HNED POMŮ-
ŽE. UŽ JSEM MLUVIL MOC.
TROCHU SE NATÁHNU.

HM... CO
S TĚMI DVO-
JITÝMI OKNY
NA ZIMU?

SĀM SI NEPORADIŠ
A JĀ JSEM NA TO TEĎ
UŽ MOC UNAVENÝ. ASI
TO UDEĀLĀME ZĪTRA.

VYLOUČENO. MÁM
MOC PRÁCE. STAVĪM
SE ZAS PŘĪŠTĪ TÝDEN.

ACH. PAK
TO MUSĪME
UDEĀLAT HNED
TEĎ, JĀ-UMMF

JO, BEZVA - DOSTANEŠ DALŠĪ IN-
FARKT! HELE, PROSTĚ BUDEŠ PLATIT
JEŠTĚ PĀR DNĪ ZA TĚPLO TROCHU VĪC.

ĀCHICH.

JĀ-EHM-PROMĪŇ,
TATI, ŹE JSEM TĚ
TOLIK ZPOVĪDAL.

TO NEVĀDĪ, CHĀP-
ČĚ ZĀTEJ, VĚDYCKY
JSEM RĀD, KDYŹ PŘĪ-
JDEŠ NA NĀVŠTĚVU.

K A P I T O L A P Á T Á

TÁK! UŽ JE SKORO
VŠECHNO ZABALENO,
MALO. PŘILETĚL JSEM TI
SEM HLAVNĚ POMOCT!

PČHE. ZNÁŠ VLADKA.
NEUDRŽÍŠ HO ANI PÁ-
REM KONÍ... A TEĎ JE
VYŘIZENEJ A JÁ TAKY.

ÁCHICH

NAZDAR
TATI,
JAK SE
VEDE?

MIZERNĚ.
JSEM TAK
SLABÝ...

ZAŘÍDILS MU
NA ZÍTŘEK KYS-
LÍKOVOU BOMBU
DO LETADLA?

JO. A SEHNAL JSEM SANITKU, KTERÁ NÁS
DVA ODVEZE Z LETIŠTĚ DO NEMOCNICE
LA GUARDIA. NECHÁM HO ZAREGISTROVAT
A FRANÇOISE TĚ MEZITÍM HODÍ DOMŮ.

JAK JSTE SE VY
DVA DALI ZASE
DOHROMADY?

JÁ NEVÍM. VOLALI MI
Z NEMOCNICE, BYLO
MI HO LÍTO. TAK JSEM
ZA NÍM PŘIŠLA.

PŘISAHALA JSEM SI, ŽE HO
UŽ NIKDY NECHCI VIDĚT, ALE
JSEM PROSTĚ MĚKOTA. HUČEL
DO MĚ, AŽ JSEM CELÁ ZMOD-
RALA... A TEĎ JSEM TU.

MALO!
MALO!
POJĎ SEM
HONEM!

ANJA MUŠELA
BÝT SVATÁ!
ŽÁDNÝ DIV, ŽE
SE ZABILA.

VOLÁ
TĚ.

TO ZAS KVŮLI STOLICI. CHCE,
ABYCH SI JI PŘED SPLÁCH-
NUTÍM PROHLÉDLA. JE TO
S NÍM POŘÁD STEJNĚ TĚŽKÉ.

ALE JE TEĎ ZMATENĚJ-
ŠÍ A ZÁVISLEJŠÍ... CO SI
MÁM POČÍT? CHY-
TIL MĚ DO PASTI.

Druhý den ráno...

JEDEN Z OBCHODNÍCH DOMŮ VLASTNIL ŽID. ŽEL JSEM ZA NÍM...

KDYŽ ZA NĚKOLIK LET PŘIŠLA VÍZA DO AMERIKY, PŘEKVAPILI NÁS VEČÍRKEM NA ROZLOUČENOU.

Pozdě večer...

Asi o měsíc později...

PAK PŘIŠEL ROZKAZ...

VŠICHNI JSME SE SJELI DO GARMISCH-PARTENKIRCHENU.

NĚKOLIK DNÍ MI BYLO HROZNĚ ZLE.

PO ROCE JSEM SE DOZVĚĎEL, ŽE TO
NEBYL JEN TYFUS, ALE I CUKROVKA.

V TOM TÁBOŘE SE MI VEDLO DOBRĚ...

SEHNALI JSME SPOUSTU DOBROT, PAK JSME DOSTALI NAŠE DOKLADY.

VLAKY ZASTAVOVALY A ROZJÍŽDĚLY SE A ČASTO MUSELY MĚNIT SMĚR...

PŘIJELI JSME DO JEDNOHO MĚSTA-WÜRZBURGU-TAM TO VYPADALO! ODJÍŽDĚLI JSME ŠTASTNÍ.

KONEČNĚ JSME DORAZILI DO HANNOVERU...

NEBYLO TO DALEKO, TAK JSEM NA PÁR DNÍ DO BELSENU ZAJEL. JEDNOU RÁNO PŘIJELY ZÁSTUPY LIDÍ, MEZI NIMI DVĚ DÍVKY, KTERÉ JSEM TROCHU ZNAL ZE SVĚHO RODNÉHO MĚSTA...

PAMATUJEŠ SE NA GELBEROVY? PATŘILA JIM VELKÁ PEKÁRNA V SOSNOVCI...

„JEDEN ZE SYNŮ PŘEŽIL A VRÁTIL SE DOMŮ...“

CO TY TADY CHCEŠ?

TO JE DŮM MOJÍ RODINY. JÁ JSEM GELBER!

MYSLELI JSME, ŽE VÁS HITLER VYRÍDIL!

ZMIZ, ŽIDE! TEĎ JE TO NAŠE PEKÁRNA!

PŘÍASK!

„NEVĚDĚL, CO SI POČÍT NA NOC. ŠEL DO KŮLNY ZA DOMEM...“

PAK PŘIŠLI POLÁCI. ZBILI HO A POVĚSILI!”

„...KVŮLI TOMU PŘEŽIL.“

JEHO BRATR SE Z LÁGRŮ VRÁTIL O DEN POZDĚJI, A ZDRŽEL SE JEN TAK DLOUHO, ABY HO POHŘBIL...

TO STAČÍ!... UŽ NECHCI VÍC SLYŠET!

JEN MI POVĚZTE, NESLYŠELY JSTE NĚCO O ANJE?

JÁ JI VIDĚLA! NESNAŽILA SE DOSTAT SVŮJ MAJETEK ZPÁTKY. POLÁCI JÍ DALI POKOJ.

ANJA JE NA ŽIVU!
SRDCE MI POSKOČILO! NE-
MOHL JSEM TOMU VĚŘIT!

ANJA BYLA V SOSNOVCI ÚPLNĚ SAMÁ...

JE MI LÍTO,
ANJO, ŽÁDNÉ
ZPRÁVY...

DENNĚ SE VYPTÁVALA
NA ŽIDOVSKÉ ORGANIZA-
CI, A KAŽDÝ DEN PLAKALA.

POZDĚJI MI VYPRÁVĚLA, JAK
ŠLA JEDNOU ZA CIKÁNKOU...

ANJA VĚĎELA, ŽE JE TO POŠETILÉ,
ALE HLEDALA SEBEMENŠÍ NADĚJI.

VIDÍM TRAGÉDIÍ... SMRT!
...ZTRATILA JSTE OTCE,
MATKU... VŠECHNY!

A-ANO, JE-
NOM LOLEK,
MŮ SYNOVEC,
SE VRÁTIL-

VIDÍM DÍTĚ...
MRTVÉ DÍTĚ...

RÍŽA! MŮ
CHLAPEČEK RÍŽA.
VZLYK.

POČKEJTE! TEĎ VIDÍM MUŽE...
NEMOC... JE TO VÁŠ MUŽ! BYL
VELMI, VELMI NEMOCEN...

PŘICHÁZÍ - PŘICHÁZÍ DOMŮ!
JEŠTĚ PŘED ÚPLŇKEM DOSTA-
NETE ZNAMENÍ, ŽE ŽIJE!

VIDÍM LOĎ... DALEKÉ MĚSTO
...BUDETE ŽÍT NOVÝ ŽIVOT...
A MÍT DALŠÍHO CHLAPEČKA.

NĚKOLIKRÁT ZA DEN DO-
CHÁZELA ANJA DO ŽIDOV-
SKÉ ORGANIZACE...

SEDĚLA DOMA ČIM DÁL
SKLÍČENĚJŠÍ, AŽ JEDNOU...

ANJO! TO NEUHODNEŠ!
PRÁVĚ PŘIŠEL DOPIS
OD TVÉHO MUŽE!

JE V NĚMECKU...
MĚL TYFUS!

TAK JAK TO ŘÍKA-
LA TA CIKÁNKA.

A TADY JE JEHO FOTKA!
MŮ BOŽE-VLADEK
OPRAVDU ŽIJE!

JEDNOU JSEM ŽEL KOLEM FOTOATELIÉRU, KDE
MĚLI TÁBOROVOU UNIFORMU, NOVOU, ČISTOU,
NA UPOMÍNKOVÉ FOTOGRAFIE...

ANJA SI TENHLE OBRÁZEK
VĚDYCKY SCHOVÁVALA. DO-
DNES HO MÁM V PSACÍM
STOLE! COŽE? KAM JDEŠ?

POTŘEBU-
JU TU FOT-
KU DO SVĚ
KNIHY!

VYMĚNIL JSEM SVOJE VĚCI ZA DÁRKY.

VYRAZILI JSME NA CESTU, KOU-
SEK PĚŠKY, KOUSEK VLAKEM.

NA JEDNOM MÍSTĚ JSME ZASTAVILI NA NEKONEČNĚ DLOUHÉ HODINY.

OZNAČIL JSEM SI NÁŠ VAGON, ALE NEŽ JSEM SE
ZA HODINU VRÁTIL, ZMIZEL NA JINÉ KOLEJI.

ŽIVEK SE MĚ VYDAL HLEDAT
ZPÁTKY DO HANNOVERU...

KDYŽ JSEM KONEČNĚ DORAZIL DO SOSNOVCE, POTKAL JSEM JEN VELMI MÁLO ŽIDŮ.

TAM BYLI LIDÉ, KTEŘÍ MĚ ZNALI.

A NĚKDO JI NAŠEL...

ANJO, ANJO,
MOJE ANJO!

VÍC TI NEMUSÍM VYPRÁVĚT.
BYLI JSME OBA VELMI ŠŤASTNÍ,
ŽILI JSME ŠŤASTNĚ, UŽ NAPOŘÁD.

TAK... UŽ PROSÍM VYPNĚME TEN MAGNETOFON...

JSEM UŽ Z TOHO MLUVENÍ UNAVENÝ,
RÍŠO, UŽ JSEM TOHO VYPRÁVEL DOST...

SPIEGELMAN
VLADK 11. 10. 1906 18. 8. 1982
ANJA 15. 3. 1912 21. 5. 1968

- art spiegelman - 1978-1991

art spiegelman
MAUS
II

Z anglického originálu přeložili Jiří Zavadil, Jan Macháček
a Magdaléna Fričová

Grafickou úpravu a písmo podle originálu Arta Spiegelmana

pro české vydání zpracovala Jana Vahalíková

Redaktoři Derek Paton a Jan Šulc

Vydalo nakladatelství Torst,

Opatovická 24, 110 00 Praha 1

jako svou 170. publikaci

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod

Vydání první

Praha 1998

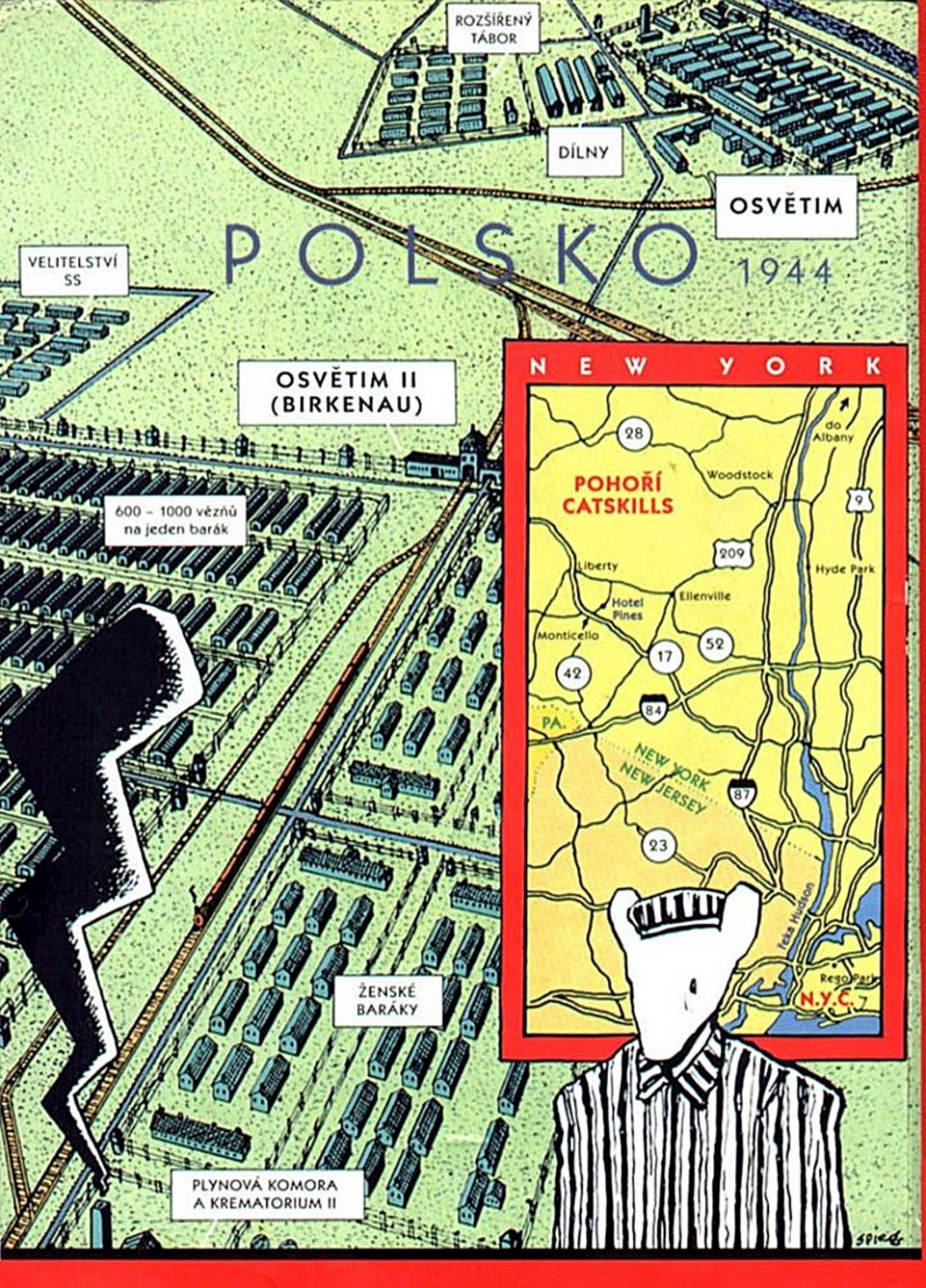

man

Maus je kniha, kterou nemůžete odložit, a to ani když se vám chce spát. Když spolu dvě myši mluví o lásce, cítíte dojetí, když trpí, pláčete. Tento příběh, který obsahuje utrpení, humor i běžné situace si vás brzy podmaní jazykem staré východoevropské rodiny a postupně vás vtáhne do něžného a hypnotického rytmu. Když knihu *Maus* dočítáte, jste nešťastní, že musíte její magický svět opustit. Brzy zatoužíte zase se k ní vrátit." - Umberto Eco

Art Spiegelman je spoluzakladatelem a redaktorem slavného časopisu *Raw*, který se věnuje avantgardnímu komiksu a grafice. Jeho práce byly publikovány v novinách a časopisech *New York Times*, *Playboy*, *Village Voice* a mnoha jiných. Jeho kresby byly vystaveny v muzeích a galeriích ve Spojených státech a dalších zemích. Mezi ocenění, která obdržel za knihu *Maus*, patří Pulitzerova cena (Pulitzer Prize) a Guggenheimovo stipendium (Guggenheim fellowship). Art Spiegelman žije se svou ženou Françoise Moulyovou a dvěma dětmi v New Yorku.

ROZŠÍŘENÝ TÁBOR

DÍLNY

OSVĚTIM

P O L S K O

1944

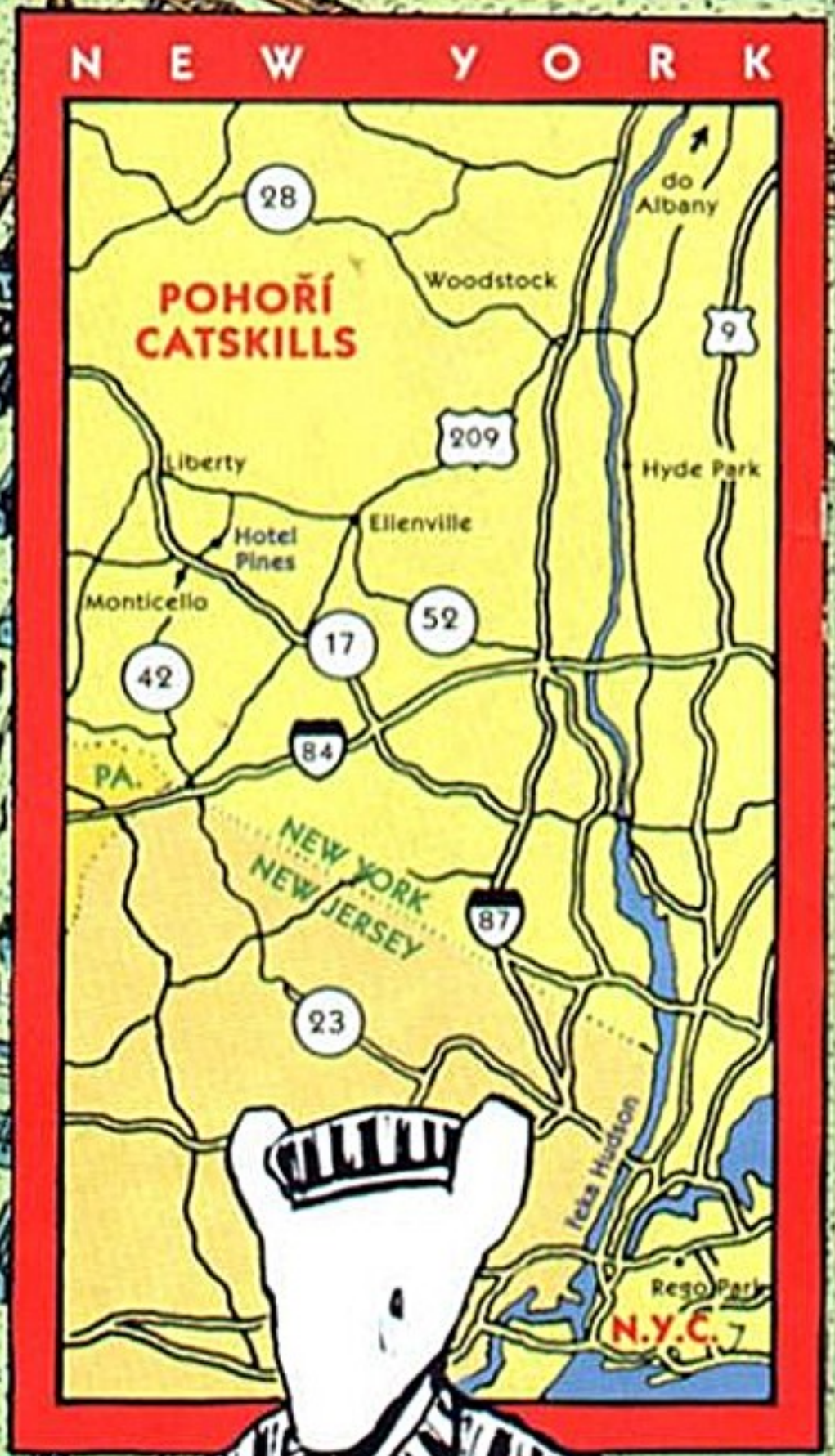
VELITELSTVÍ SS

OSVĚTIM II (BIRKENAU)

600 - 1000 vězňů na jeden barák

ŽENSKÉ BARÁKY

PLYNOVÁ KOMORA A KREMATORIUM II

N E W Y O R K

POHOŘÍ CATSKILLS

do Albany

Hyde Park

řeka Hudson

Rego Park N.Y.C.

spied